

NOVA
ET
VETERA

1 9

1 7

V KVĚTNU

ČÍSLO DVACÁTÉ PÁTÉ

V STARÉ ŘÍŠI NAMORAVĚ

La.xviii. fable de la ſne et du petit chien.

Bajky Exopovy: O oslu a psíku. Z dílny Mikuláše Müllera.

Bernhard Guttman

H U B E R A C O X

Časová rozmluva

Byli oba statní mužové, dobrého růstu a přímého postoje. Zarazili se potkavše se; ihned ucítili druh ve druhu stejnorodého zápasníka. Bylo to v hlavním městě čilých kupců Batavců, kde se střetli. V nádherném loubí prostřed parku přišli různými cestami k téže o samotě stojící lavici. Jak bylo podotčeno, zarazili se, ba trhli sebou, jako neviditelnými pažbami udeření do prsou; jejich ostrá větrivost v okamžení učila nepřátelské fluidum. Poněvadž však oba byli lidmi veliké osobní statečnosti, posadili se s tvářností na výsost rozhodnou na kraje lavice, mezi sebou majíce dva lokte dřeva a oceán nenávisti. Každému by bylo ulevilo, kdyby jeho druh ho nebyl viděl tak podobným sobě; neboť příbuznosti nebylo možno upírat. Muž ze vzdálených pásem, Javan nebo Kongoněc stěží by byl na těchto Kavkazcích poznal rozdíly. Byli stejně dobře vyvinutými typy severoevropské čeledi lidské, s touž červeno-bílou pletí, kteráž v snědých a služebných rassách vzbuzuje strach a nelibost. V jejich očích blýskal chlad ocele, svaly jejich byly mohutny a napiaty, a oba měli silné čelisti, jež svědčí o původu z dlouhého řetězu masojedů.

Zamračeně hledíce před sebe, oba tito vedle sebe mlčeli. V tom se událo cosi podivného, co úplně změnil situaci. Muži, jenž seděl na pravém rohu lavice a sloul Cox, protože jeho otec tak sloul, chtělo se ze zdvihajícího se mořského větru kýchnout, i vytáhl z kapsy fialový hedvábný šátek a rozvínoval jej; ale v tom týž větrík vytrhl tu lehkou věcičku z jeho nepozorných prstů. Uprchlík nedostal se daleko; poletoval bokem a přistál u skalnatého mysu jakéhosi nosu. Ten náležel druhému pánu, jakémus Huberovi, jenž uchopil, při čemž bezděčný úsměv přelétl obličeje obou, zběha pevnou rukou a s jemným ukloněním vrátil jej zákonnému majetníku. Rychle a s větší zdvořilostí, než by se byl mohl zodpověděti před svou vlastí, pravil Cox: „Thank you, Sir!“ což na protější straně vzbudilo novou úklonu a neurčité, ale ne přímo nepřátelské zahlučení. Tím by se příhoda bývala byla skončila, ale vír citů již vzky-
pěvších strhl Coxa. Polouhlasně, váhavě, přece však slyšitelně pravil, že jest krásně dnes. A každý ví, že taková zpráva o počasí nebývá žádným Angličanem vydávána nadarmo, nýbrž bývá vždy důkazem klíčící důvěry. Někdy přivede k nabídnutí sňatku nebo k pokusu vypůjčiti si sto liber šterlingů, ale vždy oznamuje vůli, zapřísti hlubší lidské vztahy. Huber byl překvapen, zne-
pokojen. Znal lstivost nepřítelovu a bál se jí. Zase však zdálo se mu nepolitickým, přímo odraziti protivníka, i odpověděl opatrným přisvědčením. Cox cítil se posilněn a napínal svůj vtip, aby zase řekl něco zrovna

tak šťastného jako prvé, ale v tom usadili se v prostoru mezi nimi čtyři noví příchozí.

Jest životní skutečností, které věda dosavad neobjevila, že člověk a jiný člověk jen dotud jsou dva, dokud sedí němě vedle sebe, ale víc jich jest než dva, da-
jí-li se do hovoru. Jenom v algebře jedna a jedna jsou dvě. Jsou jablko a ořech dvě? A není-liž člověk od člověka rozdílnější než jablko od ořechu? Kdosi položil thesi, že na každé zábavě mezi A a B nebývají účastny dvě osoby, ale šest. První pan A sám v těle a krvi, od stojatého límce až k lakýrkám. Vedle něho pak sedí jeden, jenž obyčejným očím ostává neviditelným. Tento A_2 , jenž by na pozorovatele působil nej-
příznivějším dojmem, kdyby ho bylo lze spatřiti, ztělesňuje představu, kterou A má sám o sobě. A_3 pak jest bytost, kterou B vidí v A. Zrovna taková řada vychází též od pana B. Zapřede-li se tedy rozhovor, vzniká matenice. A_2 prohodí něco k B, B_2 tomu špatně rozumí, B_3 pak na to odpoví tak, že když byli všichni přítomní několikrát marně zabočili na jiné pole hovoru, A posléze odchází rozladěn a B shledává svoje dřívější nepřiznivé mínění o tom patronu potvrzeno. Této zkušenosti nabýváme denně, ač třeba stanoviti, že jak stárneme, A_2 a A_3 projevují se tišeji a nesměleji; scvrkají se, čím lhostejnější jsme ponenáhlu sobě i jiným. Po dvaceti letech manželství v každé příčině šťastného neznáte ještě úplně vnitřního života své choťi, vždy zase tu a tam uslyšíte slůvko, jež vás překvapí, ba urazí, a

jež se nezdá zcela hodno dámy, které jste tak dlouho věnoval svou důvěru. Dříve bývalo hůře, někdy jste se domníval, že sídlíte v tureckém serailu, a probouzel jste se každého jitra s jinou ženou. Podobných dojmů zakusila však i vaše choť, neboť ač vás nemohla nazvat přímo lakomým, vrtošivým, potměšilým, malicherným, sobeckým, líným, nešetrným, pedantem a bručivcem, přece též nepodobal jste se úplně onomu ohnivému, hrdinnému muži, kterého ve vás vaše družka spatřovala za červánků dvacátého léta. Život neustále stírá jemné barvy s motýlích křídel naší fantasie. Každým rozpětím perutí mizí skvoucí prášky, na konec ostává jen suchopárný hmyz, veliký šedý mol, jenž chmurně poletuje nad rakví.

Když jsme tedy, aniž nás to co stálo, vydupali ze země mezi Huberem a Coxem čtvero nových lidí, uvedme je nyní obecenstvu. Jeden, zaujavší místo nejbliže Hubera, byl krásný, ba překrásný muž. Byl zvýši šest stop, měl husté, světlé vlasy, několik jizev od soubojů na tváři a hluboké, zářící, modré oči, které ve vřavě bitevní blýskaly na nepřítele jako pálicí ocel a přece tak neskonale něžně a dobrotivě se uměly dívat, když Edelhuber — tak se jmenoval a byl vědeckým pomocným profesorem vyšší reálky v Kaltenlebě — v milém kroužku patřil v milý obličej. Jemu zcela nepodoben byl druhý, dosti malý a zakrnělý člověk, s krátkým tlustým krkem, křivýma nohama, odchliplýma ušima a pleskatým nosem, na němž seděly ohyzné brýle. Šaty měl ošumělé a špinavé, na

kabátě mu chybělo několik knoflíků, kalhoty měl roztrženy. Duckmauski se jmenoval ten jedinec. Dále! Vedle Coxa posadil se, ušlechtilé, nedbalým způsobem dotýkaje se hedvábného klobouku na pozdrav, kdosi, v němž na první pohled bylo poznati dokonalého gentlemana. Sir Ralph Supercox jevil se v každém pohnutí rozeným aristokratem; a opravdu, ač jeho otec natržil mnoho peněz v obchodě pánským šatstvem nedaleko třídy Piccadilly, on jakživ nic nedělal, a jeho choť, lady Supercoxová, byla ve čtvrtém nebo v pátém koleně spřízněna s jedním irským lordem. Posléze vtlačil se na lavici, nyní hodně plnou, ještě šestý, jenž mezi nimi seděl jako svatý utřinos. Měl vodové modré oči, jež zároveň zjevovaly svrchovanou tupost i jakousi podlou zchytralost. Drze vytrčený nos byl jediným, co budilo pozornost na tom duchaprázdném a hladce oholeném obličejí: tenké rty nezakrývaly úplně dvou řad silně vyvinutých zubů. To byl Mister Jamnose; netřeba jeho národnosti ještě zvláště napovídati.

Když teď všickni seděli, zvolal

E d e l h u b e r

Heil, Heilo, Heil! Sieg dem Heerbann, Sieg dem Wehrbann! Hei, Wunschmaid, hei, Windsbraut! Unsere Götter in Lüften, hui! Tyr, der Tötende, Rötende! Donar, der Wetterer, Schmetterer! Wodan, der Wölkische, Völkische! Hei! Dem Reussen Schmach! Dem Walen Zorn! Dem Briten Hass! Hojo, hojo, hei!

Sir Ralph Supercox

Co praví ten zatracený Hun? Ať se jmenuji Vilém a jím knakwursty, rozumím-li jen za mizerný penny.

Duckmauski

On mluví starogermánsky, Sire. Jest to nářečí, kterým mluvili vaši předkové Hengist a Horsa, když se vystěhovali z naší ožebračené vlasti do bohaté a svobodné Anglie, aby ušli vysokým cenám potravinám a zpupnosti úzké byrokratické kasty, jak od té doby učinilo mnoho německých hladovců.

Edelhuber

Hengist, Horsa, hei! Germánští bohatýři, hei! Jízdní rekové! Koňské oběti plály při vašich vítězstvích! Kobylím masem hodovali mužové při medovině! Hei!

Duckmauski

Ano, koňské jíme podnes.

Edelhuber

Lžeš, ubožáku! Kdo jsi ty, britskými stříbrňáky koupený Jidáš?

Sir Ralph

Neurážejte mého přítele Duckmauského! Tento Němec mi přirostl k srdci, ač jest tak nechutného vzezření a pořád páchne uzeninou a půlpennyovými doutníky. Dobrý, malý Duckmauski! Právě proto vytrhl jsem přec

do této války, abych ho vysvobodil z dušemorného jáma pruského militarismu!

D u c k m a u s k i

Kdo jsem já, můj předobrá pane Edelhubere? Ei, herrjeses, váš blízký příbuzný! Bratr otce vašeho otce a teta matky mojí matky byli bratránec a sestřenka. Její děd, to byl ještě řádný národovec a fešák, řemeslem čepičář; ten utržil osm dní vězení za německou republiku a že veřejně kouřil doutník na ulici, a byli bychom zavedli parlamentní většinu a svrchovanost lidu, kdyby do toho Prusové nebyli strčili svého špičatého nosu.

S i r R a l p h

A jak my jsme vás Němce měli rádi! Ctili jsme Hannover, hráli v Homburgu a Baden-Badenu, horovali jsme o hessen-hanau-usingský Šnipšnok. Svobodnými a malými chtěli jsme vás udržeti, neboť milujeme malé svobodné národy. Proto už náš veliký Wellington na Vídeňském Kongresu hrdinně zápasil za práva saského národa proti Prusku. My nenávidíme otroctví, vyjma v některých krajích Západní Afriky, kdež na plantážích našich liberálních kakaových továrníků, přátel Asquithových a Lloyda George, ještě dnes jest úplně nezbytno. Neb co přece hledají Prusové v Německu? Nejsou přec žádným německým kmenem, jak profesor

Ditchwater v Oxfordu dokázal. Staří Prusové dokonce obětovali lidské žertvy. Horrible!

E d e l h u b e r

Ó, vy anglosaské pokrytecké plemeno! Vaše celá historie, jak náš profesor Tranfisch pádně dokázal citáty z vašich vlastních historiků (při tom Edelhuber vytáhl z kapsy několik jednomarkových knížek) není než krvelačnost, hrabivost a lež. Váš dějepisec Seeley sám poznamenává, jak hluboce učený Tranfisch ve svém neunavném badání objevil, že u vás válka a obchod byly spolu nerozlučně spjaté. Slovem, vaši držitelé moci vedli válku ze ziskčnosti. Fuj!

D u c k m a u s k i

Za to naši mocnáři dávali se do války ze vznešeného altruistického smýšlení, jak se vyjadřuje můj synovec kvintán. Tak Fridrich Veliký vzal krásné, ale nezkušené Marii Teresii Slezsko, když zrovna byla s celým svým ostatním dědictvím nadobro na holičkách, aby jí poněkud ulehčil správu konkursní podstaty. Byl by milerád vzal víc, kdyby jeho stísněné poměry byly dovolily.

S i r R a l p h

Za třicet let potom, jak se dočítám u Ditchwatera, když Marie Teresie cítila úzkosti ve svědomí pro úplné rozebrání Polska, ale přece je ještě šťastně spolkla a stejně jak ostatní uřízla si srdečný kousek polské uze-

nice, týž Fridrich řekl: „Ona krade plačky!“ To jest bezcitný kynismus, sire!

E d e l h u b e r

Tranfisch dokazuje ze Seeleye, že anglická válečná sláva jest pouhý humbug. Dobyli jste Indie armádou, v níž čtyři pětiny bylo Indů. To mi jest krásné dobytí! My však jsme i za svá skladní města prolili desetkrát tolik německé krve, co jiní dávají za zcela krásné vítězství. Dali jsme se stříleti zároveň pro Napoleona i proti němu, protože jsme bojovní Germáni a naše vznešená knížata neskrblila kramářsky s naší troškou života.

S i r R a l p h

Jak se doslýchám, vyčítá se nám nyní v Německu dokonce, že jsme porazili a sesadili Napoleona?

E d e l h u b e r

Ovšem, vyčítáme to vám závistníkům a sbíráme národní dary na čestné místo pro pomník udatného reka. Ze sprosté kupecké revnivosti vystoupili jste vy taškáři proti němu. Onen Napoleon byl skvěle obdařený, arcí nepokojný člověk; chyběla mu v sobě zjasněná hloubka německé bytosti. Vypráskal nám u Jeny a byli jsme mu nuceni vyplatiti za mnoho tolarů běloskvoucího stříbra; ale to byly tak jeho návyky, ostatně bývali bychom se s ním znamenitě srovnali, kdybyste ho nebyli zavraždili. Běda!

D u c k m a u s k i

Ano, v tom úplně souhlasím. Nebýti Trafalgaru a Wellingtona, měli bychom teď německou republiku. Napoleon, to byl opravdu fešák!

E d e l h u b e r

A obchod s otroky? Čtěte, co píše Tranfisch o obchodu s otroky v Liverpoolu, rděte se studem pod svými tlustými náprsenkami! Vy se smějete, Brite?

S i r R a l p h

Ho, ho, ho, s černokožci se vydělaly peníze! Přece však prodávali jsme je jen do cukrových plantáží, kdež jejich vrozená lenost bičem byla třibena a tělesně nabývali zdravým pohybem chuti na jídlo a dobrého spánku, a zároveň prací těchto pohanů byla stům rodinám v Staré Anglii dána možnost, by v pokoji pěstovali své nehty a své manýry a tím rozvíjeli onu gentlemanskou kulturu, která v Německu až do 4. srpna 1914 tak neobyčejně byla vážena. Naproti tomu, co říkáte o svých krajanech, Würtenberčanech a Hessencích, kteří byli prodáváni, aby v našich amerických koloniích byli od Siouxů skalpováni a od vzbouřenců ubíjeni? Profesor Ditchwater ví o tom vše. Prodavači duší, kteří zašantročovali tyto bílé otroky s mundurem a s hudbou, nebydleli v Liverpoolu. Veliký Fridrich, táhna pruským územím, chtěl si na každou hlavu těchto německých

černochů dáti zaplatiti průvozní clo na voly a vepře,
poněvadž to přec jen jest jateční dobytek, he, he, he!

H u b e r

Rád bych věděl, co na to vše říká Mr. Jamnose.
Proč tu sedí pořád mlčky?

E d e l h u b e r

Protože jest automat a pranic nemluví, nevhodí-li se
mu do díry na límci peníz. Viděl jste už kdy Angličana,
který by dělal něco zadarmo? Dejte mi niklák, Hubere;
já sám nemám jmění. (Když byli do Jamnose vstrčili
minci, natáhl pravou ruku prkenně před sebe, rozevřel
čelisti a vypustil ze chřtánu hrčivé zvuky.)

J a m n o s e

Hrrr — hrrr — Fifty Percent! Damned Germans!
Whisky and Soda! Football! Roastbeef! Hrrr — hrrr!

H u b e r

To je všecko, co umí říci?

E d e l h u b e r

Očekával jste víc? Toť obsah anglického duševního
života.

C o x

To snad jest poněkud upřílišněno, sire. Já aspoň
si vzpomínám, že jsem právě náhodou myslel na něco
jiného.

Edelhuber

Omyl! Namlouval jste si, že myslíte na něco vyššího, ale v pravdě jste mnil, jak německá věda nezvratně dokázala, pořád jen procenta. Na ideu totiž není v anglické lebi místa, daří se tam zrovna tak málo jako třesně v Gronsku. Duchu, svobodě a státu nerozumíte vy ani za mák. Nemáte kultury, ale komfort; nemáte státu, ale modré knihy. Angličan, píše hluboko založený profesor Tonzyylinder, má *home* (domov), ale nemá vlasti. Nemá vlasti, prosím vás! Kdežto my —

Sir Ralph

Vy jste, jak anglická věda i nejhoupějšimu oku objasnila, otroky systému, slepými nástroji militarismu, odhodlaného ke každé násilnosti. Vynímá se vám ještě mladým duše z těla, jako se ze sledů vyškrabují vnitřnosti, než se dávají udit k rozesílání. Od narození přicházíte do ocelových drápů státního stroje, jenž tak dlouho vás mačká a hněte, až z vás jsou cínoví vojáci. Všecky ty myšlenky o svobodě, duchu a všem takovém humbugu nemáte skutečně, ale jsou to slůvka vtlučená do vás. Vy jste horšími automaty než tenhle Jamnose, který jen promluví několik slov a nikoho neoklame, kdežto patent, dle něhož jste sděláni vy, vmačká vám do dutiny lebeční tolik sušené a ve vláknech na cívkách navinuté mozkové substance, že na to potřebí trvání normálního života, aby se v rozmluvách, úvod-

nících a knihách vysoukal. Moderní Německo, soudí profesor Ditchwater, podobá se onomu z hlíny upečenému obru ze staré židovské pověsti, Golemovi, jenž dle rozkazů kouzelníkových chodil, konal práce a zabíjel lidi, až kdysi kdosi smazal mu kouzelná písmena, jež měl krví vepsána do čela, po čemž obluda se shroutila, jako písek, jímž byla.

D u c k m a u s k i

To znamená: na mizině! Byl ten Golem také žid?

S i r R a l p h

Po tom se my v Anglii neptáme. My jsme bez předsudku a připouštíme židy, jako by byli pravými gentlemany, i na nejvyšší místa. Ještě nedávno měli jsme židovského ministra a bývalého bursovního činovníka, který svého úřadu užíval k tučným soukromým obchodům se státními dodavateli. Ovšem bylo jej třeba odkliditi z kabinetu a udělalo se to v ušlechtilé formě a byl učiněn nejvyšším soudcem celé země. Vy drsní Němci byli byste toho muže jako ničemu poslali do káznice, ale my jsme tolerantní, neboť všechna vyznání jsou si u nás rovna.

E d e l h u b e r

U nás též jest od války Žid cenným spoluobyvatelem, afsi pořád zůstává cizí krve. Již mnoho synů hebrejského kmene dostalo železný kříž, ač by snad lépe bý-

valo, založiti pro ně železnou davidskou hvězdu. I mezi těmi, kteří zůstali doma, mnoho z nich jest našimi nejvýtečnějšími pomocníky v boji proti moru kupeckého smýšlení, zavlečeného k nám z Anglie. Z nich jest mladý Doktor Pelargonienstock v Berlíně, zakladatel „Tuisko-Bundu, sp. s omez. ruč. k provozování hrdinského světového názoru.“ Náleží mu rodem křeslo i tantiemy v osmnácti dozorčích radách a při tom si rve vnitřnosti vztekem, že deroucí se k nám *Bacillus Britomammonicus* ohrožuje čistou německou ethiku. Skvělý člověk! Šest set mille za rok a nad to ještě heroický světový názor!

D u c k m a u s k i

No, ať se dožije sto dvaceti!

E d e l h u b e r

Mlč, Duckmauski, nerušíš velebného hradního klidu! Privil jsem to již, antisemitism za války odpočívá. Napřed práce, potom zábava.

S i r R a l p h

V čem pak záleží ten heroický světový názor? Pořídí-li se laciněji než obyčejný, povím to Lloydovi Georgeovi, aby jej u nás také zavedl. Jistě to jest zase takový německý trik, aby se tím vydělalo peněz.

E d e l h u b e r

Ha! O mrzkých penězích není řeči. My se chceme oprostiti od plochosti cenných tarifů, kramářského smýšlení, kupování a prodávání za mince.

D u c k m a u s k i

Abyste totiž věděl, předobrá sire Ralphe, v Němecu se většinou vše dostává darem.

E d e l h u b e r

Hlavní věci při hrdinství jsou silné zážitky, víte, primitivní duševní pevnost. Hrdina má zážitky docela jiných hodnot než buržoa. Rozumíte tomu?

S i r R a l p h

Hang it, no!

E d e l h u b e r

Kterak byste také rozuměl. Hrdinství, Brite, jest pathos bytí. Pojměte to v sebe. Jako jiní lidé hrdina také jí a pije, ano, snadno něco vychlastne. Ale cokoliv koná, koná čistě a naivně, takřka maně, instinktivně, bez oslabujících úvah, nemžouraje po jiných, po placení nebo vydlužení. Ať jest bohat nebo chud, cizí jest mu kapitalistické nízké srovnávání; chtíče zisku nezná. Zámožní hrdinové snad, jako můj přítel Pelargonienstock, pijí večer láhev nebo dvě šampaňského. Co jim na tom záleží? Oni pohrdají penězi, jimiž ty věci platí, a jejich

myšlenky bývají v těch chvílích u himalajské výši. Heroický světový názor jest posledním zjemněním bohatství. Nemajetný rek zase jí se siegfriedským smíchem suchou kůrku, nezávidě bujných kupeckých hostin, neboť jest silný, prostý, primitivní.

Sir Ralph

Nepravil jsem, že váš heroismus vybarví se ve fiskalismus? Je to podivuhodný vynález, jež si také musíme zřiditi. Řeší se jím hravě protivná sociální otázka. Náš dělník, jenž při hovězí pečení a zeleném hrachu bruchel na svůj osud, budoucně bude jísti chléb namazaný syrupem; místo aby kvasil u piva, bude předtrubovat svým dětem na rodinném hřebenu „*Rule Britannia*“ a potom se uloží prostě, silně a primitivně se ženou do postele.

Duckmauski

Bez oslabujících úvah! Na to nezapomeňte!

Edelhuber

Brit pro svoje plemenné vlastnosti není způsobilý k hrdinství, ani při nejlepší vůli. Kromě nás jen Turci mají k tomu látku, a co nejdříve řadou přednášek se světelnými obrazy uvedu je do heroického myšlení.

Sir Ralph

Odcestujete tedy na Východ?

E d e l h u b e r

Ano, byl jsem povolán za profesora střední vysoké němčiny na universitu v Biledšiku. Vzdělaná mládež anatolská dychtí čísti Niebelungy v původní řeči. Vynesl jsem důkaz, že Hagen z Tronje byl Turek.

S i r R a l p h

Kterak však chcete udržeti Východ, dokud my vládeme mořem ?

E d e l h u b e r

My kašleme na slanou vodu. Naše budoucnost leží v písku pouště. Co nejdříve zřídíme denní karavanní spojení Aleppo — Angermünde. Velebný velbloud, loď saharská, bude u nás domácím zvířetem.

D u c k m a u s k i

Bude se cítiti v marce braniborské jako doma.

S i r R a l p h

Proč jste tedy stavěli veliké válečné loďstvo ?

E d e l h u b e r

Abychom Britům překazili nedělní odpolední spaní. Popíráte snad, že jsme svého cíle nedosáhli ?

S i r R a l p h

O nikoli, vím, že jste strůjci nepokoje, barbaři a piráti.

E d e l h u b e r

Vy však jste bandité, lupiči a intrikáři.

S i r R a l p h

V německých dějinách jest mnohem více vraždění a porušených přísah.

E d e l h u b e r

Anglické se hemží falešnými sliby a zákeřnými útoky.

D u c k m a u s k i

Ano, věčná škoda, že při tomto krevním i výběrném příbuzenství takový spor vládne. Nemohli byste bydleli pospolu jako bratři a v svornosti všem ostatním přerážet chřtány, když každý z vás v sobě chová tak krásný talent?

E d e l h u b e r

Zhola nemožno! Čtěte profesora Tonzylindera a Tranfische!

S i r R a l p h

Čtěte Ditchwatera a Oxfordskou fakultu! Hladoví požírači vuřtů! Vaše pýcha zrodila se z desetníkůvých kousků, které jste jako čišníci u nás dostali do rukou. My z čiré bezmyšlenkovitosti vyházíme za měsíc víc peněz oknem než váš špinavý státní dloužek doroste za sto let.

D u c k m a u s k i

V tom jest poněkud přílišné podceňování, neboť činíme, seč jsme, abychom depensovali jako gentlemani. Nevíte-liž přece, že jsme musili roztaviti osm set dobytých děl, jen aby se z toho ulilo tiskových liter na písmeno K ve slově „Kriegsanleihe“ ? Ale přes to vy nadjisto zbankrotíte vždy ještě o celé půldne dřív než my.

E d e l h u b e r

Ať se posléze dostanu k slovu. Odporné, ctnostné pokrytectví Anglie zračí se nejvíce v jejích křiklavých sociálních protikladech, jež tak bijí do očí, že leckdy u dveří kostelů, které si oblíbily majetné, ješitným snobismem a na odiv vystavovanou morálkou nafouklé vrstvy, cestovatel uzřel výjevy nejstrašlivější bídy —

S i r R a l p h

Zatím co lid v Prusku žije v přežalostném stavu a živí se, jak veliký Lloyd George zjistil, z největší části psím masem a zapáchajícím černým chlebem a jest na veřejné ulici týrán zpupnou třídou šlechtických synků, kteří botami s ostruhami je kopou — tato k neuvěření drsná vrchní třída sama bydlí v škaredých najatých kasárnách, jichž jizby, pro všeobecnou chudobu nečalounované, jen nepotřebnějším nábytkem jsou opatřeny, a jakožto jediný přepych chovají ukradené nástěnné

hodiny a klavíry, kořist ze stálých loupežných výprav do sousedních kulturních zemí —

E d e l h u b e r

Málokdy dostoupila lidská zvrhlost takové výše jako na anglickém dvoře za regenta a pozdějšího krále Jiřího IV. Tento marnotratník, hýřil, karbaník, zpustlec a rušitel přísah vstoupil roku 1786, udržovav již dříve bez počtu nemravných známostí, v tajné manželství s jakousi paní Fitzherbertovou, které jinak nemohl přiměti, by se poddala jeho zvířecím chtíčům, ale přes to se oženil, aniž manželství s ctnou dámou bylo rozloučeno, tedy v nepochybné bigamii r. 1795 s princeznou Karolinou Brunšvickou, které však brzy ničemným způsobem zanedbával, žije s hraběnkou Jerseyskou, zatím co zároveň též obcoval s lady Townshendovou, lady Cholmoudeleyovou a lady Carnarvonovou, kdežto jeho poměr k jeho německé choti, jím týrané, pořád se zhoršoval, až posléze skandální rozluka, již podobné Evropa —

S i r R a l p h

Sotva kdy mravní zpustlost, náboženským cikánstvím jen nedokonale zastřená, odvážila se tak veřejně vystoupiti jako za druhého Fridricha Viléma na pruském dvoře. Tento vládce, přírodou nikoli neobdařený, záhy svým životem zbavil se pružnosti. Rozloučiv se za několik let se svou první chotí, princeznou brun-

švickou, oženil se s Friderikou Luisou Hessenskou, ale všecku moc na ochablého krále vykonávala maitressa Vilemína Ěnklová, jež na oko, aniž byla opravdu vdána, vystupovala jakožto žena komorníka Rietze, později povýšena byla na hrahěnkou Lichtenauovou a potom, když porodila několik dětí, pozbyla své moci nad svým milovníkem, třebas nikterak své moci politické, pročez panovník místo ní spojoval se s jinými ženami, až posléze za života královnina jedna její dvorní dáma, slečna Vossová, které jinak nemohl podrobiti k službě svým choutkám, oddala se s ním na levou ruku, a na pruská dvorní konsistoř toto dvojí manželství prohlásila přípustným, dovolávajíc se Filippa Hessenského a Melanchthona, a až ještě později po smrti Vossové, ale rovněž za života královnina, vešel v druhé takové levé manželství s hraběnkou Sofií Dönhofovou, při čemž dvorní kazatel Zöllner konal církevní oddávky. He — dochází mi dech — co se vám zdá o tomhle?

E d e l h u b e r

Nevinnost, srovná-li se to s Jindřichem Osmým anglickým, od 1509 do 1547, tou obludou svařenou z lichoměrnosti, krvelačnosti a vilnosti, která řídila náboženský i politický rozvoj své země tím, co mu vnukal jeho nezkrocený smyslný pud, jenž ze svých šesti žen s první se protiprávně rozloučil, druhou dal stíti, třetí přečkal, čtvrtou, kterou s pravou anglickou jemnocíností rád nazýval „flanderskou kobyloú“, opět rozlu-

kou odklidil, pátou zase dal stíti a šestou byl přečkán, kterýmžto činům, hodným nějakého afrického despoty, hamižná šlechta a servilní kněžstvo přikyvovalo. zatím co zhovadilý národ, zaujatý hrubými štvanicemi medvědů a bezcitným civěním na nesčetné popravy s navyklou otupělostí byl svědkem domácí idylly svého krále.

S i r R a l p h

Ale já poukážu na Alboina, krále longobardského, od 566 do 573, jenž pojal za ženu Rosimundu, dceru gepidského krále Kunimunda, kterého sám svou rukou zabil, jenž dal lebku svého tchána v umělecké výzdobě dvorním klenotníkem předělati ve vinný pohár, a paní svého srdce z něho připíjel a láskyplnou mocí ji nutil, aby silnými doušky z lebky svého zploditele pila mu na zdraví, až ona, u níž snad smysl pro uctivé a zároveň účelné použití pozůstatků předků málo byl vyvinut, jednou dala svého manžela zavraždit, čímž dinners v důvěrném příbuzenském kroužku se skončily. Zde máte výstřížek z vlasteneckých duševních dějin, zde máte hrdinnou etiku v čisté kultuře, slovem, zde máte typický rodinný život!

Poslední odezva odpůrcova na konec zbavila Edelhubera trpělivosti. S hrozivou tvářností napřáhl ruku na sira Ralpha Supercoxa. Vstali oba, přistoupili k sobě blíž a zdálo se, že přejdou k násilnostem, když straš-

ným bouchnutím otrásl se vzduch. Edelhuber a Supercox se srazili, hlava udeřila do hlavy a s plamenem vybuchli; ukázalo se nyní, že obě osoby byly úplně nacpány plynem. V okamžiku plamen zachvátil Duckmauského, byl též plynové přirozenosti, ale v jeho útrokách byla též jakási tekutá kyselina, jež vzkypěním rozšířila nejškaredější zápach. Posléze došlo na Jamnosa, jenž bez účasti tam seděl. Ten, před tím mlčev, vyrazil při smrti ze sebe labutí zpěv, neboť oheň uvedl jeho mluvící mechaniku v činnost; několikrát ho bylo slyšeti, když už byl zahalen hustým kouřem, jak zoufale volal: „Fifty percent — — Whisky and Soda — — Fifty Percent — —.“ Posléze oněměl a plamen uhasl. Všim, co po těch čtyřech zůstalo, bylo několik hromádeček šedého popelu, jenž se nejevil jinak, než jako by Cox jej byl vyklepal ze své krátké dýmky — smutný konec pro tolik ducha a vědomosti.

Huber a Cox několik minut mlčeli, když jejich lavice zase byla prázdná. Potom promluvil

C o x

Když jsme nyní osvobozeni od těch hostí, vraťme se, aby vůbec něco bylo zachráněno, na základ všelikého kultivovaného vztahu pro rozmluvu. Konstatuji: Jest dnes krásně, pane!

H u b e r

Jest dnes vskutku velice krásně.

C o x

Byl jste už dříve v této krajině?

H u b e r

Několikrát, a pokaždé rád.

C o x

Ano, jest to krásná a pokojná země, a její obyvatelé jsou dosti moudří, aby zůstali podál sváření jiných lidí.

H u b e r

Aha! Vám jest pokojnost symptomem moudrosti! Proč ovce nijak jí nedávají na jevo? V přírodě, kteráž jest docela snesitelnou učitelkou reálnosti, rvavá zvířata jsou chytřejší než tichá. Nikdy Pallas Athene nebyla bohyní pacifistů.

C o x

Ano, skopci jsou vůbec hrozně bláznivi, proto také, když je zůstavi sobě samým, bývají obyčejně od vlků zataženi do pútek, při nichž špatně pochodí. Viděti, že ten, kdo zjevně nemaje sdostatek všeho potřebného, dá si vnutiti boj, v kterém nikdy nemůže zvítěziti, není hrdina, ale blázen. Moudrý volá jen tehdy „Marsch, marsch, hurra!“, když vyhlídky jsou na jeho straně. Hrdinovi jest třeba, aby uměl mnohem lépe počítati a účtovati než obyčejně připouští; neboť dle původu, kořenícího v nejšeřejším starověku, libuje si v póze bezstarostného

nájezdce. Kramářské ideje, co ? Ano, miláčkem Pallady Athenské jest božský chytrák Odysseus. Jako všickni prozíraví lidé, nehlásila se zjevně k pacifismu. Jest patronkou ozbrojené neutrality: Bij se jen tehdy, nemůžeš-li se tomu nijak vyhnouti! A netřeba-liž na to chytrosti a síly, abychom se svou lodí šťastně projeli tímto strašlivým maelstromem války?

H u b e r

Této poklony bylo si možno, zdá se mi, i u vás zasloužiti, kdyby se jen chtělo.

C o x

Nemyslím. Nejsme už, čím jsme bývali, proto nám nezbývalo než běžeti s ostatním stádem a dáti se z družnosti zabíjeti. V naší šťastné době, kdy jsme vskutku byli kramáři silného srdce, jichž nám pořád ještě neprávem přezdíváte, byli bychom to zmohli, abychom zůstali neutrály a všem válčícím stranám prodávali za horendní ceny kanony a bavlnu. Než kam se poděla bývalá síla ?

H u b e r

Kdo pochybuje, že Anglie nenamířila na nás této války ze závidi a žárlivosti ? Jest to bratrovražda, jest to skutek Kainův.

C o x

Usmál bych se, kdyby srovnání Německa, z dvaceti tisíc jicnů chrlicího zhoubu, s tichým pasáčkem berán-

ků Abelem nebylo téměř tragické. Pozoruhodno jest, že jedním dechem nám přiřítáte kupeckou ziskuchtivost a nejrytířštější krvelačnost, jakoby kramáři svým nejlepším zákazníkům podřezovali ve spánku chřtány, aby obrát příliš nevzrostl. Byl Kain vývozcem uhlí a Abel předsedou chemikálního trustu?

H u b e r

Soud dějin ukáže, na kom jest vina.

C o x

Ten soud nám velmi prospěje. Do sta neb dvou set let soudní sbor neshledá akt. Na lavici poročců sedí zívající pedanti, kterým se za to platí, aby se tím procesem po celý život nudili, a ohlásí-li posléze Klio za všeobecné nepozornosti rozsudek, akademický popravčí položí usvědčené zločince na špalek kathedry. A kdo mezi padesáti milliony za času našich vnuků bude chtíti o čtvrt hodiny se omeškati do divadla za to, že se může doslechnouti celé pravdy o Edwardu Greyovi?

H u b e r

Není nikterak třeba sta let, aby se vinník usvědčil. Jisté modré knihy —

C o x

Vím. U nás doma též páni rozličných povolání, přírodní badatelé, soukeníci a assyriologové věnují se vážnému zaměstnání převraceti depešní pytle, aby vě-

zíci v nich pravdu vyhnali jako příkrčenou myšku. Jenže illuse, že by ji holýma rukama tímto způsobem chytili, není u nás zrovna tak veliká.

H u b e r

Co zde nazýváte illusí, není než přesvědčení o našem mravním právu. Kde tohoto přesvědčení není, boj jest frivolní hrou. Žádný muž se nezdráhá obětovati život, ale chce vědět proč.

C o x

To mi připomíná obžalovaného, který potom byl v Tyburnu pověšen a který při přelíčení vytýkal formální chybu. „Nemám ani dost málo proti tomu, abych nebyl oběšen, mylordé,“ pravil soudci, „ale člověk má svou sebeúctu, a proč se mnou by se mělo dělati méně okolků než s Billem nebo Tomem?“ Vydejte mi svoje Bílé knihy, a já vám daruji svoje Modré. Je-li v těch aktech pravda, může jí tam býti tolik jako zlata ve špatném dolu, kde ve vagonu hluchého kamení není ho za šilling. Blázen, kdo strká peníze do takové miny.

H u b e r

Ne, nikdy! Poznání jest hodnoty absolutní, jejíž jediný gran vyváží celé hory domnění. Jistotně někdo má na této katastrofě vinu, tož lze ji také dokázat. Je-li nám odepřena jistota o tom, co vidíme očima, kterak vyptáváme, co se událo před dvěma tisíci lety?

C o x

Víra v to, co leží černé na bílém, jest známkou nezkaženého ducha u studentstva vysokých škol a u mladých národů. Mně jakožto synu národa, dle nesporných výroků německých profesorů degenerovaného, tato věda se svými přesnými důkazovými methodami a okázalými nálezy ještě nikdy nebyla tak strašně směšna jako nyní, kdy z čerstvé ještě mrtvoly Evropy řine se krev jako zuřící proud a nechce se zastaviti. Vína? Nevěřím v ni. Nikdo neměl té drzosti, aby chtěl smrti tohoto umrlce; nikdo není tak silen, aby ho položil do hrobu a přivalil naň kámen. Jest to přístrach přírody, léta trvající zatmění slunce, jest to osudné fatum. Snad že Bůh oslepl.

H u b e r

Příteli, fata ponechme bankrotářům a neschopným diplomatům, kterým vždy běží o to, by své lehkomyslnosti zjednali úlevy. Ale který řádný člověk by byl kdy mrkal po tomto božstvu, jež důstojně a s hustě zahalenou hlavou kráčí mimo nás, aby těm, kteří se po něm ohlédnou, ukázalo obnažená záda? Vážně podezíráme toto Fatum, že jest simulantem a že přes svou nezbytnou posituru spíše kráčí tou cestou, na kterou ji vžene silný, plácna je svým mečem. Oním silným tentokráte bude dle naší pevné vůle Německo, a přes všecky grimasy přinutí osud. Fatalismus naproti tomu

jest jistou známkou stárnutí. Vám teče germánská krev pozvolna, cévy odhodlanosti zkameněly. Vy jste se nasýtili, i chtěli jste, abyste bezpečněji mohli zažívat, nás mladší otupiti asijskou moudrostí ovše pořádající sudbě, o blaženosti míru a svatosti smluv, které jste lstivě sjednali. Když však Cromwell zabil Irsko a Clive uloupil Indii, vyznání Britanie bylo jinačí. Co by as byl řekl George Canning pádu Belgie? Byl by nás pozdravil jakožto schopné žáky, vzpomínaje nájezdu na dánské loďstvo a na slovo, že veliký národ nemůže umřít, protože tak tomu chtějí Pufendorf a Grotius, nebo býval by byl vydal některou ze svých nesrovnatelných filipik o věčných principech práva? Ne, tam, kde stojíte, nepostavila vás sudba, ale vaše ocelová loupežná vůle. Tehdá nezdála se vám moc ničím nízkým, abyste na ní založili říše. *Justitia fundamentum regnorum*, opravdu! Pořekadla z Albionova slabikáře pro polodrostlé národy pevniny!

C o x

Myslil byste vskutku, že vám chci namluviti, že John Bull se nikdy nedotkl cizích práv jako hodné děfátko? Že neužíval své moci tvrdě, svévolně, ba nezřídka barsky? Libo-li vám, vezměme historické hanebnosti našich dotyčných předků za dokázány, a dopřejme pá-nům Transischovi a Ditchwaterovi ten tristní žert, aby si folianty s ukrutnostmi a hanebnostmi naházeli na hlavy. V tom však jest rozdíl, že vy uctíváte na sobě

moc, a my si ji na sobě ošklivíme. Na nebezpečí, probuditi ve vás veselost, ujišťuji vás, že my sami i v nejčernějších svých dobách jen neradi jsme jiné lidi škrtili. Vím, že za prvé tomu nevěříte, za druhé pak, právě kdyby to mělo býti pravda, považujete to za zvláště jadrnou ukázkou britského, hluboko v srdci vkořeněného pokrytectví. Ale zrovna to, co člověk pokrytec předstírá, bývá tak poučno! Pokrytectví ukazuje koberec lidské duše na ruby; barvy jsou groteskně proměněny, osnova jest stará. Naším heslem jest: Ne moc, ale právo! Vaším heslem jest: Moc, protože moc jest právo! Či není snad Německo toho mínění, že moc zplozuje právo, že tudíž moc a právo v hloubi jsou stejny, tak k sobě náleží jako hlava a orel peníze? A jsou-li jen rozdílnými vzhledy jedné a téže věci, nebyly by pak na konec právo a bezpráví též? Bylo by snad možno, abychom bezpráví začali nazývati právem, když dosti dlouho ukazovalo, že má zuby, aby kousalo. Jak dlouho tato zkušební doba má potrvati, padesát let nebo pět, to by mohli stanoviti majitelé historických stolic na některém z tak oblíbených vědeckých kongresů. Ať se otázka vypoví na vždy z oblasti morálky do oblasti srovnávacích mravních dějin! Co by byl myslil Canning o Belgii? Já bych raději věděl, co o ní myslí německý sedlák, chodí-li ještě který za pluhem. Deset tisíc pilných per nám dokazuje neustále, že státní ethika jest docela různá od ethiky jednotlivce. Ať to pravda čili nic, má to snad znamenati, že ethika soukromá jest

ethikou němého psa ? Ve vaší zemi jistotně zdá se, že jen státní ethika se daří ; každý jednotlivec rozšířil své svědomí na svědomí celé říše, každý příštipkář, jenž krče se na verpánku, spravuje sousedovi boty, ukazuje žalostné porozumění pro myšlenkový svět prvních ministrů. Ovšem, král sotva kdy vystačí s morálkou příštipkářovou. Ale, myslím, pane, že příštipkář sám měl by míti morálku příštipkářskou a ne královskou, sic kdo jest jist svým životem ? Poruší-li král právo, protože jakožto slabý člověk a potrava červů, jak váš Martin Luther tituloval římského císaře, z tísní říše nevidí jiného východiska, tož ať si to vyřídí se svým Bohem. Bude se potom modlití jako celník : „Bože, buď milostiv mně hříšnému“ ; zákoníkům a fariseům pak, kteří dle svého obyčeje s vytrubováním blahopřeji nebi, že je stvořilo, rozkáže jíti domů. Nikdo nemůže odkliditi strašné propasti mezi dobrem, kterému chce, a mezi zlem, ke kterému jest nucen, a nás pozůstalé za vámi a za dobou jímá hrůza při spatření onoho žádným inženýrským uměním logiky nepřeklenutelného skalního jícnu mezi osudem a svědomím nebo státní ethikou a lidskou ethikou ; tato hrůza jest tragikou. Zde kulturně historickou vložku : Někteří z národů, které osud určil, aby vynikli nad hemženicí ostatních, spěli k velikosti s jakousi tajnou tísní. V jejich tragediích nalézáme zachyceno jakési smutné tušení vítězství, jako v kouzelném zrcadle, jež začarovává zjevy duše. Onoho okamžiku zarážejícího uvědomění zakusili Řekové, Španělé, Angličané ; ano, snad

i Francouzi. Jiného ražení byl Řím; jen železo žilo v jeho mysli, jen vojenské obrazy, pochod legií, soudící prétoři, okrsek v poutech, žádné pochybování o sobě, žádné tragické vidění; kladivo Boha, který sstupuje na svět, aby jej přetavil, spořádal, zorganizoval.

H u b e r

Nonsense! Sofokleovskou tragedií nebyli Řekové zničeni, ale její nekázní. Řád a právo přinést na svět, znamená také dělati verše, a ne verše nejhorší. Kdo čta Thukydidu netoužil by po vrubovkách liktorských? Tak i naši pravňukové budou v duchu toužiti vpřed z minulé, špatné, beztvárné doby po čestných bajonetech našich domobranců. Ke všemu tomu — nějaké začátky dramatické poesie také máme!

C o x

V německých tragediích se dokazuje vina, nevane z nich ledový dech sudby. Nebyl Makbeth nejstatečnějším a nejchytřejším mužem v celém Skotsku? Nebylo obstojnou etikou, starého diletanta Duncana v zájmu země zcela tiše odkliditi? Leč viz, v dřeni lvově hryže červ a jeho srdce jest vyhlodáno a on padá jako věž z hlíny. Toť docela dobrá morálka pro renaissanci a Anglii. Vašeho Schillera, jenž více studoval než ubohý Shakespeare a při tom měl vždycky Kanťa po ruce, shledávám mnohem méně přesvědčujícím. Vezměte vašeho Waldštýna! Dle všech příznaků choulostivý

subjekt. Dotazuje se hvězd, snuje pikle, jest vyslíděn a na konec, když zrovna se chystal všemi silami začít, byl kýmsi ve své ložnici zabit. Dobře se mu stalo, ale to jest poprava a ne tragédie.

H u b e r

Ne, není pravda, že moc a právo jsou jedno, a není pravda, že jsme my Němci něco takového hlásali. To-liko nejsme ochotni věřit na slovo lidem v Paříži a v Londýně, kteří naši bezmocnost po staletí šklebivě nazývali „právem“, že naše moc jest „bezprávím“. Pravíme, že moc a právo náležejí k sobě, ale ne jako hlava a orel mince. Ale jako z těla a duše skládá se člověk, tak oni jen spolu tvoří pravý stát. Uvádíte se vůbec ve zjevné podezření pokrytectví, požadujete-li slepé úcty k posledně platným právním normám, jako by tato všemi vadami minulosti zatížená stvořeníčka byla věčně kvetoucími modlami. Žádný rozhodčí soud neudrží těchto náhodných práv na živu, jako nemůže fura proslulých doktorů dlouho zachrániti náhodného bytí individuu, byť to byl i císař. Formulkové otroctví, v kteréž nás vbíjejí právníci a které již vnitřnímu životu hrozí udušením, nikdy se nesnese ve vnějším světě státním, protože lid dá se najisto ve své vlastní řeči od svých baronů, statkářů, berních radů a pojezdnic četníků napalovati, ale nestrpí, aby také ještě cizí mocní překáželi mu v jeho státním svobodném vystupování. Jeden jako všichni jsou pravými státy, vzniklými z vůle a zdánlivým bezprá-

vím, pevnostmi byli dřív, a lebky u velikém množství jsou zazděny do jejich zdí. Toto vše, a proč to musí býti, vy západní národové jste zapomněli, necítíte už nic z děsného šubání svého vlastního těla; co o tom čtete v kronikách, to vám, tupitelům svých předků není hněvným a násilným pudem k zdokonalení, ale drsnosti nekultivovaných věků. Poněvadž pak my jsme svůj stát dobudovali později, tož západoevropsko-americká plytkost myslí, že jest něčím vynuceným, neživým, pouhou věcí, která tupě přihlížejícímu Teutonstvu proti jeho instinktu byla vkována. My však víme o německém společenství, že se vyprýštilo z téže přirozenosti a téhož mravu, jako naše moudrost a básnictví se zrodily; není nahodilé, ale podstatné; zplozeno tvrdými rodiči, nátlakem a nouzí; osvobozeno prací, zšlechtěno právem; korunováno a zdomácněno pravou královnou země, duší národa. Neboť co kdysi bývalo pomocnou výzvou, stalo se mužným chtěním, a moc uzrála v právo. Toť docela něco jiného než kynická výpověď, že právo jest do let dorostší bezpráví. Není pravda, že dlužno býti slabým, aby se přišlo k Bohu. V chladném stínu bezmoci zakrňuje dobré, a dějiny nám hlásají neustále: Budte silni, abyste mohli býti spravedliví! Za vaši lepší doby bylo vašim anglickým heslem: *Right or wrong, my country!* My však jsme překlenuli propast mezi jednotlivcem a celkem, o které vy dvě stě let mluvíte, těly našich mladíků, kteří se zpěvem se vrhají do granátů. Dlužno už někdy skoncovati s tou opovážlivou

vypínavosti pravitelného Já! I nás jste nakazili touto nepravou svobodou, zalíbila se nám ve dnech naší bíd-
nosti. Ještě podnes, ale ne už na dlouho, vaše evan-
gelium samovládného šosáctví ovládá třetinu světa. Vy
jste průkopníky práva včerejšího, aby vás zítra a po-
zejtří nechal na pokoji. Národové, kteří se naučili mě-
řiti vašim loktem, nežádají si ničeho, než aby směli státi
ve svých koutcích jako netykavky, ozařovány anglic-
kým sluncem. My však jsme je už posléze zburcovali
a roztráslí v lenivění zmrtvujícího světa. My jsme tím
srdečným národem, jenž prohání krvavé proudy nové
vůle cévami kosmu. Jsme neklidem ve světových ho-
dinách, setrvačnickem, jenž sám přijímá pohyb od ducha
a rozláčí všecka ostatní kola do žádaného tempa brzy
rychleji, brzy pomaleji. Konec jest té zvláštní svobodě,
kterou jste se pyšnili, té mravní svrchovanosti osoby
a sladkému návyku každného, aby nejdříve myslel na
sebe a jen co zbude, drobty ze snědené hostiny suve-
renního Já zůstavil onomu schudlému obchazeči, jenž
slove stát nebo vlast.

C o x

Podivno, jak se v Evropě změnil smysl jména vlast.
Před čtyřmi, pěti sty lety „vlast“ znamenala Italovi ur-
čité městečko na určité říčce. Muž ze Sieny byl v Rimi-
ni tak ztracen jako v Číně. Tehdy bylo třeba, aby vlast
byla malá, chtěla-li býti pravou vlastí, a poněvadž bylo
tak málo místa, polovic obyvatelstva vyhazovala pořád

druhou polovici branami. Dnes už ani nemožno, aby vlast byla dost veliká; miluje se tím vřeleji, čím víc čtverečních mil měří. My Angličané uchovali jsme si cosi z oné staromodnosti. Řekneme-li „domov“ nebo „stará země“, míníme jisté stromy, jisté věže, jistá oblaka, jež jsou jinačí než kdekoli jinde. Jest v tom cosi měkkého a dětsky snivého, což nic nemá společného se státem. Liberální copařství asi. Vy jste jistotně udělali z vlasti draka oheň chrlicího, jenž obíhá, koho by pohltil.

H u b e r

Ovšem dospěje konce ta liberální doba, ale nastane též nová mravnost. Ta navrátí posléze našemu ztýranému pokolení mír, který mu uloupen byl vaším atomismem a kterému se v žádné nedělní škole neučí. Neboť člověk přichází na svět jakožto úd, ne jakožto celek, poslouchati jest povinen po celý svůj život, a nyní vrací se mu znova jeho odcizená důstojnost, hrdost služby.

C o x

Ano, hodina liberalismu přišla. Budou sice ještě dlouho všelijací pokoutní dohazovači pod tím nebo podobným jmenem udržovati trh v kolísání, ale ten veliký starý dům sám musí likvidovati; nemůže přečkati hrozného bankrotu firmy „zdravý lidský rozum“, na niž vydával všecky své směnky. Svět jest zralý, aby se svěřil robustnějším mozům. Přece však nemohu jásat u

lože tohoto umírajícího. Řekl bych jako král Richard: „Posadme se na zemi a vyprávějme si smutné příběhy o smrtích králů“. Či nebyl to královský omyl, složití důvěru v rozmysl osvobozeného lidu? Nebylo velkolepou naivitou, na obětavé svobodné vůli vlastence budovati těžkou stavbu státu? A neukázal se ten sen tak dětinským? Snad ani ona věta nebyla falešna, že o pospolitost jest postaráno, řídí-li se každý svými vlastními zájmy. Kdyby byli teprve jen lidé, kteří by svému zájmu krapet rozuměli! Liberalism umírá svým dobrým míněním o lidech; neboť země náleží nedůvěřivcům, nenadšencům, intelligentnímu flegmatu Napoleona třetího. Anglický apoštol užitečnosti, vašimi stolicními vikinky tak urputně tupený, jenž ztrávil život ve tmavých kontorech prodejem bavlny, jak tisícíronásobně skrýval pokornou lásku k bližnímu za svým hrabáním pennyův a srdce dětské jako srdce berlínského profesora.

H u b e r

Nemilosrdné poznámky o našem učenectvu jsou při nejmenším nevděčny, neboť kdo nezná dojemné skromnosti, s jakou Anglie visela na rtech německé vědy? Ovšem snad jest příjemnější, na trávníkách oxfordských přemýšleti o větším a větším zjemňování akademicky prohloubeného kriketu, nežli jako na břichu ležící havíř v šachtách vědy lámati duchovní palivo, čili dvanáct hodin civěti v laboratořích a knihovnách. Což pak

jiného jest vaše filosofie než oktavánská úloha o německých systémech od Kannta do Lotze? Jaký jest přece novější anglický myslitel, který v národním rozvoji zaujímá takové místo jako u nás Hegel? Jest vaše theologie něco jiného než slabě znějící ozvěna německých kontroversí? Nezáleží vaše filologie v tom, že otiskujete německá vydání na jemnějším papíře? A jest tomu od drahné doby jinak v přírodních vědách, jakmile od skutečných zjevů, které anglický rozum umí znamenitě lapati, jako fonograf zachycuje ton, přejde se k theorii? Ostatně, můj přemilý, německý profesor už nikterak není onou lehce komickou figurou, jako býval. Hovoří obratně, jest tak málo roztržit jako bankovní ředitel a dává šiti u nejlepšího krejčího, jakého najde. *What more do you want?*

C o x

Jeho zásluhy jsou nesporny, ale co mají činiti s onou nejvyšší sublimitou života, kterou nazýváte kulturou? Bez ustání triumfují jejich novináři: „My jsme objevili více střevních nemocí než vy — naše vydání Římanův a Řekův ovládají trh — naše potravinová chemie jest nejlepší!“ Zatím, co mně jest do anatomie zažívacích orgánů, dokud nemám bolesti v břiše? Všecky tyto věci jsou znamenity, ale člověk jich nechává ležeti ve skřini, dokavad jich nepotřebuje. Dlužno, aby olovnice ukazovala jiné hloubky, má-li se vám věřiti, že povaha německého ducha jest tak propastná. Jak se zdá,

Němci spatřují s nebe udělené stvrzení svého idealismu v tom, že mohou dělati ledek na své bomby ze vzduchu. Vzpomínám si na jednu báseň Schillerovu o Archimedovi a snaživém mládenci, který se chtěl naučiti božskému umění matematiky, protože ochránila městské hradby před Sambukou, načež starý pán poněkud bručivě podotkl, že jeho věda byla božská ještě dříve než sloužila státu, a kdo zapřádá s bohyněmi, ať toho laskavě nezamýšlí na úřední uznání. Jest teď pravda, že my v Anglii jsme nečinili se státem správně. Naši whigové jej cenili stejně jako vousatého starého majora na odpočinku, jehož výklady o jeho výpravách se poslouchají se zívající netrpělivostí a jemuž, poněvadž už jednou jest zde, vyplácí se bídna pense, aby se odvykal opatrně životu a navykal umírání. Tohoto systému nebude možno udržeti. Ale on aspoň osvobozuje kulturu od kordu úředníků. Byl-li náš starý stát výdělkářský, najisto aspoň měl tolik skromnosti, aby vzdaloval své prsty od věcí duchovních. Proti tomu pozorujeme nyní všude s největším strachem následky nepřirozeného spojení autority a poznání; jedna z těchto veličin jest dle své povahy dogmatická, zastřená, kamenná, druhá jest rozplývavá, rtuťová, neuprosná. Amalgamují-li se však, dávají koncessovanou vědu, jež představuje novou neomylnou církev se všemi potměšilostmi dřívějších, a jež své kacíře zrovna tak praží. Velekněžími a kardinály této *sapientia militans* jsou na prvním místě ti, kteří do naší války vnesli strašlivé zášti albigenské

křížové vypravy. Tito lidé dávali tu i tam zápasu moci také ještě popskou sankci jediné vlasti, přede všemi vlastními samospasitelné, aby bojující jen věřili, že ne s lidmi, ale s ďábly bojují. Když však musíme válčiti, tož bojujme a umírejme jako muži, a neklňme jako hrbatí otroci. Kdo se nehrozí této válečné theologie, jež slova „Milujte nepřátely své“ prohlašuje archaickou závitinou v křesťanství? Tohoto dějinného badání, které na zápisknutí Moci bez meškání přepíše historii? Této filosofie, jež od ducha světa i to odposlouchává, co státní kancelář už tak jako tak věděla? Vidíme sice tento zjev u nás i u jiných zrovna tak jako v Německu; ale mně se přece zdá, jako by učené učenectví nikde nebylo tak doma jako u vás. Hegel to byl, myslím, jenž vdechl Moci ďábelsky chytrou myšlenku, aby rozumu nabídla pevné místo, aby si vyrazil z hlavy kvašení a pravidlům odporující šumování. Vy jste zduchovnili stát a ducha sestátnili. „Komu Bůh dá úřad, dá mu i rozum.“ Znáte mezi všemi německými příslovími některé němečtější tohoto?

H u b e r

Ze všech vašich slov vyznívá dobře známý strach ze silného a své vůle vědomého státu, který vlastně jest tím, co se vám na nás protiví. Anglická pospolitost pochází z revoluce, přes svoji černě ustrojenou respektabilitu nemůže vyloučiti ze své krve tajné jemnocitnosti pro rebellování. Zejmena protože tato krev pro po-

zdvihování mass kdysi otrockých dnes jest mnohem keltičtější než germánštější a čím dále tím méně schopna porozumění pro uzavřené, massivní. Na bojištích můžete umírat zrovna tak jako my, ale i tam ještě zdá se vám smrt za vlast nebo za stát příliš banální, nebo nosíte za nadry nějaký absurdní talisman, jež vám dali na cestu vaši rhetori, nějaký fetiš k libání, jako „Svoboda Evropy“, nebo nějaký k plivání, „pruský militarismus“. Po celý život klečíte před osobami nebo zaříkacími formulkami, protože jste odvykli oddávat se tomu, co v pravdě vyžaduje úcty, Objektivnosti. Jako ženy jste nacvičeni milovat a nenávidět, kde byste měli soudit, a pod zmitáním všedních dojmů odpařujete poctivost myšlení. Vaši vůdcové stran se tváří, jako by jim bylo vésti, jako Pymovi a Miltonovi, zoufalý boj proti tyranství a zatemnělosti. Ve veřejné politice nechcete jasného, silného, byť i snad nepříjemného muže, ale přemlouváče, omračovače, který působí na dav jako tenor na samičky. Pan Lloyd George nevyšplhal se přece na vrchol bystrosti svého ducha, ale věčným apelováním na city? Aníž se zmate, dnes jest anarchistou a zítra imperialistou. Nepravím, že ten muž jest špatný, ale prázdný. Jeho syrový rozum nikdy se ne naučil tolik kritice, aby rozeznal mezi pathosem sálového řečníka a přesvědčením myslitelovým. Jsou ženské povahy, jež se seznámily s mnoha muži a pořadem u každého myslily, že zakoušejí první lásky. Snad se takové mají dokonce za poctivé dámy, jiní nazvou je

spíše veřejnými dámami. Tak bylo by lze mluvit i o veřejných mužích a jejich veřejných míněních. Jsouť přece tito agitatoři pouhými panáčky tisku, a jakého! Fuj, jaká hanba, dáti si mozek obkládati jako rosol nějakým Harmsworthem! Lépe ještě býti otrokem nějakého džingischána. I my ctíme srdce lidu, ale jeho hlava nestojí za mnoho. Jeho utrpení jsou nám úctyhodna, ale léčiti má je studovaný lékař, ne ovčák nebo kořenářka. Kdy by stádo bylo vědělo, co mu prospívá? Velmi šetrna byla doba k ubohému subjektivismu pouhého Mínění, příliš horlivě bylo každé laciné kacírstvo rozmazleno; jest třeba znovu se učití ostýchavosti k nedotknutelným hodnotám. Přede vším jsme nejvýš podezíraví proti inspirovanému jednání *in politicis* a stavíme vůbec raději na methodě a vědě. Jako řádný muž nezřizuje svého hospodářství na tom, že vyhraje veliký los, tak nechceme ve státě počítati s tím, že by mohl přijíti genius, aby nám vládl. Naopak, abychom náhodě zůstavili co nejméně, sestrojujeme aparát, který snese rány a který bez valného talentu možno udržeti v pohybu. V striktní důvěře věřím, že žádný jiný národ nesnesl by prostředních hlav ve vysokých úřadech s tak malou škodou jako náš. Kdysi volávali národové v tísní k nebi o nějakého hrdinu a vidoucího. Na takové erratické pomocníky my nepočítáme, ale na státného generálštábníka a technického odborníka, které pro vážnou potřebu vždy máme pohotově. Proto pronikáme svůj státní život vždy více vědeckým du-

chem. Dříve dál se technický pokrok tak, že co sto let nějaký chytrý muž náhodou našel nějaké zlepšení. Potom mohl tu a tam ovšem nějaký genius vynálezu chytrým položením problému urychlití vývoj. Dnes však i vynalézání stalo se technikou. Postaví se šest tuctů lidí vedle sebe před tutéž úlohu, změní se pokaždé prvky o maličko, a nález jest tak jist, jako jemná síť vynese nejmenší mořské lasturky. Tak chceme také stát čím dál více objektivovati, aby člověk — arci jako kolektivum — víc a víc byl pánem svého osudu. Jednotlivci proti tomu mají v tomto věku toliko hodnot nejmenších částic. Jsou členy řady a povinni jsou řadu držeti. Mravní dnes jest, vřaditi se, promítnouti pud sebezachování, dědičně od přírody přejatý, do nesmírného ideálu Státu. Toto je pravá německá ethika a průseční bod staropruské myšlenky autoritní a sociálně-demokratické myšlenky massové.

C o x

Tak-li tomu jest, tož pochopte také děs, který pociťují národové z německého panství. Neboť kráčí před vámi duchovní hrůza, jakoby svět znovu slyšel o umírání velikého Pana. Zimu lidstva ohlašují nám tyto milionové šedých stínů, neuprosně postupující zemí. Měli byste si do erbu vzíti leviathana. Nám byl už před dvěma sty padesáti lety doporučen Thomasem Hobbesem, ale my jsme jej zamítli a napsali jsme na své prapory „Svoboda osoby“. Byla to idea bez ceny,

protože jsme ji uváděli ve skutek nedokonale? Ano, i kdyby byla pouhou illusí, tímto hašišem svobody člověk sesiluje, nikoliv slábne. Zrovna tak jako vy jsme věděli, že hrubý dav ještě není národem, ale mysleli jsme si, že tím lépe, čím více se najde výtečných jednotlivců, aby hlíznaté těsto zakvašovali. Osobnost snažili jsme se na všechnen způsob vytlačit do popředí. Vaše cesta jest kratší. Vy mluvíte člověku: „Země jsi, tož nech se tvárniti jako země, jakož ti velí vyšší názor. Nikterak nemáš býti rozptýlen, bez užitkového efektu vymeten na rumišť, naopak, zaručujeme ti hospodářské zůžitkování tvé životní energie; jenom, slyšíš, hnísti se dáš!“ Naším ideálem bylo, z dvounohého polena udělati muže; vaším ideálem jest, z tisíce takových polen udělati bataillon — bataillon k střelení nebo bataillon k práci. Ale onoho pocitu štěstí, proudícího v jedinci, jenž sám ze sebe žije, onoho vzletu ubohého, bláhového lkara k slunci svobody, toho vy jste jaktěživ nepoznali a nemáte té žádosti v žilách; a přece toto zuřivé chtění oprostí se od masového, spoutaného, bylo vlastně nejevropštější na Evropanu, více ještě než Faustův pud badací. S velikou moudrostí ostatně poznala německá lidová pověst, že profesor právem náleží čertu. Ale pohříchu i váš čert jest jen osobností literární, a bojíte se ho zrovna tak málo jako Boha. A kterak byste v Boha věřili, když nevěříte v člověka? I u Goethea cítiti tajné nepřátelství k osobnímu. Napsal píseň radosti v dvojverších na filologa Wolfa, jenž pro-

měnil Homéra v syndikát Homérovců. Veliký básník jášá, že druhý veliký básník jest uznán za *société anonyme* ! Pomyslete si Michelangela, kujícího znělku na zprávu, že nějaký pedant posléze odkuklil slunce jakožto mlhovinu horkých plynů!

Huber

Ano, vskutku, v jistém smyslu jest tohle válka mezi starým evropským individuem a novým státním člověkem německého ražení. Ono se brání pekelně, aby si zachránilo to, co rádo nazývá svou osobností a svobodou. Ale všechno nic nepomůže, spíše budete vy, kolik vás a vašich společníků ostane, choditi do německé školy, abyste se učili stavitelství státu jako abecedě. Kterémuž pak národu byly by se zrodily větší osobnosti nežli našemu, v dobách, kdy to právě bylo časové? Dnes však všechno osobní jest v duši již jen bludičkou, která svádí od povinnosti k národu. Duch času kdysi lidstvu velival: Postupovat v uvolněných řadách! Od té doby vymyslíl novou taktiku, rozkaz nyní jest: Vpřed v sražené kolonně! Jest pěkné anglické slovo: *Clear your mind of cant* ! Nuže pryč od cantu nabubřelého osobnostního citu! Vítězi, můj vážený, vítězi jsou vyšší průměr, úzkostlivá statistika, obecná škola, sociální politika, městská hygiena, obligatorní hodina tělocviku, bezejmenní bojovníci ve vlhkých zákopech. Shledávali byste, že náš voják jest konec konců organisací prostřednosti, prozatím nic nenamítám. Zajisté státník ne-

má větší úlohy než učiniti běžné věci poněkud lepšími, než je zastal. Osobnost? Jen jedna jest: národ. A našim bojem vzpamatují se také všichni ostatní národové, osvobození budou od lži liberalismu, gentlemanismu, sentimentalismu, zkrátka, osvobození od anglického ducha. Neboť to jest na vašem systému zlé, že vodí lidi za světlo, vychovává je od mladosti ve světě zdání, v němž žádné věci není dovoleno nazvati pravým jmenem. Všecko vaše myšlení jest jednoho druhu, empirickými šakalími kroky plíživě skočiti ze zadu na živé teplé ideje a jen ve zbabělé tmě jim vyssáti krev. My že jsme nevěřili v Boha, pravíte? Což pak se učinilo z Boha u vás? Bylo by pěkné, podívati se někdy, jak který národ v dobách, kdy ještě se o božství mnoho disputovalo, snažil se vymaniti božství z řízení světa. Francouzové poslali mu hrubé odříkací psaní svého atheismu. Vaši deisté zase nechali Boha velice zdvořile dále přebývati v nebi, ale zároveň dokázali jeho úplnou zbytečnost, an svět zcela výtečně se motá dál sám o sobě, zatím co Jehovah jakožto mediatizovaný při tom sedí. Při nejlepším stal se konstitučním bohem, jenž složil ústavní přísahu na zákony přírodní, přísně vládne dle evoluce a nikdy nesmí zapadnouti do absolutismu tvoření a konání zázraků. Tak jste se báli též slova republiky, udělali jste si však místo pravého krále slaměného, který jest na to, aby se usmíval, odříkával naučené řeči, v červenou uniformu oděn probouzel v luze loyálnicity a plodil slaměné prince, kteří by v tomto

zřízení navázali dál. Máte sněmovnu, jež má býti skutečnou svrchovaností, ale jejíž moc ztratila se do jakéhosi kabinetu, o kterém v zákonech není ani slůvka. Řekněme přec posléze člověku pravdu: „Nah přišel jsi na svět, nejsi ani valně osvícen, ani valně ctnostný, chleba můžeš se dožadovati jen tehdy, když každou žilku napneš k práci, nic ti tolik není škodlivé jako illuse o sobě a o světě — proto pryč s nimi!“ Teprve až za mnoho, mnoho let tyto škodlivé jedy budou úplně vyhnány z těl národů, až člověk se naučí žiti jako list na stromě, až jakožto první přikázání v srdci každého vážně se bude ozývat hlas „Já jsem tvým národem, skrze nějž jsi a mimo nějž nejsi nic,“ až tato ethika bude se tak sama sebou rozuměti jako nyní jen připoutání k ženě a k dítěti, potom snad mohla by z hloubi společnosti znovu vykvést zázračná květina bezděčně působícího ducha. Zmizela by mechanika pák a šroubů; před našimi užaslými zraky stálo by nové stvoření oduševnělé přírody. Tehdy ponejprv byli by národové, kteří básní, myslí, věří. Neštěstí a bídy dnešního života, nespojitosti individuí sobě samým nedostačujících už potom nebude. Neboť jest jen jediné individuum — národ, a jen jedna svoboda — stát.

C o x

Národnost kvete v nezakrnělém slunném rozkvětu jednotlivých osobností. Čtverečná míle ostříhaných tisícových plotů není zahradou. V Příslovích čtete slovo:

„Kde není prorokování, národ zdivočuje a pustne.“ A zatím přece ani upokoutního národu, kterýž Jehova na samém začátku si vyvolil, nepřebývalo věštění hromadně, nýbrž vždycky jen u několika zarputilých, nekontrolovatelných druhů, divokých výhonků ducha, kteří jakožto proroci chodili krajinou a budili dojem, že veřejně vnadí proti ostnu státu a úřadu. Starý rabbi jakoby takorčka chtěl vystříhati od chybné organisace národního vedení, totiž od despotismu intelligence. Národ žije viděními — sám jestif též jen viděním — a proroctví nelze organisovati. Pravý *Vates*, visionář, jehož ústa mluví slova života, nerodí se v zemi, kde Já už v lůně matčině se učí pohrdati svým vlastním bytím; žádný nevypučí ze země, která jest propastně zarývajícím státním pluhem rozbita, zkrocena, zmořena. Ani velmocnost ani světová politika nemohou zachrániti národa od zmrtnění. Řecko zhynulo zrovna tehdy, když Make-doňany bylo spojeno, když jeho vojenský systém svrhl cara susského a všichni národové zvali si řecké inženýry a profesory; neboť řecký stát byl se stal cizím panovníkem ve vlastním domě. Bude-li tedy genius osobnosti vašimi zahradníky zatracován jako dosavad, jakožto býlí, a do kořínků vytrháván, potom: *Vae victoribus!*

H u b e r

Dějinné analogie dnes nemají ceny, protože z moře krve vynoří se docela nová země. My jsme my a budeme

poslouchati zákonů, které nás vedly dosavad. Zatím, kde pak jsou, smím-li prositi, vidoucí a proroci v svobodné Anglii? Jest jedním z nich snad pán, jenž píše články v „Times“ — té delfické Sibille, jež se zpěněnými ústy prorokuje po rusku? Jest jím sám veliký perun Harmsworth? Nebo Bernard Shaw, pěvec paianu pacifismu, mág, který nám v oblaci zlatě lemovaném předčarovává poznání, že dvakrát dvě jsou čtyři, ten vodu pijící Dionysos vojska hlasovacím právem běsnících menadek? Sice Shaw jest duchaplný, a co nad to, jest odvážný muž; byl by se snad stal velikým prorokem, kdyby se byl zamyslíl někdy o tajemství láhve rýnského.

C o x

Ale i Harmsworth má jednu ctnost proroků, nedati se podmaniti. Kdyby ho utloukl, jeho huba by pořád mluvila. Nic mu neimponuje, a má svatou netrpělivost k míněním odborníků. A kde jest protest, tam jest ještě život.

H u b e r

Náš veliký král Fridrich radil svým: „Dělejte jako já, jenž vypráskávám své duši, aby byla trpělivá a ticha.“

C o x

Despotská morálka! Výprask své duši, výprask na záda poddaného. Tak se vychovávají stoučtí lidé. Ale učení o Stoi spatřilo světlo světa teprve v umírajícím

Řecku a stalo se věrou Říma ne svobodného, ale zotročeného. Jest náboženstvím resignovaných: Bez naděje žiti, beze stesku zhynouti. „V zmrtnění nehledám své spásy“, křičel Faust, „děs je nejlepším podílem lidstva“. Vítězství pruského stoicismu znamená zželeznění evropské duše.

H u b e r

Jakže! Nejste ani schopni, vzdáti našim mužům slávy, jak oni mladí staří zástup za zástupem kráčeji do pouště smrti? Potřebujete-li prorokův a mučeníkův pro svět vystrízlivělý, kde pak jich kdy bylo více pospolu než v těchto nekonečných falangách, kteří dychtili se státi krvavými svědky pro svaté jméno Vlasti?

C o x

My jsme nebyli dychtívi tohoto zázraku. Aby nám život byl snesitelný, nepotřebovali jsme nového podnětu, jako jisté duchaplné osoby v Berlíně, jež všecko v kultuře prochuťnaly a zoblízovaly a nyní se pachtí po heroismu, poněvadž si namluvily, že svět o chléb zápasící má zrovna tak zkažený žaludek jako oni. Mně se zdá, že by se smělo od každého, a to zcela prostě a bez velkohubých hrdinských frazí požadovati, aby dal život za vlast, svobodu nebo víru. Ale řvají po krvi, aby se do zřádnělého bytí přinesla změna, toť chuť veřejných holek. Ostatně tímto umíráním nijak nepředčíte nad jiné. Neumírají Srbové a Rusové v myriádách na

jednom bojišti? Neženou se Francouzi do pekelné tlamy, jako by granáty byly usměvavými milenkami? Nekladou se Britové dost ochotně na pole mrtvých? — Sřemhlav vrhá se lidstvo do Hádu. Kdo se bude chlubit, že to umí lépe než jiní? Evropa chce umřít; naše plémě se rdousí svýma vlastníma rukama.

H u b e r

Hezky vám to sluší, truchlití o Evropu! Kdy pak byste vy z Ostrova byli cítili evropsky? Křovák byl vašemu srdci tak blízek jako Němec nebo Francouz. Vaše imperium zná jen národ říšských Britů; kdo náleží k této politické rase, ať Hind, Maor nebo ugandský černocho, na tom vám víc záleží než na kultuře dílu světa. Bílí národové? Vy jste pustili hordy černých a hnědých oblud na výkvětní národ bílého lidstva. Vaši ušlechtilí lordové se pásli na myšlence, jak Gurkové se svými vyceněnými zuby budou si pohrávat s německými ženami. Byli by jste navozili goril z konžských lesů do Voges, kdyby se byly naučily bodat bajonety. Evropa, o které mluvíte, jest frasí, jest hliněnou modlou, ba už jen střepy této rozbité modly. Jednota kulturního světa už dávno se stala bajkou. Nové nebude, leč skrze nás.

C o x

Velice se obávám, že ani vy jí nestvoříte, aniž kdo jiný. Z čeho stavěti, když stavební kameny leží rozbity?

Asi že vyjde svět téměř budhisticky zladěný, sám pro sebe zaopatřený, jakási západní Čína, nebo více takových Čín, které budou vypíchávatí všecky, kteří se budou uchylovati od jejich typu. Snad bude potom bytí národů podobno bytí kasematových vězňů, kteří bydlí vedle sebe, ale odděleni tlustými zedmi, aniž se vidí nebo slyší. Evropa se roztrhala plností silných národních duchů, které hostila; byla malá na jejich velikost. Touha po Orientálním jest rovnováhou duše; v jejích napětích cítil se Evropan příbuzen božstvu. Ale nesoulady byly pronikavy a strašlivě trapny, a duch času už nenalézal mystického akkordu, který by byl zrušil dissonanci. I odhodil se vztekem nástroj a rozbil jej na kusy.

H u b e r

Sentimentální až do konce!

C o x

Přiznávám se, kdyby svědkům tohoto kosmického řízení strany proti straně, jímž ztuhlá kůra zemská ještě jednou se proměňuje v oheň, nebylo tak úžasně znechuceno, pěstovati soukromé city, plakal bych o tuto mrtvolu: Evropu.

H u b e r

Nic nám nezbývá než bojovati. V nesmírném ztroskotání doby náleží dívatí se k nebi, má-li ještě hvězdy. Na pusté a černé obloze svítí jediné silné světlo. Jest

to hvězda Vlasti, tou jsme povinni se řídit, za ní jdouce zachrániti se nebo ztroskotati. Nám znamenala by zkáza naší říše konec všeho. Kdo by potom ještě ostal, od večera do rána ukázal by se scvrklým z muže v trpaslíka.

C o x

Co vám prospěje, budete-li vítězi a Evropa kolem vás bude sřícena? Zakrnění jest jen oddáleno. Propůjčená postava vám ostane, ale trpaslíky budete ploiditi. Vaším i našim vnukům bude přebývati v postranních údolích světa, který měl býti jejich dědictvím. Druh bohorovného člověka zaniká, druh, který stvořil na zemi největší věci, plémě zakladatelů měst a stavitelů chrámů, bohatýrů a zákonodárců, tragikův a filosofův, námořníkův a badatelů — odchází.

H u b e r

Ať odejde nebo zůstane, to nyní nikterak není nejdůležitější. Mně se zdá, jako by ze vzdálených bitev doléhalo utajené hučení a jako by ve vzduchu bylo viděti ohnivou záři.

C o x

Soumrak bohův!

H u b e r

Červánky národů!

Přeložil Antonín Ludvik Stříž.

Mary Ryanová
FRANCIS THOMPSON

Veliký, bystrý myslitel Newman praví, že literatura podstatně jest přemýšlením člověka o věcech, že jest „věrným výrazem soustředěné osobnosti“ spisovatelovy. Tak vyslovil neobyčejně plodný princip pro správné posouzení nejen děl literárních, nýbrž děl uměleckých vůbec. Neboť jakmile si uvědomíme, že umělecké dílo je čímsi relativním, že jest plodem rozličných činitelů, máme čím určovati jednotlivé z těchto činitelů, abychom oceňovali a vnímali talenty, každého dle jeho způsobu, a abychom pochopovali podivnou směs krásného a ošklivého, pravdivého a lživého, povznášejícího a tísnivého v moderním umění. Osobnost umělcovu, jeho prudkou nebo klidnou povahu, sílu jeho ducha, jeho obrazotvornost, stupeň i způsob jeho vývoje — dále jeho poměr ke světu vnějšimu, jak vnímá dojmy, jak užívá zkušenosti, jak umí zjevy rozkládati a skládati — posléze jak se umí vyjadřovati — to vše dlužno vzíti v úvahu.

Stránka osobnosti vzbudí asi zvláštní pozornost, běží-li o básníka vyhraněného názoru životního. Jest nevyhnutelno, aby umělecké dílo neslo zvláštní pečť tvůrčího ducha. Je-li to duch nábožensky založený, a

jestliže jeho náboženství nejprůměrněji pojímá lidskou přirozenost a její určení, jest dán nejjistější podklad pro úplný rozvoj osobnosti. Takový podklad jest dán v náboženství křesťanském, a to, vyjádřeno konkrétněji, v Církvi katolické. Náboženství katolické totiž ostavuje nejrozličnějším vlohám a náklonnostem svobodu, a to i tehdy, jsou-li sloučeny v jediném, mnohostranném člověku. Než podržujíc vše jedinému cíli, totiž Slávě Boží a spáse duše, opravňuje a posvěcuje všechny přirozené síly a schopnosti, pokud se jich užívá náležitě a účelně. Mezi tyto síly a schopnosti řádíme především síly a schopnosti tvůrčího umělce. Neboť která přirozená schopnost člověkova více se podobá tvůrčí síle Boží? A co jest na něm nezištnějšího, nehmotnějšího, a proto také schopnějšího, aby bylo přirozeným přechodem ze světa hmotného do světa víry, než smysl pro krásu?

Myšlenku, že umění, speciálně poesie se dobře snáší s náboženstvím, vyjádřil nedávno zemřelý anglický básník v nezapomenutelné studii takto: „Církev, jež byla kdysi matkou jak básníků, tak i světců, postoupila v posledních dvou stoletích přeskvělou slávu poesie těm, kteří jsou mimo ni... Kdysi byla poesie tím, čím měla býti, mladší sestrou a pomocnicí Církve, služkou ducha, jako Církev byla služkou duše... František z Assisi je z předchůdců Danteových; zasvětiv se chudobě, nezřekl se přece krásy, nýbrž naopak, v lampě krásy našel Světlo Boží.“ A po té vyzývá dnešní katolíky:

„Učiňte skutkem, co znáte theoreticky: že náboženství krásy je mnohým pořád ještě nevyhnutelně silou a vzrušujícím nadšením, a že až tehdy je zlem, přestalo-li se kořiti Prakráse. Jako vy kážete lidem o kráse nebeské, tak poesie jim káže o kráse pozemské, o oné kráse, kterou Bůh stvořil podle svého podobenství a obrazu. Vy zvěstujete den, který učinil Pán, a poesie plesá toho dne a raduje se v něm. Vy velebíte Tvůrce pro jeho díla, a ona vám ukazuje, že jeho díla jsou velmi dobra. Střezte se opovrhovati touto mocnou spojenkyní, neboť její umění jest uměním Giottovým a Danteovým; střezte se opovrhovati touto lstivou nepřítelkyní, neboť její umění jest uměním moderní Francie a uměním Byronovým. Zneuznáte-li vy její cenu, znají ji Bůh a nepřátelé Boží.“

Tato slova napsal básník, jenž svým vlastním tvorbou dokázal pravdivost svého názoru. Byl proniknut katolickou vírou a lásku Boží si zvolil za předmět nejkrásnější básně. S ní spojoval tak živý smysl pro krásu, obrazotvornost tak nevyčerpatelnou a takovou sílu a takové umění poetického výrazu, že uváží-li se spíše zvláštnost jeho tvorby než její rozsah, důstojně se řadí po bok prvním básníkům.

Narodil se katolickému lékaři r. 1859 v Prestonu. Jedenáctiletý přišel do Uschaw College, kdež pobyl sedm let. Zde už v chlapeckých letech vynikal neobyčejnou láskou k četbě a později neobyčejnými články prosaickými i básněmi. Zlomky z této doby už ukazují,

jak asi se vyvine, a sám praví o sobě, že hledal vždycky „světlo a pravdy tvář“.

Ale přes všechnu vážnost projevoval ve svých pokusech z mládí také humor, který v jeho dílech zralosti je velmi vzácný a překvapuje.* Spolužáci se mu vysmívali, škádli ho a milovali. Rád se díval jejich hrám, zvláště kriketu, ačkoliv sám hrával zřídka a špatně. Z jeho mnohostranné četby poutaly ho velice dějiny, a z dějin zvláště líčení bitev. Kriket a války zajímaly ho až do konce jeho života.

Roku 1877 odebral se do Manchestru, aby studoval medicinu. Než tohoto studia si nezamíloval, a raději trávil čas ve veřejných knihovnách u oblíbených básníků. Z toho vznikaly mezi ním a otcem rozmíšky tak trapné, že básníka už doma všechno pálilo a tajně

* Mrs Wilfrid Meynellová vypravuje v „Dublin Review“ (leden 1908), že v soukromém životě míval sice humor, ale neměl smyslu pro směšno. Snad nebude bez zajímavosti těchto několik vět, líčících zevnějšek básníků. „Ve vnějších věcech byl polovičním divochem... než měl do sebe cosi vznešeného a neznámého, co ho odlučovalo od davu... Nový oblek, který stále nošen příliš by oslňoval, a který ostatně byl na něm zjevem vzácným — proměnil se ihned v malebný, zcela jedinečný кроj, který těžko popsati, a ve kterém byl as jako podivný podomní obchodník z leptu Ostadieova. Tento dojem byl ještě sesílen zvláštním předmětem — košem na ryby nazývali to jeho přátelé — který nosil na řemeni, přehozeném na rameni. Usmyslil si totiž, že v takovém koši se budou pohodlně nositi knihy, které si bral k recenzi, a tento koš dodával jemu, jenž už tak se lišil od milionů, arcí zjevu ještě význačnějšího.“

uprchl do Londýna, kdež doufal věnovati se žurnalistice. Na léta zmizel s očí své rodiny. V dějinách utrpení geniů je sotva co truchlivějšího zažitků Thompsonových z této doby. Přes všecko nadání byl neschopen vyniknouti a proklestí si cestu ve městě, jako je Londýn. Ba ani by nebyl býval schopen podrobit se plahočení kterékoliv práce začátečnickovy. Často nemíval jiného lože než lavičku v parku, a jiného přístřeší než železniční most. Pokoušel se o vše, čím by jakkoliv uhájil svého živobytí. Nějaký čas byl krámským sluhou u dobrosrdečného obuvníka, o němž se později vděčně zmínil, ale svou nepřesností zbavil se toho místa; jindy zas prodával sirky a noviny a držel koně před divadly. Jednoho dne měl štěstí, neboť boháč jakýsi dal mu dva šilingy za noviny, které měly jakous sportovní zprávu. A jindy zas chudé děvče, dítě ulice, rozdělilo se s ním o svůj kousek chleba, jak vypravuje jakémusi šťastnějšímu dítěti v básni často citované.

K chudobě a opuštěnosti přidružila se těžká choroba, jejíž bolesti utišoval laudanem. Zlými následky tohoto zvyku trpěl celý život. Od úplné záhuby zachránila ho báseň, kterou poslal redaktoru katolického časopisu, a která za několik měsíců byla přijata velmi přívětivě. Redaktor, Mr. Wilfrid Meynell, sháněl se po mnohoslibném mladém autoru, jenž zatím zase zmizel, a našel ho pomocí lékárníka, u něhož kupoval laudanum. U něho a jeho rodiny byl pak Thompson přívě-

tivě uvítán a jím také byl povinován svým pozdějším poměrným štěstím. U nich a v klášteřích Storington-ském a Pantasap-ském pookřál duchovně i tělesně, pokud vůbec mohl okřáti. Kromě toho našel přiměřené zaměstnání a živobytí, které stačilo jeho skromným požadavkům: objeven již, stal se vítaným spolupracovníkem dvou vůdčích literárních časopisů: *Academy* a *Athenaeum*. Příspěvky zasílal velmi nepravidelně, a skoro jenom z donucení, ale dle úsudku jednoho redaktora „dodával Thompsonův článek v *Academy* celému číslu jakési vznešenosti.“ Tyto články nebyly ještě sebrány. Z jeho krásné prosy bylo dosud vydáno: *Health and Holiness*, pokus to věčných zásad askese užití v moderním životě, a dvě práce z jeho pozůstalosti: citovaná už studie o básníku Shelley-ovi a obsáhlý životopis svatého Ignáce z Loyoly.

Také v prose jest především básníkem. Jakmile byly vydány jeho básně v užším smyslu, byly uznány za drahocenný dar anglické literatury a byly od té bezpočtu kráté vydány znovu. Jsou sebrány ve třech svazcích: *Poems*, *Sister Songs* a *New Poems*, a všechny tři svazky vyšly v pěti letech, 1893 – 1897. Po té se zdálo, že tvůrčí síla pouhasla, ačkoliv Thompson ještě léta pracoval literárně. Jeho zdraví, v těžké době londýnské otřesené, už nikdy se úplně nepolepšilo. Roku 1907, bylo mu tehdy 47 let, roznemohl se těžce a v listopadu zemřel souchoťinami.

Nedlouho před smrtí napsal kratičkou báseň, která

ukazuje, jak prostou, pokornou vírou, klidným srdcem a pokojnou myslí lpěl na náboženství, které oživovalo jeho nejvyšší vzlet myšlenek a v jeho fantasii probouzelo nádherné obrazy. Ve veškeré jeho tvorbě žije náboženství jako cosi pozitivního. Není v ní ani sledu po nějaké pochybnosti. Vidí, cítí, prožívá nevyčerpatelný, ideální obsah katolického řádu světového: dojat, užaslý nebo v řídkých chvílích osvětlení povznesen nad strast i slast země, tuší v něm rozřešení všech otázek, ukojení všeliké touhy a naplnění všech neúplných požitků. Vidění zhasne, ale vzpomínka zůstává, polo povznášejíc, polo rozbolňujíc... Arciže byl básník nucen, aby myšlenky, nasbírané v oblastech nadzemských, přioděl nepoddajným rouchem lidské řeči, vzdávaje se hned vši naděje, že množství mu porozumí... Víť dobře, že krásno, onen nadzemský, ale ještě nikoliv nebeský zjev, za nímž spějí všichni praví básníci, sotva lze zachytili a tlumočiti slovem a obrazem:

Jest má píseň sladká, jak se praví?
Zvoní tomu, jenž jen pusté mlčení
dává v odpověď na moje lkání.

Než přece neustává od pokusu:

Kdyby země, kdyby nebe stanuly,
pohléd' bych snad cizí kráse v zrak,
vytušil bych obraz tajemný,
jehož roušku lstivě poodhalila
krása, trůnící na tváři člověka.

Těmito slovy kreslí výborně svou povahu; pro každou krásu je velmi vnímavý, a dojem vyjádří pokaždé melodickou, názornou řečí. Pohyby, zvuky, rašení přírody na jaře, oduševnělá ženská tvář, dvě smějících se dětských očí, makový květ v poli, mírný vánek, západ slunce — to vše budí v něm brzy radost, brzy smutek. Radost zhusla přechází v nyvost, ano i v bolest, která se někdy zkonejší pohledem na vzdálené štěstí. A reflexe vrací se zas a zas, docela bezděky, takořka z plnosti prožitých a uskutečněných myšlenek. Jak to možno, aniž by se děla básnickému tvoření nejmenší újma, naznačuje Thompson ve zlomku, ve kterém básníka ve chvíli tvoření srovnává s kovem do běla rozžhaveným: žár spálí prach a štrusky, vše, co není pravé, co je na závadu. Tak také nás uchvátí silou živoucí, cílicí osobnosti.

Dle jiného výroku Thompsonova má básník dar, silou fantasmie maličkostem propůjčovali význam, povznášeti je. Krásným toho příkladem jest jeho báseň pro děti *Daisy*, kteráž jest z jeho nejprostších básní a popisuje pravědní příhodu, totiž setkání básníkovo s dítětem na *Sussex Downs*...

Básník zanechal světu poklad hlubokých, povznášejících, skvěle vyslovených myšlenek. Ke všem zjevům přírodním připíná lidské a nadlidské; nejtajnější, nejbolestnější nálady mučeného srdce, osamocení, hloubání, zápolení o cosi vyššího, pocit prchajících, hroustících se sil mají v něm horoucího tlumočníka. Rozpor

mezi velikostí a malomocností člověka, jeho radostné mládí, zklamání a vážnost let jsou úžasně vysloveny v *Anthem of Earth*. Ale celkem nikdy nechybí básníku důvěry, že

... jest silen muž,
jenž do konce až vytrval,
slz proudy vytrvalost zarazí
a zdolá kruté srdce osudu.

O podivuhodné *Ode to the Setting Sun* — slunce zapadá za vzdálený pahorek a dlouhými, přímými paprsky osvětluje kříž v zahradě kláštera Storringtonského — lze říci, co Thompson praví o mythologizujícím elementu v poesii Shelleyově; „Všichni elementární duchové přírody ztělesňují se ustavičně v jeho verších, a sterými nádhernými zjevy, stále novými, vznášejí se ve skvělých tvarech jeho obrazů.“ Ale toto oživení a obohacení přírody, třeba překrásné, není už hrou fantasie...

Není už starého boha slunce, ale slunce je symbolem věčného, pravého Boha, svého Stvořitele. Zapadne za obzorem, a kříž, veliký a černý kříž zdvihá se k nebi, ještě jasněmu, ale i tak slibuje pokoj v utrpení:

Jádrem utrpení jest radost!

A naproti tomu, jakou bezútěšnost šíří Schillerův nářek nad řeckými bohy!

Myšlenku, že nejvroucnější radost z přírody a pantheistická víra v přírodu nestačí člověku, vyjádřil Thompson v *Hound of Heaven*, básni to, jež jest z nejkrásnějších plodů náboženského básnictví vůbec. Jest opravdu slušno, citovati úsudek malíře Burne-Jonesa. Jeho žena píše: „Práce této zimy byla okrášlena vydáním neveliké sbírky básní spisovatele (Francise Thompsona), jehož jméno jest nám ještě neznámo. Knížečka vzbudila o něm obdiv i naději.“ O básni *Hound of Heaven* praví malíř sám: „Od Gabrielovy (tj. Rossetti-ho) *Blessed Damsel* nedojala mne tak žádná mystická slova. Zapomenu kdy, jak jsem se svlékl a oblékl a zase svlékl — čehož nejvíce nenávidím — poněvadž jsem nemohl mysliti na nic jiného?“ Thema je staré, tak staré jako žalm, ve kterém se praví: „Kam se zachráním od ducha tvého, nebo kam uteku od tváři své?“ Jenom že ohromující pocit všemohoucnosti a všudypřítomnosti Boží jest mírněn a vyrovnáván prvkem čistě křesťanským, totiž všeobsahující, osobní láskou vtěleného Spasitele. Ubohá, nevědomá duše zprvu prchá této nepochopené lásce, neboť

ačkoliv znal jsem Jeho Lásku,
chvěl jsem se strachem přec,
Jeho jen že mi bude milovati . . .

Prchá před ním celé dni a noci, prchá léta, prchá před ním labyrinthem vlastních, na scestí odbočivších myšlenek. Slzy mění se v mlhu, v níž se ukryje, smích v bu-

blající potok, do něhož se ponoří; honí se za klamavými nadějemi a vrhá se do bezedných hlubin mučivého strachu. Hledá pokoje a míru v útulných příbytcích lidí, ale bližící se štvance ji vyplaší a zažene na útěk. Všeho, co se rychle pohybuje, žádá, aby jí propůjčilo své rychlosti, neboť nejraději by uprchla do nejvzdálenějších končin tvorstva. Ale vidouc velikolepost vesmíru, jest jímána novým strachem. Unavena a zklamána vrací se na zem. Mezi malými dětmi, s krásným, nevinným očima hledá teď odpočinku, ale Anděl Strážce staví se mezi děti a duši od Boha odvrácenou. I vrhá se tedy do náručí přírody, ale jen proto, aby hořce pocítila její necitelnou lhostejnost. Posléze přemožena se vzdává. Mládí je totam, kolkolet zeje pustota a straší trosky, tušíc smrt a věčnost, duše je zmítána mezi hrůzami a naději na vykoupení. Z hlubin odevzdanosti, div nezoufající, vykřikne k Spasiteli, a tu jako řvaní mořského příboje zalehne ji nebeský hlas:

Jak! tvůj svět jest otřesen,
a na kusy roztržštěn?

Ach viz! svět prchá tebe, jak ty prcháš Mne!

Konec básně je pln útěchy všem truchlícím, osamělým duším.

Každý díl básně jest ukončen šestiřádkovým refrainem, jehož slovní znění pokaždé jen málo pozměněno, zachovává stále stejný spád, a z jehož krátkých, třítaktových veršů rychlého, silně akcentovaného rytmu

jest téměř slyšeti nepřehlušený krok neunavně pronásledujících nohou. Nikoliv rozbor, nýbrž jen pozorná a opětovná četba může tuto jedinečnou báseň správně oceniti; volná metra hodí se ku podivu ke střídajícím se náladám; fantasmie rozbíhá se v nejsmělejší obrazy, nejjemnější záchvěvy citu druží se s nejvyšším vzletem myšlenek. „Jest to báseň, jež může zploditi obrazotvornost“, píše Mrs Wilfrid Meynellová, jež byla s básníkem spjata nejužším přátelstvím, a již jest věnována nejedna jeho báseň.

Z jeho básnické tvorby lze sestaviti jakousi křesťanskou filosofii krásna, jejíž základním motivem mohla by býti slova sv. Pavla: „Neviditelné vlastnosti Boží od stvoření světa se spatřují, jsouce poznávány z věcí stvořených...“ Nejvíce vytěžilo by se po té stránce ze sbírky *Sister Songs*, obsahující dvě delší, dceruškám Mrs. Meynellové věnované básně. Ze dvou stránek krásna, které rozlišujeme ve svém vědomí, totiž skutečnost objektivního znaku ve vnějším světě, a subjektivní schopnost, postřehnouti tento znak, jest Ruskinovi objektivním znakem krásy pečeť Boží, vtisknuta světu. Také Thompson pojímá jej asi tak, když prosí:

Mé písní, Pane, rač dát' plný květ,
když rozhazuje dobrá ruka tvá
vši lásku štědře, všechnu milostnost,
ó Přesvatý,
jenž všecku krásu plodíš ze sebe.

A tento zjev, jenž uchvacuje a budí touhu, je skutečným zjevem, arcize se vymykajícím všednímu rozumu. Proto ho dostihne jen ten, jenž pohlíží do hlubin života a vyleze na výšiny, kde jest mu se zřící přátelské společnosti lidí . . .

A subjektivní stránka pocitu krásna jest: jemná, vše-
chápadící citlivost, podmíněná utrpením, osamělostí,
odříkáním. Ale je-li krása tak svatá, je povolání bás-
nické vlastně kněžstvím, posvěcením. Povolání přichází
s hůry, Duch vane, kde chce:

Já poznal jsem, a nevím jak a kde . . .

Zjevení nenadále přichází:
pod chudým často cárem ztajeno,
se udiveným očím rozhoří,
kde nevšimavé davy nezří nic . . .

Básník zná vznešené radosti:

Velebím dar, jenž stvořil široširý svět,
v mém duchu, v kterém krása nejvyšší,
jež kvete na zemi, se rozvíjí v malebné obrazy . . .

Ale poznal také, jak trpko jest, sám a sám zápasiti o
poznání, o uspořádání látky, o uspokojuvém vyslovení
mučivé krásy . . .

Často a často zmiňuje se Thompson o příbuznosti
básníka a světce. V *Shelleyovi* myšlenku formuluje a
v *Health and Holiness* ji velmi případně rozvádí.

V essayi o Shelleyovi dí: „Bezpochyby bývá většina básníků jako většina světců na své poslání připravována nejprve odloučením, jako símě se zahrabe do země, aby vzkličilo: než jsou s to, vyřknouti básnickou věštbu, jest nevyhnutelno, aby byli odděleni od davu.“

Tato studie, která byla napsána už 1889, ale uveřejněna byla až po smrti spisovatelově v červencovém sešitě *Dublin Review* r. 1908, je takoruka klíčem ku veškerému jeho myšlení a básnění. Byla uvítána jako „zázračná událost literární,“ „jako nejdůležitější anglický příspěvek ke krásné literatuře za minulých 20 let.“ Nazvali ji také „dokumentem utrpení“. Jestliže Thompson básníka Shelleye tak důmyslně analyzuje, jestliže ho tak oceňuje, mluví-li o jeho tvůrčí samostatnosti, o jeho dětinnosti, o jeho mocné, vše oživující fantasii, o jeho nádheře, kterou hravě rozhazuje, jest to proto, že oba byli duchové příbuzní. Jestliže Shelleye člověka neušetří spravedlivého pokárání a upírá mu, že prožil nejtrpčí bolest, a naproti tomu líčí-li silnými slovy neštěstí básníka Mangana, píše s jemnou zdrženlivostí vlastní životopis. Jako Shelley, pohybuje se i on v oblastech mimosvětových: nejabstraktnější představy jsou oběma takřka živlem, ve kterém jsou volni. Jednotlivé předměty posvěcují a povznášejí, blízké spojují se vzdáleným, hmotné oduševňují, a naopak zase nepochopitelné vyjadřují obrazy tělesnými. Jestliže Thompson někdy zdánlivě řeč znásilňuje pro svou službu, jestliže zde onde mu uklouzne obraz spíše účinný než krásný,

dlužno si vzpomenouti, že právě po této stránce největší básníci jsou jeho předchůdci.

Ale svým pojmáním života a svou vírou povznáší se nad Shelleye. Věděl, čeho Shelley nepoznal, že totiž „moudrosti nelze nalézt v zemi těch, kteří žijí v požitcích,“ a že kult krásy není arci náboženstvím, nýbrž jen částí náboženství. V katolické Církvi viděl cestu k nejvyšší Moudrosti a Kráse. Jak prostá byla jeho víra, jest zřejmo na př. z jeho velebení přesvaté Panny a z toho, že z katolického ritu čerpal látku i obrazy...

„Až na malé výjimky,“ psal, „všecko, co u našich nejlepších básníků jest velikým a dobrým nekatolíku, také jest velikým a dobrým katolíku.“ Jeho slova lze skoro obrátiti a říci, že právě to, co u něho jest nejvíc katolickým a právě proto velikým a dobrým, to také všichni nábožensky smýšlející uznají nutně za veliké a dobré.

VÝSTAVA STARORUSKÉHO UMĚNÍ,
pořádaná Moskevským Archeologic-
kým Institutem cara Mikuláše II.
roku 1903

I

Výstava tato — toť událost. Ba co více, objev pro nás pro všechny ; či počátek nového výtvarnického názírání v Rusku ? Mluvím o oddělení ikon. Jistě, otevřela se brána k pohádkovým pokladům. A my stojíme před nimi v zbožném nadšení, stydíce se za svou nevědomost. Čím bylo pro nás dosud dřevní malířství ikon ? Oblastí archeologie, ikonografie, paleografie a ostatních disciplin. Uměním nikoli. Učenci poučovali, my zůstávali chladnými. Tiskly se folianty pedantských popisů a badání, ale nijak se to neodráželo na výtvarnických snahách nynějších. Byla to nauka suchá, povídavá, víc nic ; aby se pochopilo, jak daleko byla v podstatě od samé věci, od přejemného umění ikon, bylo třeba popatřit ! Všecka čest učencům, toť pravda ; námáhavé práce jejich jsou základem, na němž možno nyní budovat. Ale přece, zda z části právě proto jsme nebyli tak dlouho slepi, že v archeologických foliantech jest tak málo umělecké pravdy ? Tu ukázala se v celé síle nesrovnalost vědy a umění. Naši slavní archeologové ve výtvorech ikonopisu viděli jen památky starobylosti, relikvie historické vědy, ale nikoli živou krásu, radostnou a snad i prorockou. Pečlivě rozezná-

vali ikonografické příznaky, různosti slohův, zvláštnost nějakého detailu, ale nikoli okouzující půvab obrazu, nikoli ruku mistrova. Odtud podivné mýlky jejich oceňování.

Jak třeba výrok starší autority v těchto otázkách, Rovinského, o „novgorodských pismách“, t. j. o ikonách, které právě v nás budí nejvíce nadšení: „Sběratelé ikon nepřiliš cení novgorodská pisma. A skutečně ikony tohoto pisma neslynou jemností vypracování, která se tak cení na pismách stroganovských, ani živostí barev, kterou slynou staré obrazy moskevské.“ Tak mluví i druhá autorita: „Pozdější ikony moskevské mají přednost před novgorodskými. Kolorit novgorodských ikon jest obecně mračný, v moskevských světlý; tam pozadí temné, zde světlé. V celku moskevská ikona jeví bližší podobnost s malířstvím ve vlastním smyslu (!) než novgorodská; jest blíže světlému a živému obrazu.“ (Pokrovskij, Očerki pamjatnikov ikonografii i iskusstva.) Jak zvláštním nedorozuměním ukazuje se tato diagnosa nyní, kdy (po očištění od temného povlaku a pozdějšího přemalování) jarostí průzračných barev unášejí nás zvláště právě starší ikony novgorodské, a jak se hodí pro archeologa ona „podobnost s malířstvím ve vlastním smyslu“? Jak obludná to hromada neporozumění v jediné větě, která sklouzla s učeného péra! Tak soudili o malbě ikon ještě včera ne toliko odborníci, ale za nimi celá ruská veřejnost. A hle nyní, dík osvícenému úsilí několika sbě-

ratelů a znalců (N. P. Lichačeva, J. S. Ostrouchova, S. P. Rjabušinského, Chanenka a j.) ikony stojí před námi v dřívější své slávě, a v rozechvění kocháme se naším starobylým malířstvím (malířstvím v samém vysokém slova významu !) a opakuji, zvláště ikonami novgorodských pisem. Zde před věky, bezejmennými mistry stvořeno to, o čem my blouzníme od té doby, kdy přestalo nás těšiti rozumářské umění 19. století, to, čeho tak se nedostává nám, nepodařeným a zmrzačeným vrstevníkům Edissonovým ; symfoničnost barvilého splynutí, moudrá shodnost linií, malebný rytmus komposice a co nad to, překrásná duchovnost umění, hluboká jeho obsahovost, pokojná rozmyslnost, nerozlučně spojené s povýšeností hieratické formy. V tomto hledaném, ale zároveň naivním mistrovství jsme získali svůj primitiv . . . To naplňuje nás nadějí na budoucnost ruského malířství a za to na prvním místě vzdáváme nadšené díky oněm znalcům a sběratelům ikon, jimž vděčíme za otevření oné podivuhodné výstavy.

Essem.

II

Bývají výjimečné minuty hluboké duchovní radosti, kdy skutečnost, jakoby přinucena, odhaluje se a vpouští nás v svoje lůno, převyšující významností a krásou všecko naše očekávání — a tehdy se stává pochopitelným, proč jsme ji milovali víc, než samo nádherné a vzletné blouznění.

Výstava staroruského umění, uspořádaná v Moskvě, a zejména její ikonopisná část, jeví se nám takovou skutečností přesahující naše tušení, veškero naše snění o ikoně; sklonění a s hlavou obnaženou stáli jsme před pokladnicí ohromných uměleckých bohatství, a jak se zdá, nemůže býti pochybností, že naše minulost jest neskonale krásná, veliká minulost, a že máme-li se ještě nad čím zadumat, tož jistě nad těmi počátky, které zrodily tak vysoké umění, svědčící o neomylném vkusu, nevyčerpatelné vynalézavosti, výsostné technice a nepostižném duchovním napětí, které vytvořilo jakousi zemi modliteb, zalitou nekonečnou duchovní radostí, jak světlem, jež nemá pramene, chvějným, zářivým i tičným . . . Jako milost svátostného pomazání vnikají v naše vědomí jakési jemné detaily: ornament, žehnající ruka, závan rudého pláště za zády svatého Jiří

— a v tom vníkáni jest nejen přesladká a tichá rozkoš nazíratele, ale jakési duchovní zrození, cosi podobného tomu stavu, kterého zakouší ten, kdo může věřiti vstávaje z pod epitrachilu zpovědníkova — — *

Více než polovice ikon výstavy jeví se obrazy prvořádnými, v kteréžto příčině můžeme býti jen hlubokými díky zavázání moskevským sběratelům pánům Ostrouchovu, Rjabušinskému, Chanenkovi a j., jejichžto vysoký vkus a neunavné pátrání umožňují nám viděti nyní, jakou uměleckou kulturu mělo kdysi Rusko, budující, jako Itálie trecenta, na základě byzantského dědictví svůj rozkvět. To už není exotika, provincialismus, aniž vskutku nějaká klášterní, v sebe uzavřená kultura, nýbrž veliká epocha, rozkvět umění, v celku souběžný s italskou renaissancí, pojící se ke jménům Giotto a Beato Angelico, a bezpochyby zítra neb pozítří stane se všem zřejmou vzájemnost západní a ruské kultury, k jaké došlo aspoň ve XIV. století. Třebas později ruská malba ikon ztrácí, ovšem jen do jistého stupně, tradici, jak bychom řekli, západo-byzantskou, přece mistři, již malovali sv. archanděle Michala (ze sbírky Rjabušinského, dle katal. z konce XIV stol.), nebo Uložení do hrobu (sbírka Ostrouchova, XV. stol.) jistě zakusili vlivu Itálie.

Ostatně ne těmito, přece jen čistě historicky-archeologickými úvahami drahý jsou nám vystavené obrazy

* Epitrachil, podobný naší štole, klade zpovědník na hlavu kajicníkovu. Pozn. překl.

ruského ikonografického mistrovství — my chtěli bychom objeviti pravou příčinu hlubokého vzrušení, uchvátivšího nás před těmito plody domácího zašlého genia — a tu, hle, jeví se nám nebezpečným vstupovati na cestu odvážných srovnání, na cestu svatokrádežných takřka, jak myslíme, paralelismů, tak jako jistě nelze při poukázání na ruku Matky Boží mluvit o Gauguinovi, nebo při pohledu zelenavých tonů jejího chitonu jmenovati Cézanna. I když výtvarníci XIX. věku přikročili ve svých hlubokých hledáních k problémům malířským, řešeným také v ruském malířství ikon, přece duchovní impulsy jejich tvoření jsou na tolik rozdílny, že my, Rusové, pocíťující až dosud vysoký náboženský účinek naší dávné kultury, nemůžeme si dovoliti tak svobodného jednání s našimi nejhlubšími tradicemi. Nehledíce tedy již nijak k jakýmkoliv problémům soudobého malířství, dovolíme si jen zkrátka ukázati na některé námi objevené příčiny hlubokého vzrušení, jež se nás zmocňuje při pohledu na ikony — najíti pak, čím by vzbuzeny byly zážitky podobné těmto vzrušením i u nás, toť věc výtvarníků (zda přítomných neb budoucích, dnes nevíme). Moskevská výstava odhaluje dosti zřejmě dvojí výtvarnický rozkvět staroruského umění, a obojí byl přirozeně způsoben rozličnými vlivy, přicházejícími rozličnými cestami.

Prvý z nich připadá na XIV. a XV. století, tak zvaná novgorodská pisma, která největší výraznosti dosáhla, dík neobyčejnému mistrovství Rublena a Dionisia,

koncem XV. věku. Celá řada ikon tohoto rázu svědčí o hlubokém smyslu pro barvu i linii a o hromadném duchovně náboženském napětí, dostupujícím druhdy (Snětí s kříže, Položení do hrobu, ze sbírky Ostrouchova) nejhlubšího tragismu, oné zvláštní prostoty a žalu, jimiž provanuty jsou stránky zvěstí evangelijních; toť lakonický, monumentální, vznešený sloh ranní renaissance, ale zároveň i ruská intimnost, duše prostá, neskonale věřící, a zdá se, že hluboké hoře stékalo se štětce, když nezvěstný mistr maloval tvář pohřbívaného, v plátna zavinutého Ježíše. Rytmus linií, prostých do naivnosti, výrazných až tak, že se jeví na veskrz duchovními, strohých až do přisnosti, rytmus ten zpečetěn jest jakousi utajenou měkkostí, jakýmsi úsilím víry, poněkud dětinné a poněkud hrubé, přísne víry, rozlévající se pozvolna po žilách, pozvolna kolísající, jakoby strachem před velikostí světa, a jindy zas pojednou nezadržitelně rozradostněné jakoby úderem zvonu, zvěstujícího počátek svatvečera...

Ale i tato vysoko rozvitá rytmičnost v provedení linie jeví se jen důstojnou obrubou oněch barevných bohatstev, jimiž vládli s vysokým vkusem a výlučným výtvarnickým citem mistři ikonopisci. Jistě nevýstižně krásné barevné odstínění jich prací, vzájemnost barev, pocit samého odstínu, mnohdy podivuhodného svou čistotou a silou; třeba viděti ono stupňování od fialova s hustou vinnou usedlinou, do sankiru zlatistého neb olivově žlutého, by se pojala rozmanitost

a kultura barev, jich výraznost, jich chvějná, nábožensky unášející působivost na naše vnímání, neboť netoliko okem spatřena bude krása, ale vším duchem vy-cítěna, prošlá plností vnitřního napětí jako nějakým vnitřním okem, tak že na konec již to nejsou pouhé formy, ale neocenitelná krása duše. A znova stane se nám zřejmým, jakou vznešeností oděla křesťanská kultura svět, který sklonil se před ní ať s prostou věrou Hellowou, ať s chorobným zoufalstvím Dostojevského.

Jak již řečeno, XIV. a XV. století jeví se jen jednou z period vysokého výtvarnického vzestupu. Dva věky později vydala kultura ruská pokolení ikonopiscův, kterým souzeno bylo povznést umění na novou výši, to byli stroganovští mistři z konce XVI. a ze XVII. století. I jejich výtvarnická činnost představena na výstavě překrásnými obrazy tak zvaných stroganovských pisem.

Jaké vlivy to byly, jež se uplatnily na těchto památkách, a jakými to plynuly cestami, nemůžeme ještě určit. Jsou tu prvky, jež vedou k domněnce, že Východ pronikl v ruskou malbu ikon a zůstavil živé sledy na jejich formách, ale věrojatně Byzanc a Západ též působily na vytvoření a rozkvět stroganovského slohu, vždyť vzájemný vliv kultur vůbec nikdy nebyl přerušen. Jakkoliv se věci mají, stroganovské ikony znamenají rozkvět umění víc vnějšího, víc zjemněného a — bohužel — nás víc okouzlujícího než vysoký styl novgorodských pisem. Třebas hluboká religiosnost, smíření a čistota XIV. století jeví se jako dříve nejvnitřnějšími

prvky ruského umění, přece není pochyby, že formy a styl nabývají již jiného zbarvení; něco hledaného, přepychového a zlehýnka jakoby úpadkového obléká vysokou a jako sloup štíhlou postavu Rodičky Boží; řízy zlatem tkané, pohyby víc hybké a manýrné, jemnější neskonale něžné ruce, pokojnější a melancholičtější vzhledy, a linie vinou se s jakousi vzácností, lehké jak pavučiny postříkané zlatem. I zdá se, že mistři, nemožouce již dáti Bohu všeho svého duchovního napětí, snaží se přinést mu vše, čím jest krásen svět, velebí nádherou, tkanými maforiemi, zlacenými úbory, všemi světskými bohatstvy Jeho netělesnou Bytostí, na kterou tím spíše nazírají v její svatosti a kráse, čím více cítí svůj duchovní, vnitřní svazek s Ní. Toť již sledy církevních dogmat i intimní nádhera pravoslaví; toť duše zpusťšená již vztahy reálnými, ale překrásná s nervosním uměleckým pulsem, toť vkus spíš jemný než přísný, posléze toť pro nás něco bližšího, něco neskonale okouzujícího, jako tlením dotknutého... V celku jest to přec jen minulost, naše veliká a neskonale krásná minulost, svědčící o tom, jak ohromné kulturní tradice nám souzeno nésti.

Označíme-liž tedy den a rok otevření moskevské výstavy za den a rok počátku našeho obrození — nebo jest to jen poslední paprsek navždy zapadlého slunce? Možno na konec říci: My Rusové jsme hrdi na své výtvarnické dědictví a dovedeme ještě na výšinách hor

12 V ý s t a v a s t a r o r u s k é h o u m ě n í

postaviti stánky, nad nimiž bude zářiti jedině věčné, blahodotné nebe Umění ? Uvidíme ; dnes nebo zítra se to objeví a možná, že ještě nejednou přihodí se nám vrátiti se k otázkám, jichž jsme se zde sotva dotkli.

Nikolaj Punin.

Přeložil František Odvalil.

GUSTAV SCHIEFLER

EDVARD MUNCH

Každý stupeň vzdělanosti, jehož lidstvo dosáhlo, jest jako zahrada, již třeba od základů zorniti, než možno přikročiti k novým okrskům. Vzadu jest oddělena vysokou zdí, která znemožňuje všechen rozhled. Ale stromy, nasázené blízko zdi, ponenáhlu dorůstají. Po mnoha letech se protáhnou jich větve přes ni, a zvědaví lidé šplhají se po stromech, by zahlédli kraj za ní. První spadnou, a jsou trestáni za svou choutku smrti, protože větve nejsou ještě dosti silny, by je unesly. Šplhají se však za nimi neustále noví. Co venku vidí, zdá se jim zprvu nepochopitelné. Ale znenáhla se vpravují a dovedou to spojit se svými dřívějšími zkušenostmi; ano, dojdou až tam, že pořádají dosavadní svoje vědění k metám, jež venku, za zdí, myslí že poznali.

Slezou-li opět, srdce jim překypuje a nutká je, by se sdělili o své dojmy s vrstevníky. Než ejhle, nedovedou se dorozuměti; řeč, kterou se tam dole v zahradě mluví, nijak nevyjádří toho, co viděli. Ale oni nemohou býti zticha; nově nabytý majetek roztrhl by jim hrud. Hledají, jak si pomoci, a začínají si sami vytvářeti novou řeč.

Tato úloha jest mučnictvím. Kdo ji na se vezme, neokusí vděku. Vrstevníci se smějí a pošklebují. Nač jest tak přepíat, chtěje nás naučiti něčemu novému?

Edvard Munch jest jedním z lidí, kteří se vyšplhali na ony stromy.

Jsou v duchovním životě lidském věci, kterých nelze vyjádřiti slovy. Přes všecky své jemnosti jest řeč nástrojem nemotorným. Nutně jím jest, protože mnoho jich má na něm hráti. Její pojmy nesmějí býti příliš subtilní, by zůstaly obecně srozumitelný. Všecko osobní cítění jednotlivcovo se nikdy nevtělí v slova tak určitě, by každý jiný je pochopil. Neboť nejjemnější hodnoty myšlenkové a citové, jež vyvinutý člověk v sobě vytváří, vždy bývají odlišny od hodnot jeho bližního; a vůbec vždycky skoro spleťtější hodnoty citové se vymykají rozumovému rozebrání, a proto též jasnému vyložení slovy.

Kdo by rád takové pocity vyjádřil, třeba, by si jinak uměl pomoci.

Nabízí se možnost zrythmované řeči ve volné neb vázané formě; zvukem a spádem slov vyjeví se duševní stav mluvícího. Jiný, ale příbuzný okrsek nejširějšího obvodu otevírá se v hudbě: ta v sterých proměnách vyjádří nejjemnější vzněty duševní.

Zatím co slovo má příliš ostře ohraničené okraje, vyjadřování hudební trpí opačným nedostatkem: hudba příliš

se roztéká do všeobecná, majíc objasniti zvláštní cítění osobní. Kde dlužno, by se tak stalo, potřebuje lidský duch forem hmatatelnějších. Tu vstupuje na kolbiště umění výtvarné.

Mnoho se nahádali, smí-li a může-li přejmouti tento úkol. Naturalisté to popírají; pokládají to, čemu se říká malba duše, za nesmysl. V základech mají pravdu, zavrhujíce přejatou symboliku. Ale jich dogma jest jednostranné. Též umělecké dílo umí vyprávěti o duševním stavu toho, jenž je vytvořil. Jen že se to nesmí díti literaturou, nýbrž toliko uměním a jeho způsoby.

Tyto způsoby vyjadřovací neleží na povrchu díla. Námet obrazového zpodobení jest naprosto podružnou věcí. Není než záminkou; skoro jako nástroj, z něhož umělec vyluzuje tóny. Poměry celku k jednotlivému a naopak, vyvážení mass, vedení linie, kontrasty barevných hodnot: slovem, prvky uměleckého díla, jež laik zpravidla jen nevědomky vnímá, ty mívají nejsilnější a nejpřímější účinek na jeho duševní postřeh.

Vyjmu jednu z těchto složek, totiž vedení linie, a poukáži na jiné jednotlivosti vnější.

Linie, jež se pomalým vzestupem zdvihá, a pak náhlým trhnutím klesne, vyvolává bezútěšnou představu znenadání překaženého vývoje, zatím co pravidelné sestupování možno míti za výraz přirozeného úpadku, třeba pokojného stáří. Nebo: dvě vedle sebe ležící linie, které pozvolným vzdouváním se od sebe vzdalují, by najednou energickým

stažením opět se sblížily, mohou posloužiti za symbol sbírání sil k vytvoření nového života.

Hrají-li ve výtvarném díle linie vyličeného způsobu vynikající úlohu, aneb vracejí-li se v rozličném seřadění, dovedou nésti své přirozenosti odpovídající dojem, nebo mu z hlavního budou nápomocny.

Účinky podobné mohou býti spiaty se zvláštností poměru barevných hodnot, světla a stínu, s posunutím rovnováhy v massách.

Úhrn těchto složek, toť živá vnitřní síla, jež má zmáhající vliv na pozorovatele. Proměňuje se v něm takt i tempo cítění: rytmus díla uplatňuje svoji vládu.

Zákony a přirozenost tohoto rytmu jsou v jednotlivostech ještě neznámy. Pociťujeme jeho účinek, ale nedovedeme ho formulovati. Umění zde stojí v počátcích nového vývoje; běží tu o vytvoření novotné umělecké mluvy.

V hudbě se vyvinulo za posledních padesát let cosi podobného. Vyjadřovací způsoby se rozmnožily do nekonečna právě v tom směru, že nejspletitější nálady se mohou státí látkou hudebního zpracování a podání. Tím, že v harmonice chromatické sledy tónů se svými dissonancemi získávaly víc a více půdy; že vedlejší hlasy vždy energičtěji se rozvětvují od hlasu hlavního a daly se povýšiti k samostatnému významu; že rytmus a takt nebyly vedeny vždy v jednotě, ale postaveny proti sobě, a mnoha jinými způsoby rozmnožen počet těchto možností do nesmírna, a neslýchaně jemná hnutí mohou býti vzbuzena v duši jemně cítícího posluchače. Obecenstvo, jež zprvu

také zde neumělo rozeznávat, přec jen již se naučilo rozuměti té řeči.

Vůči umění výtvarnému nejsou ještě tak daleko; zde ještě nadobro dřepí v klatbě zděděného podání. Kde se jim ukáže umělec, jenž začíná novými tóny, vzpouzejí se a odmítají ho. Stará řeč jest jim mila, i nechtějí se učití nižádné jiné.

Toť problém Edvarda Muncha, pojme-li se zcela povšechně.

Zatím tedy na tom záleží, bychom na povšechném základě počali zkoumati problém zvláštní.

Při tom nejprve jest uvážiti původ umělcův. Jest Nor, syn země půlnočního slunce. U tohoto národa se stýká řada vlivů, by z nich v dnešní době uzrálo podivuhodné kulturní ovoce. Země ta až do devatenáctého věku málo měla účasti na duchovní práci evropských národů. Žila hlavně pod vlivem německé a dánské civilisace. Vlastní její kultura byla nejvíce selská. Nyní si promnula oči a vzbudila se k novému životu. V tomto stavu vrhly se tam nové ideje moderního ducha s útočnou prudkostí. V panen-
ské půdě semena rychle zapustila kořeny, a rostliny na mnoha místech vyhnaly děsivým vzrůstem. Mužové jako Kierkegaard, Björnson, Ibsen, Knut Hamsun, Hans Jaeger, měli nadšené, ač zprvu malé obce. Jich vliv byl mocný a mnohdy nevyzrálým hlavám nezdravý. Zvláště do mozků

excentrických žen a dívek vnesl zmatek. Až do rodin vrostl svár a boj. Nikde jinde stoupenci nových idejí a starého názoru na svět se tak prudce nepotírali jako zde.

Zvláštnost zeměpisných okolností přidala svoje. V rozsáhlé části země té jest v zimě tři až čtyři měsíce noc, a v létě právě tak dlouho den. Považme, kterak jen trvalá jasnost po dlouhých temnotách dráždí oběh krve a nervy. Vyplyne z toho stav nepřestávajícího vzrušení. Z oněch severních dílů země, ač jsou jen řídce obydleny, stěhují se neustále do měst jihu. Možno si pomyslit, jak tito živlové byli asi přístupni moderním idejím.

V takovém okolí Munch vyrostl. Není selského původu, ale pochází z rodiny, v které kultura již pokolení za pokolením byla domovem. Jeho děd byl vysokým duchovním zemského kostela v Christianii, jeho otec lékařem, jeho matka pocházela z rodiny rejdařské. Otec byl poctivý bigotní muž, jenž sebetrapnými i dobře myšlenými představami hříchu, pekla a věčného zatracení chtěl působiti na sebe a na své. Truchlivé události se přidaly. Matka záhy zemřela na úbytě; sestry umělcovy v mladých letech sklátily táž nemoc. Vše toto učinilo hrozný dojem na chlapce i na jinocha, jehož vlastní křehké zdraví opět a opět vzbouzelo obavy. Děsivé obrazy z této doby vracejí se často v jeho dílech. Působilo vše spolu, by se z něho stal člověk hloubající, který již záhy přemýšlel o světě, o sobě a o svém vztahu k světu. Směr nové skandinávské a ruské literatury vedl ho dále po této cestě; Dostojevský stal se jeho nejmilejším spisovatelem.

Sám od ranných let se pohyboval v spisovatelských kruzích Christianie, v nichž se vyvinul zvláštní a zajímavý bohémský život. Nemálo jeho časných prací jest vzpomínkami na tyto doby, zvláště podivuhodné podobizny Hanse Jaegera.

Munch jest právě tak filosofem jako malířem a kreslířem. Jeho myšlenky již záhy, oněmi zkušenostmi z mládí, dostaly směr za problémem pomíječnosti věcí. Ale životní síla, jež byla mocna v jeho nitru, spínala zjevy úpadku neprodleně se zjevy nového povstávání. Vidí v přírodě věčné a nepřerušené kolotání plození a smrti; v jeho dílech neustále se vracejí zobrazení toho, jak z organismů v rozkladu vyrůstají věci nové; jak dokonce duch z umírajícího člověka unikající již jako by bral na sebe nové tvary.

V tento kruh idejí jsou co nejtěsněji vpleteny pohlavní vztahy muže s ženou. Žena zde hraje dvojí úlohu: jest přinašečkou smrti a dárkyní života; nepřítelkyní duchovně tvořícího muže, jež chce strhnouti v služebnost svým chtíčům a zkaziti ho, i rodielkou nových pokolení.

Smrt a život, ženu a svět možno nazvati thematy, která v svém umění znovu a znovu obměňuje.

Rozleptává zážitky a pocity lidské duše co nejjemněji; sleduje nejtišší a nejslabší hnutí a ví o nejspletitějších stavech. Vytvořil cyklus, v němž se snaží umělecky vyjádřiti

rozličné úzkosti, zná útlak, jenž doléhá na osamělého člověka v krásných dnech jarních.

V poměru mezi mužem a ženou dovede zpravití o všech obdobích milostného života: od první blažící přitažlivosti až do strašlivého podmanění mužova ženou; od hlubokých požitkův nejdivějšího rozvíření smyslů až do zlomení mužova, jenž poznává, že srdce dobyté jím ženy ochladlo a lhostejno se od něho odvrací.

To osobně zvláštní, jak on všecky tyto věci pocítuje a poznává, jest shlukem oněch vidin, jež spatřil s vysokých stromů na hraniční zdi našeho dosavadního kulturního období a o nichž jest mu podávati zprávu. Jeho nálada; základ, z něhož vyrůstají všecky ony ideje; základní akkord, který proniká všemi jednotlivými projevy, toť jádro tohoto jeho vyjadřování. To se uplatňuje ve všem, co vytvoří, budiž to námětem jakkoliv odlišno. Jest to mohutný, širý a monumentální způsob, jako by v něm byla ještě jistá dávka původní divokosti a síly; vikingství, jak to vyslovuje Esswein. Jeho cítění má příbuznost s matkou zemí: prosté a veliké zjevy v přírodě, slunce a měsíc, moře a určité, typicky se vracející krajinné linie rád dává svým obrazům za pozadí.

Poněvadž Munch jest umělec a ne učenec, méně záleží na objektivní správnosti toho, nač v nové zemi pohlížel, jako spíše na tom, umí-li podati o svých vidinách jasný,

smysly vnímatelný obraz. Neboť okruh jeho pocitův jest tak utvořen, že slova právě tak málo jako tóny stačila by na jich vyjádření; mají-li najíti porozumění, dlužno, by byly přelity do tvarův. Ovšem, vždyť jsou to představy výtvarného umělce.

Toť rozhodující, že práce Munchova v základě není prací myšlenkovou nebo rozumovou, ale vytvářením obrazův, jež vnitřním okem tělesny uviděl. Nejsou vymyšleny, ale cítěny; ne vyumělkovány, ale vybudovány z vnitřní, silné obraznosti. Proto nemají účinku bezkrevných schemat, ale živých organismů.

Jedině tím dána záruka, že jsou výrazem osobního cítění právě této zvláštní umělecké osobnosti. Neboť to, co vyrůstá z živoucího kořene, nezbytně nese ráz tohoto kořene v charakteristickém vytváření buněk.

Že zobrazený předmět, jsa jen pomůckou vyjádření, není sám o sobě v první řadě na zřeteli, dříve již bylo řečeno. Dva milenci, kteří se líbají; dva lidé, kteří stojí na mořském břehu; umírající žena, kterou okolostojící rádi by potěšili — to jsou vesměs představy, jež teprve mohou vzbuditi zvláštní účast, vysvětlují-li, co určitý umělec při nich cítí.

Tak jest tomu právě velmi silně u Muncha. Ať již líčí fáse života milostného nebo stavy duševní, ať již úchvaty nebo muka, scény umírání, křehké nálady nebo vzrušení srdce, ať již maluje podobizny nebo krajiny, vždycky vystupuje jeho osobní zvláštnost tolik do popředí, že předměty se ieví pouhou záminkou, by ukázaly jeho duši.

Způsob vyjadřovací, jež si na to vytvořil; řeč, abeceda, již si na to vynalezl, spočívá v rytmu jeho lícně. V něm se jeví takt a tempo vnitřního jeho cítění. Tak vše, co přivede na svět, má na sobě stopy osobního prožití.

Vedení linie a vyvažování hmot jsou prvky nové rytmické řeči. Cítíme tyto linie, které brzy nepůsobí než v konturách, ale brzy též se odpoutávají a jako by žily samobytným životem, zde jako sladké obejmutí, tam jako divoké svištění, pak zase jako praskající šlehy biče. V řadě mass hned jest vysloven mile vyrovnaný soulad, hned trýznivé vysunutí, jež nutká duši, by pracovala o znovuzřízení rovnováhy.

Zobrazuje-li umělec polibek, nabýváme přesvědčení, že určitá zkušenost jeho života se vtiskla těmito formami v jeho paměť. Tomuto svému citu chce nalézt charakteristické ztvárnění. Kresle dvojici lidí jednou nahu, jindy oděnu, chce vyjádřit sladký mráz těsného obejmutí zde poměrem z části proti sobě postavených, z části splývajících jasných a tmavých mass; tam ve vzájemné hře se sbíhajícím tokem linií na obvodu těl.

Chápe se problému, dáti představu o duševním stavu ženy ve chvíli početí. Ležící tělo jest lomcováno vytržením lásky; vlasy stékají v divokých vlnách okolo sladké, extatickou mukou tuhnoucí tváře a jemných údů, které jako by se natahovaly a vymykaly z kloubů, a rozpouštějí se v liniích, jež plní hloubku chvějnými rytmy.

Melancholii letního večera vtěluje v širou pobřežní krajinu, v níž v předu sedí dumající jinoch. Jak linie břehu u-

niká; jak v pozadí, jevíce se nepoměrně veliky, stojí osoby na přístavní lávce, by vstoupily do dlouhého člunu, a jak oblaka nad tím plují po nebi, vše to zní ztlumeným tónem, jako kdybychom to viděli bolestnou mlhou.

Žárlivost ztělesňuje v trýznivě napiatých rysech mužské tváře s bodavýma bledýma očima a ostrými konečky vousů, až se zdá, že sami cítíme trápivé ostny vášně, zatím co děj, jež mučený vidí duchovním okem — odkrytí milencino před očima sokovýma — jest oděn v měkký, rozkošný tok tvarův.

Měkce plynulá linie mořského pobřeží má účín hned radostného osvobození, hned temného hoře; vlasy dívčiny, jež v sladkém vání se třepotají k rameni vedle ní stojícího jinocha, jsou obrazem duchovních nitek, jež se zapřádají mezi dvojicí. Jindy podobným způsobem podán bolestný pocit odloučení, dle toho, jsou-li linie rozchvělé a zvlněny, nebo napiaty.

Jest s podivem, že Munch v této námaze, vytvořiti si novou řeč, narazil u obecnstva? Novost jeho cítění sama již zarazila dav; a teď ještě by se měli vpravovati v porozumění nezvyklým způsobům vyjadřovacím? Tak se strhl, když Munch poprvé vystavoval svoje věci, všeobecný křik a výskot. Brali s sebou dobré přátele, by se poveselili, smáli se, pošklebovali po chuti. O tom, že tyto obrazy jsou malovány krví umělcova srdce, jenž doká-

zal poctivost a vážnost svého snažení tím, že dobré desetiletí neměl čeho dosyta se najísti, o tom luza neměla potuchy; a kdyby byla měla, byla by na to neútočila, jako že vůbec nemá citu proto, že třeba míti úctu před každým samobytným uměleckým tvořením. Na štěstí tkvěla v Munchovi síla obstáti, a čím déle mluví o svých idejích svou řečí, tím větší jest, byť i pomalým vzrůstem, kruh těch, kteří ho poslouchají.

Že se obec rychleji nešíří, má ještě zvláštní vnitřní důvod. Neboť k nezvyklosti přistupuje ještě druhá obtíž porozumění. Zcela zevně pojaty, neodpovídají pomůcky, jimiž Munch pracuje, jemnosti zamýšlených účínův. Myslelo by se, že nejsubtilnější užití slabounkých čar a lehkého zabarvení byly by právě dosti jemny, by naznačily city umělcovy: právě v opak toho, miluje tlusté a hrubé čáry a široké skvrny a massy barevné. Nesmíme příliš míti za zlé povrchnímu pozorovateli, jeví-li se mu technika zprvu surovou, nemotornou, svévolnou. Rozřešení hádanky však jest přece prosto. Právě že umělci jde o to, aby našel široký základ řeči co možná jasné a proto v budoucnosti lehce srozumitelné, hledí čím dál více oprostíti způsob vyjadřování, svěsti jej v prvky hlavní, vymýtiti vše podružné a rozezvučeti toliko onen jediný základní tón, na němž samotném mu záleží. Toto oprošťování jest uměleckou prací nejvyššího stupně. Jest ku podivu, jak znovu a znovu se vrací k rozluštění téže úlohy a kterak od jednoho pojetí návrhu k druhému čím dál tím zdárněji řeší úlohu. Na této cestě si počíná s takou energií a svobodou, že ten,

kdo ho nemohl provázeti jeho vývojem, ale znenadání stojí před poslední konsekvencí oné tvorby, často zprvu si neví rady.

Kdo však se vpravil do tohoto způsobu vidění a vyjadřování věcí, jest uchvácen jeho velikostí. Poznává, že to, co se zprvu zdálo surovostí, nemotorností, svévolností, jest síla, charakter a osobní styl.

Pro takovouto povahu uměleckou jest v jistých okolnostech grafika vhodnější než malba. Nutnost, pokrytí v obraze celou plochu barvou a klásti proto tah štětce vedle tahu a uváděti je spolu v soulad, snadno překáží žáru tvůrčímu. Grafik může každou linii a každou skvrnu zevně odloučiti od okolí, a tím ji učiniti obsažnější. Místům rozhodujícím může dáti mocnější důraz, nedůležitých může svobodněji pominouti. Kresba stává se hutnější, každá čára štavnatější, těhotnější.

Toto zvláště platí o dřevorytu. Ještě nikdo se nezmocnil této techniky v takové šíři jako Munch. Nejprostší nástroje a nejméně vhodný materiál, jsou mu právě po chuti; pak ovšem dosahuje účinků neobyčejných. Bere syrová jedlová prkna z beden, ryje v plochách hrubým nožem a dlabadlem a užívá tkáně dřeva a hrubého povrchu po pile jako vítaného rozčlenění pozadí. Všecko puntíčkování technické jest ho daleko; nástroje chce míti prosté a veliké, jako jsou jeho ideje a jako jest scenerie jeho obrazů. Slu-

šelo by mu, vytlouci monument ze skály horského vrcholu.

V podobném lapidárním stylu pracuje v litografii. Má nejraději velmi velké kameny, maluje po nich širokým a mokrým štětcem nebo v hrubých liniích křidovou tyčinkou.

V mědirytině čím dál více se odvrací od spleťtější a na náhodnostech závislé techniky leptací a pracuje téměř již jen suchou jehlou. Má často desku v kapse a vyškrabe si do mědi, jak mu přijde na mysl, krajinu, sklepnici ve vinné krčmě, několik mužů při hře v karty nebo vážný portrét pána.

S velikostí a prudkostí kresby a vedení linie v grafických listech jde ruku v ruce druhá složka: nejjemnější cit v rozdělování černě a běli, vyvážení kostry v kresbě s bezbarvou plochou pozadí. Při vši odvaze a svobodě, s níž klade věci do prostoru, vždy ho vede jistý, umělecký takt. Tento takt působí potom jako spolehlivý regulátor, kdyby mohutnost vzrušení vyvolávala rythmy, jež by potrhaly rámec uměleckého díla: uchovává umělce vždy v mezích formálního souladu.

BÁSNĚ
ERNESTA DOWSONA

Saint-Germain-en-Lay

Zpod ratolestí zelených jsem sotva prohlédal,
tak splétaly se husty; v mých očích slunce hrálo si,
a nyní zašpiněných snětí černý zástup vstal,
vstal holý pod truchlými, zlověstnými nebesy,

ó slunce, léto! Pověz, v který večer daleký,
kdy opadala okrasa tvých skrání,
haluze, snítky zelené a zlaté? Ach přízraky
ty bílé, vyzáblé, jež ve stopách tvých létnou, plání

a po terasse, která stojí osaměla,
v níž zvoní však tvůj smích; toť duše tvoje,
jež prsty útlounkými zdvihá rubáš, jež zde měla,
prsty mrtvými; a za ní duše moje,

jež hopká fantasticky, s ústy, která smíchem tupí
dnů mladých květy růžové; a kalné proudy, jež se pění,
v vír uchvacují neplodných let tlupy,
v Smrt, Hostitele našich zlatých snění.

Impenitentia ultima

Než navždy zajde světlo moje, dá-li Bůh mi vybrati
z svých milostí,
já nezadychtím po radosti života, ni starati se nechci
o trvání dnů,
leč zavolám : »Dnem jediným z dnů velkých, ztracených,
a tváří jednou z všech mne pohosti,
nechť uvidím a dotknu se jí jednou ještě, na svět pak již
nevzhlednu.«

Neb, Pane můj, prost byl jsem všech Tvých květů,
vyvolil jsem smutné růže země,
a proto jedl jsem též v hořkosti a v znoji skývu svého
chleba,
než před Tvou Stolicí soudnou, až zmořený život uhasne
ve mně,
jsem hotov kliditi, kde jsem sel, i splatiti, čeho třeba.

A toliko až přesune se písek, nitka stříbrná se přetrhne
jak dým,
buď milostiv a závoj let bolestných mi sejmi s očí,
a daruj mi hodinu všech hodin mých, nechť na památku
uvidím,
jak oči jí čisté, soucitné září, nechť slzami bolest má
nohy jí smočí.

Necht dlaně její soucitné mne upokojí, kštice její prostře
se, tvář moji uschová,
že noc mne nespátří a nedosáhnou na mne ruce úzkosti
a muk,
a její oči budtež světlem mým, neb zapadá za mnou
slunce lampa nachová;
a violami jejího hlasu v mých uších poslední zazníž zvuk.

Než sřítí se pádící vody a duše má stržena bude do
hlubiny,
než hněv Tvůj mne přetne jako dítko květinu podtíná,
Tě velebiti budu, Pane můj! v Pekle až lámány budou
kostí mých třtiny,
že z daru Tvého potěšil mne její tváře slední pohled
truchlivý a milá, kratičká hodina.

Epilog

Nuž odejděme : noc nám leží na rukou,
den zmořen jest a odletěli ptáci plaší,
z semene model vozy svezeny již s úrodou :
smrt, zoufalství to jsou : tma nad krajem se snáší

a sedá jako sova. Smích nám netryskne
již ze srdce, slz vyschl svatý proud,
jen o marnosti víme, věci smrtelné
nám uzly stáhly zbytečných a bídných pout.

Nuž uchyl se nám, srdce vyschlé, cizí, chladné
v kraj vyprahlý, kde s hříšným spravedlivé plémě
svých lopot konec má, kde v pokoji se vadne,
kde svobody nám přejí rozkoš, láska, strach.
Své sepní zdrané ruce ! Modli se, by země
nám srdce chorá skryla, obrátila v prach !

Bretaňské odpoledne

Zde, kam oddech vonných kručinek sluncem zbarveným
vzduchem se sklání,
na prudkém svahu, v travnaté mezi ležel jsem dlouhé
hodiny pláče,
a slyše jen větérek chabý jako modlitby šepotání
a kroužící řeku a v dálce kdes křičící ptáče.

Na osamělém úbočí a na zlatistém slunci bolest má
zasnouti může,
svět uvadá mi v sen a oči moje kouzlo cloní,
a čím byl všecek zápas o větvičku myrty nebo z růže?
A proč jsem plakal pro bílého děvčete bledost, lepší
sloni?

Sám, ukryt v jiném světě, kde jazyky nervou se hnusné,
v snu zemi sedím vůní nassáté, na hranicích života
i umírání,
Zde ležeti budu, mraky až poletí mimo, srdce mé v jamce
tvrdě usne,
již vyhrabu, kručinky navrch a vespod zemi rudou, rudou
prst strání.

Snít budu odpoledne v pokoji, až růžově-bílého Klekání
pozev slední

měkce mi vydláždí cestu do vsi jež pod kopcem svítí:
»O Rodičko Boží! Smilování! Na nás, se slitujíc, shlédni,
jsme chabí a slepi, v svém stojíme světle a zle jen se
umíme utěšiti!«

P í s e ň

Zda neprosil jsem tě
zač možno prositi?
Jest chvály ještě kde,
jíž neřekl jsem ti
O ma mie?

Teď oči, srdce tvé
mi navždy oněmly:
údělem jediné
jsi hoře dala mi
O ma mie!

Kam ztratí, skryje se
mé srdce s bolestmi?
By hořké slzy mé
tě nepoděsily
O ma mie?

Zda neprosil jsem tě
víc než lze prositi?
Jest chvály ještě kde,
jíž neřekl jsem ti
O ma mie?

Tři čarodějky

Již všechny noci zhasly, lunou zalité,
dny nassáty jsou šedí, mhou,
ni o máji, ni o jeteli nevíte,
den s nocí jedno jsou.

Ves ani městečko nás nepohostí,
nic našich upřených, slz prázdných očí nepotkává
na této pláni bez milosti,
kde sklesá umírajíc bledá tráva.

Nám dlužno putovati taji
dne kteréhos, v nějž nesvitne nám nach,
neb naše paže, lišejníky porostlé, se opírají
o nekonečnou noc v jích nejdálnějších končinách.

My, děti Astartiny
a Luny milované zplody,
jak veselé a tiché stíny
k vám dojedeme, hbity jako vody :

Žhou valy hořice, vždy hořice !
V tvář ohně, jehož nepohlítí tma,
my s touhou, s touhou, s touhou šíříme své zornice,
my díváme se veselýma, bez slz očima ,

kdes na planině bez milosti,
〈ves ani město nepohostí〉,
kde tráva bledá umírá.

Martin Buber

Z OKRUŽNÍHO LISTU VELIKO- NOČNÍHO 1914

Skoč o nové občany,
Skoč o krásnou Themidu.

(Zpěv Kuretův na mladého Jova)

Jedinou mocí, s níž možno nastoupiti proti lidstvu beze směru, jest moc směru.

V tomto věku vládne Utkvělé, totiž co žije míněnými a výpočty. Proti tomu dlužno vztyčiti autoritu Skutečna jakožto něčeho, co žije ze Smyslu světového.

Znakem Utkvělého jest, že každý chce něco jiného a nikdo nechce Jednoho. Utkvělému možno se udržeti jen v rozptylu lidstva. Chce-li deset lidí jedno a spojí-li se, aby to vykonali, konec rozptylu. A všichni oni, z nichž každý chce něco jiného, nepohnou planetou ani o píď, kdežto těchto deset vytrhne ji z její dráhy: ve svůj směr.

Směr jest pravda ne ve formulích, ale v chtění. Jen s ním jest rozhodnutí a obrat.

Stačí chtíti Jedno, a nic než Jedno, aby se otřásl Utkvělým; stačí vztyčiti Skutečno v jeho svrchovanosti, aby U-

tkvělé bylo svrženo. Tím však se nemíní, že to »přijde samo sebou«, nýbrž z pravdy v chtění.

Smíchejte lidi té neb oné doby, »duchem nejbohatší« lidi, a ať týdný a měsíce se domlouvají o podstatných otázkách, a nevyjde z toho nic leda »duch«, »ducha« s dostatek, »ducha« do syta a do přesycení, ale žádné rozhodnutí. Ať se však sejde několik lidí, kteří jsou dobré vůle, kteří jsou samá vůle, a ať nad všechny formule povýšení živě poznají, že jejich vůle jest jedna, *jedna jediná*, a oni rozhodnou. Tato vůle jest pravý Duch, Pneuma, které žene.

Dílo vztyčování není však pokusem, nemožno ho dle libosti zkoušeti, od něho upouštěti, znovu se ho chopiti. Neboť co v tomto znamení bylo počato a vyjde v nic, ohrožuje kořeny, hlubokou plodnost rozhodné chvíle. Co zde se nezdaří, kazí. Antikrist jest nezdařený Paraklet.

Nejde o pokus : jde o skok.

Přeložil Josef Florian.

Jean-Arthur Rimbaud:

BÁSEŇ PRÓZOU

Toho období nádrž pěti ochozů byla místem nudy. Zdálo se, že byla neblahou kádí, na niž stále dotíraly déšť a čerň, a co žebráci se hemžili na vnitřních stupních zsinalých těmito bouřlivými svity, předchůdci pekelných blesků, tropil sis žerty z jejich modrých slepých očí, z bílých nebo modrých čar pahylů. Ó vojenské prádelny, ó lidové lázně! Voda byla stále černá a jediný neduživce tam ani neupadl ve sny.

Tam vykonal Ježíš první vážný čin, se špinavými neduživci. Byl den únorový, březnový nebo dubnový, kdy slunce ve dvě hodiny s poledne napřahovalo velkou kosu světla na zasutou vodu, a jak tam v dálce, daleko za neduživci jsem snadno pozoroval vše, co pupencův a krystalův a červů probouzel jediný onen paprsek v oné jímce podobné bílému andělu, ležícímu na boku, čeřily se všechny odlesky nekonečně siné.

Voda mrtvá. Všichni hříchové, lehkomyšní a zavilí synové démonovi, kteří srdcím trochu citlivějším činili tyto lidi strašlivějšími nad strašidla, chtěli se vrhnouti do oné vody. Neduživci sestupovali nežertující již, však dychtivě.

První vstoupivší vycházeli vyhojeni, prý. Nikoli. Hříchové je odhazovali na stupně a nutili je, aby si hledali jiných stanovišť: neboť jejich démon může přebývati jedině na místech, kde almužna jest jista.

Ježíš vešel hned po poledni. Nikdo nekoupal hověd, ani s nich neslézal. Světlo v nádrži bylo žluté jako poslední listí rév. Božský mistr stál u sloupu, hleděl na syny Hřichu: démon vyplazoval jazyk jejich jazykem a smál se.

Vstal nějaký šlakem poražený, který ležel na boku a slezl ochoz, i uzřeli, kterak krokem zvláště pevným prošel ochozem a zmizel v městě Zatracencův.

Přeložil Josef Marek.

Theodor Däubler:
CHAGALL

Kosmické dítě žije mezi námi. Marek Chagall. Pohádkový princ s absolutní barvou. Barva jest jeho nebem, jeho zemí. Nikdo ještě nepanoval tak jistě a tak dobrotivě v své říši barvy. Kdekoliv ona se krví vyprýští, vše jest co nejlépe zřízeno ; neboť v základech jest každý silný cit, již pro svou pravost, dobrý. Vzácný, ale dobrý. Chagallova barva, toť barva prvotní : dobrota v kosmu. On, Rus, vykládá si duši světa zcela pohádkově. Vzniká mu z citu. Chce viděti věcem na dno. Ale ony jsou věci, ne hádanky. Vlastně je má v rukou : ba i v hlavě. A to za bdění. Nesní, Chagall, ale vypravuje nám své pohádky.

Chagall prožil mládí v otcově krámu. Vážky pořád ještě poskakují a vyletují v jeho obraznosti. Odvažuje své barvy tuze obezřele; koření žlutou, pepří červenou. Šeříkovou vyvažuje. A jakými šeříkovými ! Takových nemá než syn jeho tatíka. Misky jeho vážek umějí poskakovati, to jim přiznejme ! Na jednom obraze samovar a modrý muž se vyvažují. Samovar jest černý a bílý, stojí hodně vpředu a jest těžší nežli muž v modré uniformě. Ačkoliv už mu ucházejí krůpěje zpod zátky. Četník to vidí a zlobí se. Alesamovaru nevyvažuje, ten modrý četník: naopak, talířovitá čepice mu odlétá s hlavy, jako vyskočivší miska vážek. Kde právě ji dohání Chagallovo oko, tam jí umělecky

vyvažuje. Šprýmovná myšlenka v hlavě muže sčepicí asi dokázala ten čarodějný kousek. Po stole tančí muži a ženy, maličtí jako hračky. Vešli by se na krámské vážky, tak drobounci jsou. Tedy by to byla i jakási pohádková houpačka. Kdo pak asi jest těžší, panáček nebo panenka? Samovar jim hraje: nebť v něm bublá. Kterak závažně pořád ještě krúpěje scrkávají. S bručícího samovaru. Tedy bručavý samovar proti hlavě bručounově: v tomže obraze. Vážky! Proto ještě jednou otázka: kdo pak asi jest těžší?

Pořád ještě týž obraz: v pozadí okno rozdělené v obdélníky. Oknem, nebo lépe v okně viděti: měsíc s modrými jeho významy a stříbrnými důkazy. Strom celý z hvězd. Květiny jsou hvězdy, stavší se líbeznostmi. Potom (pořád ještě v okně): noční osvětlení s kometami a raketami. Kousek na překvapenou: létaví divové. Dále: jakýsi dům, vlastně Dům. S okem. Vše to viděti v okně, rozděleno v přihrádky, jako v otcově krámu. Celé okno tedy skříň se zásuvkami.

Namaluje Chagall krám z svého dětství. Opět pohádkové skladiště. Všecko velmi přesně vyváženo. Podivuhodně a krásně zpřesíváno. Kdo pak může povědět něco o barvách! Všecky sametnosti světa se spájejí a kolébají se z obrazu. Zmíníme-li se ještě o modrém četníkovi a samovaru, podivujeme se noční černi s jejími sněžnými možnostmi v kotlíku. Jaké měsíčné vroucnosti na černém kotlíku! A té modré pravdy v celém obraze! Ano, jest zde, všude rozptýlena, jak s pravdou má býti. A také může. Jest přítomna!

Často jest u Chagalla pravá Struwelpeter-Romantik. Modrý jinoch se honosí knoflíkem na kabátě: myslí, že jest to řád. To činí pravicí. V levé má doutník. Postoj ovšem jest dvojsmyslný. Co se tím zamýšlí? Analysa dětinské duše: radost?

Hlava „modrého“ jest oddělena od těla. V mozku jest ještě jiné potěšení, než v prstech, cítících radost. Hlava tentokráte není než trhnutím k láhvi. Ta se vznáší vsťric letící hlavě. Knedlíky na stole také jsou náchylny k tomu, aby byly snědeny. Také ony chtějí za lahví, k ústům. Na stole mimo to leží netvor: polou pes, polou ryba.

Popsali jsme druhý obraz. Než se dáme dále, — několik „umělecko-historických zbytečností“.

Chagall často připomíná toskánské primitivy. Také odskakující údy pocházejí z kraje arnského. I když nedbáme zevšad vzcházejících světců s hlavou pod paží, jsou ve Florencii opravdu samy o sobě činné, uřezané nohy a ruce. Zvláště u Beata Angelica. Ten jednou namaloval celý věnec takových údů. Míjíme jeho Posmívání Kristu. Zde jsou nakupeny kolem Spasitele plijící oškleba, paže s metlou, ruka s houbou octa a tak dále, všecko vztyčeno a rozestaveno v stavu amputačním.

V Sieně kondottiere Riccio se rozjíždí na Massu Maritimu. Simone Martini vmaloval ho žlutého a šedivého do noci. Obraz jezdce bez perspektivy, jest to ještě středověký expressionismus: na dlouho naposledy taková věc! Obtíže, jezdce čekající, by se prosekal kůly s překážkami z ostnatého drátu (ovšem nebylo jich tehdy), pu-

sobí futuristicky. Taktéž drobné opevnění a stany v černomodré noci. Toto visionářství, jež tehdy se rozloučilo s Toskánou, dostalo se v Rusku Chagallem opět mezi lidi. Ale ovšem Chagall není bojovný, nýbrž idyllický. Vůbec nacističtější. Ale možno říci: obnovený. Neboť taková zamyšlení se do noci, bezperspektivnost zavlečením do snu, již se jednou mezi námi objevily. Tehdy v Toskánsku.

U Rusa dnešku jest to žlutokolá kára, již se schvívá k našim smyslům nejskvělejší jeho vidina. Dvě sluncí v noci! Bělostný šemík táhne povoz. Oblačně bílý šemík jest kobyly. Její hříbátko jest už viditelné v mateřském lůně. Skrouceno, jako srp, nohama vzhůru, leží nenarozeno pod mateřským srdcem. Možná, že je vidí dvě selské děti na dolením kraji obrazu. Modré dobytče leží v žebříňáku se žlutými ovrubami a tiskne se na modročernou noc. Noc také snad jest těhotná! Zvíře asi má býti zabito, aby vešlo do vyšší noci. Spí, sní modře. Ubohé dobytče, tedy na porážku? Velmi smutno! Jako v noc ponoří se v modrou pravdu. Milé hovádko! Kočí vzbuzuje strach. Jaký jen člověk může. Jest vidinou s měsíce. S čtvrtkou měsíce v šiji. Vleče se jako měsíc. Zlidštělý měsíc vedle nás, Oh, kočí s průhlednou červenou kamizolou a hřebnou oblačnou kobylo! Žena se snuje, ubírá za vozem. Lehounka se bere šeríkovým rytmem noci. A nese při tom těžké tele. Také na porážku? Zdá se, jako by měla tele ráda, vzalať si je jako dítě nebo nejmilejší svůj statek na rameno. Ohlíží se. Také žena Lotova se zastavila a ohlédla se. Tato selka za to navždy zůstane na zemi, neboť vidí až na ko-

nec noci. Strašlivě mnoho může znamenati. Možná že jen teleti cestu na smrt. Jest to tak málo? Možná že tele ani nepřijde k řezníkovi.

Tuto ženu jsem již v dřívějším životě jednou viděl. V Umbrii, u Perugie nebo v Mugello. Giotto ji odposlouchal kroky po trávě. Potom všickni jeho sedláci chodili tak prostě a lehce ze samozřejmosti. Za sto let byla děvečkou Juditinou u Sandra Boticelliho. Nevědoma jako dnes, kdy jest ruskou selkou. Budto jsou obě touž, nebo jsou příbuzny. Třeba jen trochu zhluboha nabratí dechu myšlenek, pak se rozpomeneme. Tedy příbuzenstva přes celé díly světa, staletími. Marek Chagall : jaká nádherná duha, vyklenutá nocí.

Mužem na měsíci můžeme viděti Chagalla. Vznáší se, s konví na zalévání a s hvězdnýma očima na šatech, měděnkově zelený nad kopulemi pravoslavných chrámů. Vysněná oslice stojí zde na znamení budoucích sladších dob, neboť dvojčata, prvý poloučlověk a nejlepší dobytče, visí na osličiných cecíkách. Rusko nebude míti vlčice, jež napájí dvojčata zakladatelů měst. Chagall jest pln podivuhodné, milé sarmatské selskosti.

Chagall přichází z Paříže. Pyramidálnost města měst vidí oknem. Věž Eiffelova jest pouhý železný obelisk vedle astrálních obrovitých krystalických tetraedrů na březích Seiny. Toliko Chagall může je viděti ; jest dítko sváteční. Děti dnů všedních ať se spokojí Eiffelovou věží. Chagall, toť hlava Janusova : vidí Paříž a zároveň se od ní odvrací. Tedy mozek s dvěma tvářemi. Dobývá se do přítomna, a

závislý jest na nadpřítomnu. Jeho zvíře často se ploužívá po okně. Polou plíživá kočka, polou lidská tvář. V noci si zalézá nejčastěji do Chagallovy lebky, a dává se tam do spokojeného předení. Potom Chagall chrápe za přítomné. Jeho stříbřitě bílá selská myš při tom vykluzuje z hlavy a pochroupává v koutě mezi haraburdím. Svatojanské mušky jeho srdce řeřavy padají. Pavouk jeho starostí zná přízrak dne a v noci jest v něm vlepen, buďto na okenním rámu nebo v mřížích Eiffelovy věže. Dokud měsíc se nedostane příliš vysoko.

Chagall namaloval stvoření Evino z Adamova žebra. Zná se ve zdvojování. Zlatá staniolová slunce vycházejí nad čtyřnásobnými nachovými obzory. Stromy z měsíčního svitu vykvétají seřikovými tajemstvími do noci. Urodí modrý plod pokoje. Chagall má svoji zcela vlastní noc.

Přeložil Bohuslav Reynek

PAUL ADLER

NEPRAVÁ KNIHA JOANNIDŮV

Pomyslete na vyvolený národ Joannidův! Pomněte kmene Joannidův, o němž pochybují! Vzpomeňte si na národ, jehož památky nadobro pominuto! Rozpomeňte se na Jana, jehož záře se rovnala pění jeho čtyř moří!

Joannidé, to jest dítky Janovy, byli východní královský kmen z krve patriarchů. Již v prvním tisíciletí veliký národ, z nich pocházející, přebýval déle již, nežli dosahovala jeho pamět, v střední Asii, na rovině, jež obveselována čtyřmi jasnými jezery a odloučena od sousedních pustin okrsky těžce překročitelnými. Již mnoho starších cestovatelů tušilo v této odlehlé zemi místo pozemského ráje, mýnění, jež se stává téměř pravděpodobným jich osudy, jež tuto budou vypravovány.

Dítky Janovy byly mohutným státem; v čele stáli mu „Nesmírní“, dědiční kněží-králové, kteří se všickni zvali podle velekněze Jana, na výsost jimi uctívaného. Ač měla tato říše statné hrdiny a ačkoliv bojovní

sousedé měli o ní nejvyšší mínění, nevyznamenal se zvláštními výkony válečnými, snad jen proto, že se nikdo neodvážil na ni útoku v její výborné jistotě. I měli kněží-králové ode dávna v hlavních svých hradech množství cizího zlata, peníze okolních a několika vymřelých národův a knížat. Žili podobně jako staří Pontští a Skytové v lenním svazku, jen volnějším; uměli v hrách vypouštět šípy po způsobu Mongolův, a jejich vznešení budovali jako Indové mramorové zámky a kláštery na svých statcích. Přes mnohé však sarracenské zvyky neměli Joannidé, jak všickni návštěvníci dosvědčovali, než křesťanské chrámy v své zemi. Také jejich bohoslužba nebyla podezřelá, ve všem důležitém jsouc táž jako u východních věřících. V jejich chrámech scházeli se královští, bohatí jako chudí, všickni pestře pomíseni; tam se prostírali a křižovali se, tam zpívali kněží mši, vyjímajíc velikou mši v kathedrále královského paláce, jež byla vyhrazena králi. Všecky zprávy souhlasí v tom, že Joannidé byli národ nábožný.

Ale Joannidé byli také šťastni, rádi na světě, bez marnivosti, pozemským radostem nakloněni, aniž proto upadali v modlářství k nim. Byli dobročinní a mírní; samá ctnost i ctnosti příklad. Už jejich státní správa, založená na ušlechtilé úctě ke všemu úcty hodnému, lišila se co nejvýborněji od nízkého otroctví a ohavností okolních válečnických kmenů. Z jich zákonů přejato ponejvíce to, co zmirňovalo drsné

mravy hunských sousedů na snesitelný stupeň. Dít-
ky Janovy měly řečníky a pěvce, chóry, jež o Veliké
Noci a na Tři Krále putovali celou zemí, a hojně u
všech bran bývali obdarováni; měly dobře zřízené
východořímské lázně a divadla.

Dle jeho legendy pocházel daleký tento národ z
praotce Abrahama. Abraham měl dva syny: Isáka a
levobočka Ismaele; podle starého podání však pojal
praotec ve svém stáří ještě chaldejskou ženu, která
mu porodila nejstaršího Jochanana. Tímto Jochana-
nem, jehož život možno z naší bible toliko vyvoditi,
zplozen potom Jan, velekněz, a podle tohoto Jana
zvali se všichni kněží-králové. Vyprávěli, že krkavec
kdysi uzmul vina a chleba z oběti Melchisedechovy
a donesl obojího jich předku. Ale byli jich potomci
spíše příliš chytří než lehkověrní, a nezvyklým bá-
jím nevalně nakloněni. V jich rozhovorech, jež mí-
vali o všech věcech nebes i země, rozvíjel se duch
a lepá řeč jako růže v tvrdých živých plotech; v u-
měnách štětce nezadali si ani s hagiografy řeckými,
a v umění stavitelském a u vytváření lidí z kamene,
též v mnoha drobných dílech, jako svých zdobných
přenosných oltářících, byli nade všecky cizí uměl-
ce. Svě oře, silných žil a útlých kroužků, dovedli
právě tak strojiti, v kole prováděti na odiv a hnáti
je na protivníka v turnaji, jako jim uměli uplésti z
mědi jemňounké a přece naprosto pevné pancíře.
Každého léta uspořádali tři králové na květnaté

louce buhurt, na němž nejzručnější jezdci hunští marně lámali své oštěpy. V jejich hradech, jež pohostinně, bez příkopů stály každému otevřeny, vládlo za zvuku houslí a milostných zpěvů rytířské veselí, ale žádný ubožák neodešel z zevního dvora, aby mu nebylo poskytnuto přístřeší. Také jich sedláci nebyli utiskováni, ale chodili svobodně za pluhem, při mírných desátcích; žili se svými pány z výtěžku země a z lovu, při němž však šetřili všech zvířat něžných a bezbranných. Také jich obchod přinášel jim mnoho zisku, neboť jich krásné a dřevěné řezby, jich kovy a zazázené kameny, jakož i poddajné, nijakou neobratností šípu neproděravělé dračí kůže byly hledány ve všech zemích. „Šťastný jako Joannida“, takové bylo pořekadlo z Číny až do sarmatského Kyjeva, a „ostrý jako meč Joannidův“ byla chvalořeč až i u vzdálených Latinníkův.

Vznešení této říše měli množství zvěře v svých hvozdech: jeleny a antilopy se sloňovými běhy, šakaly a divoké kočky a orly a zlatisté sokoly, kteří se všickni u nich množili jako v nějakém sadu, z čehož také snad pošlo, že jich země mnína místem hebrejského Edenu, v němž člověk měl podobnou něžnou vládu nad zvířaty. Ale byli joannidští lovci přeudatni v ubíjení velikých lvův a pardálův, kteří přicházivali z okolních pouští. S lvem byl zobrazován kněz-král, a lev bojoval v zeleném poli jeho korouhve. Výborna byla země za lesy podle jezer, prsí tučna a plodící

koření, stromy vysoký, olivové zahrady a nivy protkány nesčetnými tenkými, před věky už vykopanými stružkami. Nižádné zahrady, jež by nebyla založena některým z otcův, nižádné lopoty, které by nebyla opatrná dobrota některého praděda dávno již umenšila.

Ze zámožných rytířů Joannidů málo jen jich sídlilo teprv jako druhé pokolení na svých dvorcích. Tyto uvedla na zpustošené lány hrozná válka, následek to jich jediného, kterousi sektou podníceného povstání. Tento souboj, vedený dle všeho s obou stran s vůlí úplného vyhubení, byl jedinou hrdinskou epopejí v jich bližších dějinách. Všecek ostatní obsah jich písní a starodávných kronik tkvěl daleko za nimi; a před římským Aurelianem toliko jeden žlutý chán odvážil se útoku na jich společenství. Tento chán, zvaný v barbarské staré řeči Krvavá Hvězda, jako rudý proud vyrazil z země pastevců, z míst, kde srůstají drsná pohoří, do průmyslných říší, dávno ještě než byli jací kočovní dobyvatelé na Západě. Za třemi pásy hradů, jichž zdobýval, sběratel lebek posléze po delším příměří si roztříštil hlavu o nejvnitřnější pevnost Joannidův, o „Nádhernou“, jak toto hlavní město po tisíciletí už nazýváno. Zatím co jiní národové, nejčastěji marně, zbraněmi zápasili se svojí metlou, bojovaly s ní dítky Janovy svými meči i zároveň svou hrdostí. Nižádný poražený nesměl z odtrženého území po celou dlouhou dobu jeho ob-

sazení odcestovati do zbylé části říše; silnice kolem zasypány, aniž trochu dbáno nevýhod neb citů; bratr z podrobeného okrsku nebyl hrdinům Joannidským než nepřítelem. Zatím co dospívalo celé pokolení, nebránila se „Nádherná“ ničím, než živěním velikého záští národního, jež ani mezi utištěnými neochabovalo. Posléze však, když dobyvatel se stal upokojeným panovníkem, máť národa znovu otevřela své hranice, a vylákala zároveň nepřítele, v ničem již nejevícího převahy, k rozhodné bitvě, v níž teď také vyvržení pro ni vítězili. Tak „Nádherná“ toho dosáhla, že nejvyšší její vrchol i v dlouhé porobě zůstal nedotčen, a že také krev pozdějších Joannidův, nezředěna krví méně cenných Hunův, proudila týmiž cevami. Události ty se zběhly v neurčité době před přijetím křtu v jich zemi; knězkrál, za jehož vlády dosaženo úplného osvobození, přidal k své tíře druhý diadém z červeného zlata, věnec, v němž uchována podoba nepříteleva.

Třetí, nejvyšší korunu s křížem v listoví vstavil teprve padesátý prvý Jan po přijetí nové víry. Děj tohoto pamětihodného obrácení jest vytkán v dlouhanském koberci bájí, a jak už víme, spíat s knězem Melchisedechem a Starým Zákonem. Možno-li Joannidům dopřáti víry, měli v základech zvěst Spáasy, jako starý poklad již dávno, než k nim donesena dvěma pronásledovanými. Ale oba věrověstcové, Zadok i Zambur, byli vlastně jen jejími šířiteli. Vymohli,

že oba tehdejší králové, otec a syn, vydali knihu, kterou jim již v noci Vykupitelova Narození byl nazzpíval anděl. Že chléb a víno, jak dívky Janovy tvrdily náleží jim už od Abrahama, bylo jedním z předních článků víry. Nepřirozený způsob jich nabývání měli asi za oprávněný ustanovením Spasitelovým. Zadok a Zambur však byli jmíni u Joannidův, i ku konci jich říše, za nejvznešenější ze všech svatých asketů; za nimi vznášely se nesčetné modlitby, a na jich počtu vystavěno nejprve Bohu trojjedinému, třé hlavních chrámů, pod nimiž odpočívaly, rozloupány jako perly, bílé jich kosti.

Tehdy pustošil zemi, jak se vypravuje, nesmírný černý lev. Obíhal v skocích jako mořský příboj, a zdmi obehnaná města pukala se jeho řevem. Snad pro hrůzu, jež z něho vycházela, noční toto zvíře, s tlamou jako rudá, plamenná výheň a s tmavým rounem, (neb i joannický lev jest černý) dostalo se do jich znaku. Padesátý druhý Jan, mladší z oněch dvou k vydání Evangelia pohnutých králů, viděl zvíře po devět nocí v devíti snách. Devětkráte vystřelil po něm šíp, a právě tolikrát se ho chybil. I přijal, jak praví píseň, nepřítele do svého štítu, aby po smrti s ním vešel v slední zápas. Pročež jemně vzdělaní Joannidé pozdních dob na svých závodech pokaždé padesátý druhý šíp vystřelovali mimo. Králové však od té doby zobrazovali chybující šíp v svém pásu, ovíjeli jeho obraz purpurovou stužkou, a z této temnoty

zářilo bílými literkami podivné staré slovo TOSORS, ono slovo, jež pak Joannidé přijali na svoje korouhve, a jež při jich uvádění v statky vyslovováno v obzvláštním dvojsmyslu: Tosors, to jest: Povždy! a pak zase: Nadarmo, a Nikdy již!

Vše, co potom kněží-králové podnikali na dílech pozemských, dařilo se jim a zdálo se požehnáno duchy. Se svých zdí tříštili věže, proti nim posunované, zlepšenými střelomety, na Západě neznámým to vynálezem, jenž byl zhoubný již císaři Aurelianu, tehdy, když se chtěl zmocnit po královně Palmyrské, i pánův joannidských. Také již tehdy, dříve než sami Řekové, znali sami účelné užití řeckého ohně. Aurelian těžce raněn se vrátil, rozdrásána nesl ho lev ve svých zubech, a tento císař zemřel, jak jest známo, vysílen na Jaxartu, ještě nežli se mohl vrátit v své pobouřené ležení. Žádný pak z jeho nástupcův na trůně východního a západního světa nevzpomněl již Joannidův. Ale zajisté pamatoval na Římana jeho přemožitel padesátý devátý velekněz, neboť v Karokoru, své pevnosti, vystavěl mu kulatou věž s nepřáteli a nosiči věnců dole v kruhu a s pozlaceným andělem na hrotu; kterýž pomník se sesul teprve po mnoha staletích zároveň s oním hlavním městem. Od té mohli Joannidé zanedbat poněkud svého válečnictví. Místo jízdy a pádících syrských vozů válečných měli královskou poštu, jako div světa velebenou, dle domněnky zbytek starodávného spojení

satrapského, která vycházejíc každého nového měsíce z královského hradu, spojovala neznameníjší města říše. V těchto místech panovali místovládci kněze-krále, světské panstvo, jež svými až po pás sahajícími vousy, nasazenou, drahým kamením vykrášlenou mitrou, uchovávali vzpomínku starobylých Sassanidův. Zároveň rozsuzovali pře a dbali všech vyšších, veřejných záležitostí řemeslníků, v opak svobodných, dle vojenské hodnosti na stupně rozlišených a ovládaných rodilých rytířů; na jich nařízení zjímání loupežníci a nečetní zloději, vyvýšeny basiliky a základové silnic všude v rušnějších místech vydlážděny deskami. Starali se, by nákupní ceny chleba a oleje zůstávaly na přiměřeném stupni, a by zřízené vodovody, napodobeniny starořímských umělých řek, zůstávaly v dobrém stavu. Za časů zmíněné pozdní občanské války bylo takových aquaeduktův v říši kněze-krále ještě nějakých sto, poněvadž asi o třiceti zničených zmiňují se písmo jako o třetině.

Za vlády předposledního kněze-krále přišli ze západní ciziny špinaví zpěváci popěvků, po obrácení lačnic, tuláctví mniši do země, na nichž lpěl mor. Pomřeli však natlačeni v zříceninách jim vykázaných, aniž lidu zanechali co horšího než své hudební nástroje, jež od té doby zněly svými třemi strunami při každém rytířském kvasu. Ptáci, kteří u Joannidův si v horkém létě stavěli hnízda, neopouštěli jich

ani za podzimních bouří, a všechny potoky nejprve široce se rozlévaly do průplavů vše zůrodnujících, než odtekly ze země s některým z jejích velmi spěšných, širých vodstev.

„Maganah“, tak sloul veliký hrad kněze-krále, ne příliš vzdálen středu země, na břehu rybnatého jezera. Byl to velmi širý palác, zpola vystavěný z mramorových balvanů, zpola průsvitných desk. Z patnácti zlatými taškami krytých kupolí hlavního sálu klenula se prostřední a největší nad dómem, mezi jehož kulatými okny zářily obrazy dřívějších panovníků zlatými a modrými kaménky. Dóm stál nějakých dvě stě let, aniž v létě zcela se prohřál, vždy jen po jedné straně byl osvětčován, život velikého hradu ho nevyplnil, davy zdály se v něm nepatrný. Po jedné straně kupole, nad obrazy velekněží opakoval se kříž s černým lvem, říšským to znakem, v nesčetných purpurově zlatých kruzích. V jednom z výklenků stál na západ obrácen oltář, u něhož Jan o Vánocích, na Hod Boží Svatodušní, a v červnu, o říšském svátku, sloužíval Mši. Oněch dnů děsivě se otřásala zdiva silným chaldejským zpěvem, jehož responsoria hlasně se vznášela do otvoru malované kupole a prudkou horoucností bila ještě vysoko nad ní v sedmkrátě do sebe zaklenutá ne-

besa. Pod touto kupolí dál se na svatého Jana prazvláštní temný div, jehož obyčejný návrat ve lhůtě třiceti až padesáti let považován za nejdůležitější joannidskou událost, za záruku jak jich víry, tak i jich státního trvání. Anděl, anděl vzpoury dle naší nauky, sřicoval se s oblak otevřenou kupolí doprostřed věřících. Jeho tvář sršela, byla však černá a jako spálena hlubokým jeho pádem, tak že podobal se zcela ethiopskému rytíři. Sotva však anděl v chrámě mezi davem se dotkl mramorové podlahy, zdvihli ho s země jako mrtvý kus olova; tak, že již celý sloup mohli vztyčiti z meteorické rudy. Králové však, za nichž se tento zázrak udál, nepřechkali ho dlouho. Toto bylo jediné hoře, jež, jak se zdálo, Bůh dopouštěl na Joannidy.

Ale v den svatého Jana léta tisícího po Kristově narození, dvoutisícího léta po prvním veleknězi a na poslední svátek Joannidů, sřítíl se anděl jako již jindy otvorem v kupoli, ale nebyla jeho tvář černá, a neshroutil se jako olovo, leč sám stál uprostřed kostela, prsa i obličej ze stříbra, a jako stříbrná trubka vyrazil tato slova: „Vzhůru, národe Janův, prvý z národů, moje černost jest u konce, neboť jsme se zmyli!“ Avšak poslední Jan předobře rozeznal pokušení pýchy, jímž anděl svůdně planul, i nepoda-

řilo se andělovi, by obrátil královský dvůr. Ale jak se na něho velekněz podíval, propadl se i tentokráte v černý škvár; a stříbro i škváry vstaveny jako koule na dovršenou na trčící sloup.

Ale potom se zahalil poslední Jan v smutek, vyšel z chrámu do zevnitřního ochozu, i zápasil o slovo, neboť mu byl ohlášen zánik. A černý mrak ho přikryl, jeho i celý hrad, jakož i tři jeho syny, s nejstarším, Melchisedechem, jenž nikdy již neměl si vstaviti mitry. A celá země Janova roztrásala se pohnutím v širokých bleších nebeských, rozštěpujících vyznání Tosors v Navždy a Nikdy již. Byla zahalena v zle zbarvená, hlučící mračna, v nichž osudy její se skončily...

.
.

Téhož léta však, ode dne svatého Michaela Archanděla, Svatý Otec Sylvestr, vidoucí, navštěvován v Římě, ve svém paláci, řadou bolestných zjevení. Stěna lateránské jeho ložnice rozštípila se mu před očima, i vstoupili tři Králové v asijském rouše, svorným krokem všickni tři na sarracenský koberec, který byl prostřen před ložem papežovým. A obětovavše všickni vonný zápal na přenosném oltáříku v komnatě, padli na kolena, prve nejmladší a naposledy nejstarší s vyšitým slovem Tosors na pásu; tento však pozdvihl tváře spálené. Ze záňadří vyňal list, na němž řeckou, papeži předobře známou střední řečí četla se jen tato slova:

„Vím, že tato Říše, a že my všickni s dětmi svými jsme ztraceni, nepohne-li se Skála Petrova k naší záchraně.“ Papež se vyptával všech tří na určitější údaje o listu, a na jich původ; leč zjevivší se zůstali němi a neproměnni, tak že řeč zjevně jim byla odepřena. Ale posléze zmizeli stěnou, nenadále, jak byli přišli.

Příští noci probudil se svatý Otec, neboť v rozechvění již jen lehce dřímал. I spatřil muže upadšího vedle lože, který nemluvil, ale bolestně vzdychal. Zdvihal rukou k němu, a Sylvestr spatřil tvář trýzněného starce, jehož hlavu pokrývala několikrát korunovaná čepice, a jehož ústa neustále se křivila a stahovala, by jediného slova dobyl z prsou. Avšak cosi, co papež právě měl za velikost jeho neštěstí,

tolik jej povyšovalo, že svatý biskup, Kristův náměstek, neodvážil se vzít ho za ruku. Načež zjevení hlasitě zavzdychlo a zmizelo ve vzduchu, rozplývající se, v nohách papežova lože, když se rozednilo.

I upadl Sylvestr sám v tajemný smutek. Odpíral jísti, bál se svých kardinálův i Římanů venku na procházkách. Zanechal všeho, co náleželo k nejvyššímu jeho úřadu, nespravoval svého biskupství, aniž veškerou svatou Církev, a zřeknuv se i kněžského svého práva služby oltářní, oddal se opět vědě čísel a zpytování přírodních zákonů, svému jinošskému zaměstnání. Až jednoho dne, tentokráte otevřeným stropem komnaty, uviděl, jak se sřítla s nebes obrovská koule, vlastně přivalila, a druhá na první se hodící, otevřená polokoule, jež stála nehnuta, ale tak veliký měla poloměr, že by byla druhou právě obemkla. Celá koule však visela toliko na vlasově tenké, napiaté, jako neviditelným pavoukem spředené niti. Dle bližšího ohledání koule nebyla složena z nijaké jiné látky, než z lidí, z nesčetných jinochův a mužův, dětí, žen a starců. Všickni byli jen nazi a v nejvyšším zoufalství zápasili, by se nesřítli, snažíce se dosáhnouti nitky sotva viditelné, byl však jich chomáč zcela nerozmotatelný a beznadějný. A jak Papež se snažil jim pomoci, aniž ještě zatusil kterak, uviděl, jak se jejich krásné údy odpoutávaly, a jich krásné rysy umíraly, a Papež v bezvědomí upadl v své komnatě na koberec. Potom druhébo

dne povolal k sobě několik slavných mnichů clugnyjských.

Clugnyjští ho poučili, že se ukázal slabým na svůj nejvyšší, svěřený sobě úřad. Jeho úkolem bylo, pokřtiti ta zjevení vhodnou hmotností, aneb, byla-li již pokřtěna, uchystati jim ze svého ještě neposvěceného chleba na stolku svatou krmí. Že Svatý Otec jest kněz, ale že svým výsadám, obzvláště od času svých nových studií, skorem odvykl. Opat přísných bratří prosil Papeže, aby vyslal za moře tři z jeho mladých, svědomitých mnichů, kteří by dále obraceli pohany, čehož tak dlouho se zanedbávalo. Sylvestr dal k tomu svolení, a bratři vstoupili v Antiu na první loď plující na Východ; jejich plachty unesla bouře přímo na sarracenské pobřeží. Když si tam několika rychle naučenými slovy ujasnili polohu země, v níž byli přijati (byla to však země arménská), usnesli se, na radu jejích nečetných křesťanských obyvatel, že půjdou k arcibiskupu v hlavním městě. Od něho zvěděli, že jest nestoriánský kacíř, a že, hluboko uvnitř, odloučena od něho pouští a množstvím dnů cesty, rozprostírá se ještě větší země jeho vyznání. Ale z této říše, říše Joannidův, rok již nedošlo nižádné zvěsti.

Ciugnyjští se tedy zkrátka uradili, a obrátili se s nastavším jarem dále v onu vyličenou poušť. Vedeni jedním z kacířů, dospěli ještě před žhavým měsícem starobylého joannidského kraje. Ale nesmírně

užasli, když na hranicích netoliko nikým nebyli uvítáni, ale ani za všeho dalšího pronikání neseťkali se s ničím než se zřícenými zdmi bez jakýchkoliv obyvatel. Celá krajina však měla na sobě známky před neurčitou dobou udavšího se zkamenění. V trávě se válela rozsypaná zrnka kovu, ba i něco listí potaženo leskem, jako by uchováno ze stříbrného věku světa; často se ukázaly sražené škváry, jež měly podobu brnění a zbraní před jich posledním utvrzením v ohni. Tak že Clugnyjští velmi záhy se cesty vzdali, a vedle mnišského nezpůsobu, jak vespolek, tak s kacířským vůdcem se posvářili. Pochybovali, že by byli přišli pravou cestou do pravé země, i rozdělili se v raněné své naději po okolních zemích pohanských, z kterých potom nijaké již zvěsti o nich nepřišlo.

Zatím v Římě Papež Sylvestr tak se trápil, že byli nuceni zamřizovati v jeho komnatě okna, by se nesvrhl dolů na mimojdoucí, a místo něho vládl Církvi vikář. A když Papež dlouho a dlouho se neuzdravoval, dali jej do kláštera. Tam uviděl v svojí celle před sebou muže, oděného v prostředně dlouhou sukni, jak chodili oblečení po ulicích nádenníci. Muž cosi robil u ohně, a když chorý zblíže naň popatřil, poznal, že muž ten zde ulil v tichu velikou,

skleněnou kouli. A potom jako na hraní opět vzal třtinu, a vyfoukl z ní jinou kouli, první zcela podobnou. Ale když tentokráte odňal od třtiny živoucí svůj dech, vznášela se tato druhá koule ještě chvíličku v povětří, a co nevidět praskla, jsouc z pouhé duté pěny. A Papež promluvil na muže, a když ten mu odpověděl, Papež poznal, že má před sebou opravdového ducha, a ne jako jindy člověka, jemuž takováto netělesnost nebyla přirozena. Pročež řekl Svátý Otec svému návštěvníku:

„Pouč mne, ačli se nerouháš jménu Kristovu.“ A onen služebník odpověděl: „Nerouhám se. Ale ti, pro něž naříkáš, ti byli jako tato koule z pěny.“ A ještě dodal: „Mám moc od nejvyššího Boha. Nikdo není stálý, nikdo není dobrý k dílu bez jeho Ramene, jež se zove Sanktum.“ A po té zeptal se ho Svátý Otec: „Což mohu učiniti?“ A duch mu odpověděl: „Příliš dlouho držel jsi klíče Petrovy. Vezmi je a odevzdej svému nástupci, ježž Duch vyvolí. A ten ať od nynějška chová v svojí ruce onu průhlednou kouli, jasný svět ze skla. Ale ty, tys určen papežem koulím z pěny. A tvoje panství není menší, neboť na jednoho stálého jest nesččetně chabých pod mým příkrovem zemským, obratiž je: modli se za ně a těš je důvěrou. Zasvěť den dušiček za ubohé, již jsou obtáčeni plameny. Hodinu cesty před Branou Svatojirskou a půl hodiny v pravo od sochy staré nymfy v Campagni jest jezero, které mi zde

v celé italské zemi jest nejbližší. Tam se odebeř samotinký a přebývej tam, a já ti budu v noci přiváděti bludné zástupy, jež potřebují tvých klíčů. A také za ty cizí tři krále tam obětuj Tělo z Marie narozené, pozemskou Skutečnost a Věčnost, jakož i za ohromný počet bludných duší Chaldeje. Neboť tito pro tvou neschopnost vyzdvižení mnou do povětří. Jejich koule, nedotčena nijakým vykupujícím Tělem ani Krví, truchle se vznášejí mezi nebem a tvrdou horou Římskou.“

Elsa Lasker Schölerová
Ubohé děti bohatých lidí

A že tam celá země stojí v zeleném smíchu a že tam jest veliké hřiště, jeví se mi ty četné, roztomilé dětské tvářičky. Jež tam v sluneční záři pláčou, tím bolestnějšími. Jejich kučerky sice vlají vesele z jemných krajkových čepečků, a mnoho těch maličkých vězí v hedvábných tanečních šatičkách. Ale nesmějí se u ruky svých průvodkyň v pravdě radovati, a jejich kulatá srdéčka by ráda poskakovala.

Děvčátko si urvalo knoflík u střevíce — ale Detta jej večer zase přišije, ono dá za to štipanou. Na tutéž lavici sedne si tak zvaná slečna, ovšem že nosí klobouk s perem a odkoukala chování své dámy... Aby mezi svou osobou a svou sloužící kolegyní zachovala vzdálenost, poposedne opatrně až na samý konec lavice. Jak už napověděno, jest z rodu máslenek obecných (n. blatouchů), trestá vzdělaněji. Románem Émila Zoly udeří svou malou svěrenku po ústech, po bílých cukrových zubech. A jen zřídka pokárají mimojdoucí tu surovou svémocnost těchto don.

Lotka je smýkána po silnici, jest jí tak horko, její dvouleté nožky nemohou již cupkati. „Já tě budu nosit, ty mazle.“ Žádná matka se nad ní neslituje, a jen některá děvčátka se školní taškou na ruce nebo s braš-

nou na zádech rozhorleně se zastavují a pokoušejí se vyprostiti maličkou z ruky mučitelkyně, ta však vřeštíc bije kolem sebe — shlukne se houf lidu a ujímá se ubohé služebné — já a moje malé spojenkyně jsme posměchem ulice.

Odpoledne statečná školní děvčátka potkávají mne zase, vedou své nejmenší bratříčky a sestríčky na procházku a utíkají s nimi po loukách; jak něžně ta s dlouhými pletenci utírá svému bratříčku pacičky a uprášenou hubičku! A jaká rozkoš, brodit se chladivým lučním potokem! Mnohé z nich nepotřebují teprve obnažovati svých nožek — hejsasa, jak voda vystřikuje! „Jen aby se nové šaty nesmočily!“ připomíná nejstarší děvče s dlouhými pletenci. Stojí ještě u vědomí povinnosti k loutce. Čtrnáct let jí bude na druhý měsíc; „půjdu potom do služby“, vypravuje mi. Není na ní stop zkušenosti, a co ví zakaleně z doslechu, to ještě lze zhladiti. Já mívám u svého kloučete takovou loutčí matičku, na svých šest let on umí dosti šibalestev, já se smávám jeho rozpustilosti, a jeho přítelkyně také ji netrestá. Perou se a skákají spolu přes cesty, nezbední kozlici. Ale také rozvážnou umí býti jeho mladá průvodkyně. Na jisto pak poslouchá mne ještě jako ve škole na slovo a nestávkuje tajně jako mnohé dorostlé osoby, které už z opposice dělávají opak.

Ano, ty příliš svobodné. Mnohdy zuboží děti bohatých lidí svými nevraživými rozmary a nízkým milkováním. Ovšem že bývají také ještě vzorné pedagogyně mezi chůvami nebo „slečnami“ — nemíním ta-

kových, které dítěti za každým krůčkem strkají počítadlo nebo abecedu, ne, myslím ty, které si umějí hrát a kterým by spravedlivě bylo dvojnásobně platit — jaké nesmírné sumy rodiče vydají pro žaludek, proč ne pro duši svého dítěte? Nic nevyžaduje techniky v tak jemné míře jako umění dítěte, „hra“ — točit pestrými myšlenkami v kučeravé hlavičce jako v kaleidoskopu. Ano, bývají znamenité „bonny“, starostlivé a přece veselé přítelkyně dětí. Ale nebylo-liž by radno, ustanovit ženské detektivy, vdané ženy, které by mohly venku na cestách soudit přestupky — méně umělých? Matky a otcové, vyhledejte někdy své dítě venku v bezstarostné přírodě místo jen v dětské světnici, tam poznáte strážkyně svých dětí neličeny.

Kdyby mé srdce bylo zdravo —

Kinematografické

Kdyby mé srdce bylo zdravo, nejdříve vyskočila bych oknem; potom bych šla do Kientoppu a už bych z něho nevyšla. Jest mi zrovna tak, jako bych byla vyhrála veliký los a nebyla ho ještě vyplatila, nebo jako bych v nějaké koňské loterii vyhrála koně a nemohla sehnati stáje „zdarma“. Život jest přece vlastně jen drama na způsob točitých schodů, pořád tak dokola vzhůru a zase dolů, pořád kolem sebe sama jako u hvězd. Jsem v radostném zoufalství, v zoufalé radosti; nejraději bych udělala nějaký smrtelný skok nebo nějakou švandu. Má přítelkyně Laurencie maže šišku, ona studuje řeč starých pánů, totiž řečtinu a latinu, a dobře prospívá. Ale co mně do toho všeho; nechci o ničem věděti; o ničem. Kdyby jen netlouklo!

Mozek to přímo vyrývá, klepe se nejen dole každý pátek a každou sobotu, kdy každý prášek se zvíří, klepe se i v jiné všední dni, neboť bydlím mezi domem a domem a jest mi snáseti sveřepost všech dvorů. Sedávám u zavřených oken a ani za mák neužiju léta; vyjiti nemohu, píšu strašidelné příběhy; mám dluhy. Při tom jest průvan, když otevru dveře na pravo a na levo a za sebou. Od tohoto bytu nosím kočičinu; když večer jsem někam pozvána, obcházívá mne hrozný strach a začala bych mňoukat. Nemám už pražádné chuti k životu, třebaš by i lidé rádi četli moji lyriku; kdo ji rád čte, ať mi přece pošle někdy pěkné psa-

níčko. Pro nemoc totiž mám přikázáno koupati se ve šfovíkové soli. I bývá mi tak ve vaně dlouhá chvíle, tož ráda čtu lichotivá psaní. Co se člověka nazlobí špatné kritiky! Člověk si přece ihned zamiluje někoho, když od něho dostane trochu hezkých slov. Jsou vskutku sympatičtí tvorové na světě. Jenom bílých obličejů nesnesu, mám podezření proti světlu. Proto si také brávám jen černé služky a sluhy. Mám dva černochoy a dvě indiánky; Tekofiův otec pohlavár přichází někdy do Berlína a vystupuje tam se svou tlupou v Chât noir. Tekofi se mne ptává, když otec přijede do Berlína, smí-li se u mne ubytovati na balkoně. Nic nenamítávám. Můj somalský černochoch jest královského původu, jeho otec má u Teneriffy stáda skopců: časem mi pošle as dva stažené, které se tu zadělávají v kořenné omáčce. Osman, můj mladší černochoch, jest jako přemýšlející gorilla v květinovém kbelci. Zlý druh, nádherný na pohled, ale třeba ho nechat na pokoji; od nedávna už ani nepískávám, má-li někomu ukousnouti hlavu, škoda ho, jest příliš vzácný, aby poslouchal i mne. Obě moje indiánky jsou příčinlivé holky, mám je na to, aby hledaly vlákna mé logiky, aby nalézaly logiku mé zábavy. Někdy hledají celou noc, bojím se, neoběsí-li se někdy náhle na mém trapném vlákně. To bývá třeba vzíti v koupi, tmaví lidé jsou špatní slídníci, nenaleznou nic v noci své kůže. Hallo, co bych dělala, kdyby mé srdce bylo zdrávo? Mám-liž pak srdce nebo něco podobného? Při této vložce do programu jest mi do pláče — dobře, že jsou

ořechové tyčinky, jež utěšují, také mátovky v dřevěných krabičkách. Nevěřím, že moje srdce jest z masa a krve, trhlinaty jsou jeho stěny; mám méně okamžikové ceny než věčnostní ceny, proto jsem úplně bezcenna pro mimojdoucího, jsem jen zajímavá pro badatele. Vždy zaklíná zrovna v nejeffektivnějších místech. „Zde 35, 24 kdo tam?“ „Doktor Nikito Ambrosia, vy jste Elsa Lasker-Schülerová?“ „Bohužel“. „Nejāsejte, nezoufejte, milostivā, rád bych se vās zeptal, co nejoddaněji, přijala-li byste engagement do Zimní Zahrady, na mēsic 10.000 marek gāže? To vydā do roka zhruba 100000 marek?“ „Žertujete asi, pane, není přece obyčejem zaměstnávat umělce ve Varietē déle než mēsic.“ „Ale záleží nám, nejmilostivější, abychom vās připoutali na naše Varietē.“ „Běží vām zajisté, pane Dre Ambrosie, o mou arabskou scēnu?“ „Ovšem. V níž jedete na velbloudu Thebami.“ „Pane, znám vās, takového nenaličeného basu ve Varietē není. Jste profesor Gellert, poslední Hohenzollerndämmer.“ Konec! Moje psaní: Můj přejnejmilejší v Drinopoli! On se mne totiž ptā, miluji-li ho ještě, prosí mne, abych mu nelhala. Nebudu mu přece dávat látky k lyrice, (on jest básník), „tož miluji ho! Basta!“ Mohla bych však také drobet do Turcka, neboť moji předkové všichni se nosili na nosítkách. Proto mně chůze jest obtížná. Kdy vās už studí do chodidel, já mívám ještě horkā. Kdyby mé srdce bylo zdrāvo, co bych dělala? Okamžení, prosím. Svlékla bych se jako pudlik a mrštila bych sebou do sladké vody, v níž žijí tiché rybky, ale šupiny jsou mi ne-

snositelny. Nebo bych šla k Jižnímu Pólu a vši silou bych se zahřávala, nebo bych ovšem si do ledového pásma dala zasaditi anthracitová kamna. Co *ještě* bych měla dělati? Zůstala bych naschvál zrovna na obratníku a stála bych tam. Malovala bych souhvězdím kníry. Není věčná škoda, že moje srdce není zdrávo? S měsíce přicházejí všecky srdeční choroby, zejména nervosy. Všecky nemoci přicházejí shůry. Zde dole jest docela hezky. Proto také tolik aviatiků padá s nebe; loďka jim nepraskne, ale padoucnici dostanou všickni, čím výše nassávají do sebe bacilů ze souhvězdí. Jak vypadají aviatikové: jako ptáci, nosy jejich jsou zobáky, a hlavy natahují vzhůru. Nové člověčí pokolení. Jednou se mnou jeden vzduchoplavec obědval, sekal po mase jako jestřáb, trhal řízek jako sup mršinu. Karla Vollmöllera nádherná Kateřina z Armignaku jest první aviatičkou na světě. V „Union“ divadle, vzduchoplavecké výstavy na Zoo, popadají všichni. Smím se zadarmo dívat, slíbila jsem, že budu o všem psáti. Nemám peněz, ale proto přece se nemohu uzavřítí od světa. Ba mám dokonce přijmouti vládu v Thebách, dokonce již vládnu pro forma. V Berlíně říkají, že mám fixní ideu. Fixní idea jest cosi přirozeného: přirozenost, která zotročuje zákon. Jsem princem thébským. Jen císař Vilém může po mně čítí, co jest vládnouti. Mám při tom pestrý národ. V noci léhám na střeše a za dne sedím pod svou palmou a vládnu. Jsem za vše odpovědna; můj lid ještě pošilhává nejistotou; myslí, že dělám švandu, ale i švanda jest mi

hořkou vážností. Nenadržuji ničemu — jen lidem. Jsem nespravedlivá, poněvadž mám vkus, poněvadž mám umělecký smysl; moje řeč k lidu neváže se na věc, protože se nechci vázati. Nejtolerantnější jsem k sobě, jsem milostivá k sobě, jsem sjednocena se sebou, z diplomacie, protože můj lid musí si mne vážit. Jen mnoho myslím, velmi ostře, bezprostředně, připouštím všechny své myšlenky zcela blízko k sobě, aby se odučily strachu. Kdybych jen nebyla již z rána vyrušována tolika muslimanskými lazebníky, kteří by mě rádi tetovali, západními malíři, kteří by mne rádi portrétovali. V noci bývám vždy v snění na své střeše vyrušována svými paši, kteří pořád ještě jsou plni nadšení, jež bylo při mém dosednutí na trůn. Pokaždé při audienci, kterou jim udělím, zapomněli nějakou otázku, a ta je znovu přivádí. Od té doby, co jsem byla zvolena za vládnoucího prince v Thebách, mnoho ctižádostivců chodí po ulicích městských v témže kroji a s týmiž pohyby a snaží se mně vyrovnati. Moji epigonové! Neboť vládnouti jest také umění, jest to vrozená vlastnost, jako malířství, básnictví a hudba. Epigonství však jest činnost, proto epigonstvím se těží, jako prací. Já nepracuji, nenávidím psacího stolku — mám jej sice též — ale nikdy nebyl celý. Dnes v noci, když černoši spali, pašové násilím prorazili bránu vedoucí k mé střeše, pro poštovní známky. Byla jsem v noci ještě v profilu (s boku jsem pěknější než *en face*), v turbanu a vladařském plášti fotografována ve všech barvách; na všech sloupech mého města vystavují Moje Veličenstvo.

Léon Lebègue: JOSSOT

PŘEDMLUVA

k Jossotovým »Umělcům a buržoům.«

Hodlaje předvésti Jossota obecenstvu, mohl bych tu rozvinouti chronologický a obšírný seznam proslulých karikaturistů, od nejmłžnějších hypothés až ke dnům slávy, jichž jsme dospěli. Ale i odezíraje od zhoubné nudy takového předčítání svědeckých výpovědí, nač bych trhal, čeho jsem nesázel? Ostatně můj nevyhnutelný Larousse — zvláštní to shoda! — zmizel 14. dubna, ten den před činží, a nevím, jak brzo se vrátí.

Tedy k šípku s učeným dokládáním a připomeňme jen, že karikatura před padesáti lety měla svou hodinu slávy — ale kde jsou tvé pitvory, Dantane? — vypo-
dobňovala mravy politické a hemžení sociální, v obra-
zech chutné zlomyslnosti, ale rázu klasického, velmi
odlišných od grafických satir, tak skvěle uvedených
Jossotem; ten již nešetří ničeho, ani rodiny, ani starého
měšťanstva, ani mladé literatury, ba ani podstatných
linií svých osobností, pokroucených jeho nespoutanou
fantasií, někdy šíleně rozpustilých, vždy pitvořených
až k rozvinutí citu, jež vyjadřují, divého či bolestného.

Narodiv se v Dijonu r. 1866 (Burgundsko bylo šťast-
né!) z rodičův bohatých, ale počestných, náš gymna-

sista nevalně si zamiloval latinské autory, řeckých ani dost málo; a zřídka tamní pedelové mohli pozdraviti svými vrzavými intrádami jméno Jossotovo. Když se jasně poznalo — z jeho stokrát opakovaných zřejmých vyjádření, z okrajů jeho učení, pomalovaného podvrátnými karikaturami, — že synek by rád byl umělcem, ničím než umělcem, rodiče neváhali učiniti z něho na rychlo pojišťovatele; ale k výroku toho dobrého krále Dagoberta, opakujícího svým prašivým psům, jež dával utopiti: „Není tak dobrého Družstva, aby se neopustilo,“ Jossot dodával: „zvláště jest-li pojišťovací.“ Vstoupiv do úřadu 15. února, poděkoval se 15. března; přece však opustil-li Družstvo, neztratil nic ze svého „pojištění“ a zůstal po celý svůj život rozhodně nejvybranějším kvítkem, kterému jeho spolužáci přezdělili Nebojsů.

Přerušuji zde své biografické údaje, nezbytně stručné — Nebojsové nemívají historie — a promluvím jenom o díle. Na mou věru, před Karlem Blancem a před ročními kritiky uměleckých výstav doufám, že bující grafická květena Jossotova bude míti úspěch, vyvolávajíc v jejich upřímné nezávislosti ciselování nějaké gotické hlavice, směsici ze snu, z níž vyráží nějaká středověká dračí hlava. Ironické kresby akvarelované pouťají pozornost subtilními vzájemnostmi linií, obratností umělcovou v naznačování všech hnutí, všech dojmů, všech poskoků hezkými jetýlky, seskupenými s rozkošnou úmyslností, vystupujících a jemně vyštíhlených ve

tvářnosti každého dobrotiska, zlomyslným spořádáním netušených tónů na pozadích zrnitých, jež určují prostředí života nebo bydliště. (Běda, toto zrnění mizí v reprodukcích zjednodušujícími „patronami“; odtud zoufalství Jossotovo, vybuchující v křiky „Válku proti patronám!“ které ho označují bďělosti páně Lépinově.)

Na jedné význačné podobizně Cazalsově pozorovati dobře jeho pomůcky; bouřlivý jako Antony-le-Bâtard, povýšený jako Georges-le-Mulâtre, maje namotánu vysokou lamartinovskou vázanku, bard vykračuje „tak divoký a tak loyální“ v kapriciosních vinuticích, soukajících se z jeho brevas; k arabeskám kouře se druží arabesky svrchníku tisíc-devět-set-třicet (drahého Petru Veberovi na jeho skále Saint-Maloské, drahého Chateaubriandovi, feuilletonistovi v *Gil-Blasu*); a ještě arabesky hole, zkroucené v hadí závity; arabesky též, saganická šňůra od monoklu, varhánková náprsenka, cikorkové manšety, prsty od křečí zkřivené, husarské plihy na kalhotách. A z této spleti umělých fantasí vyhlíží nejvěrnější podoba, nejživěji připomínající verlainovského básníka.

Jossot věren své manýře vždy steině nahražuje vidění zvláštních kuten svých modelů rozhodujícím, podstatným gestem každého individua. Vysvětlím se (jest to způsob řeči; radil bych vám, nečtěte tohoto na výsost nudného odstavce). Míníme vnitřní činnost osobnosti, jejíž arabesky, její to rythmické vlny, vpisují se v nás tu chvíli, jakmile je spatříme. A s takovou rychlostí

bývá odvrácena naše pozornost, že ani nemáme kdy zjistiti, že obyčejný obraz byl zaměněn preludem, kterým šálí subtilní kreslič. Na vysvětlenou mého čoudného pathosu tyto světelné řádky Maillartovy: „U Jossota pocit zastupuje individuum a slučuje je s výzdobou, v níž se jeví oživeným přídatkem; načrtané arabesky jsou vlny pohybu a chvějí se místo ubohé bytosti vyvlastněné.“

Veselost komposice jest ještě podtržena prostotou, řekl bych prvopočáteční, koloritem, a tulácká fantasie linií láteří s upřímnou pestrou chutností jak starý husar. Vždy s novou rozkoší — jak říkává při zahajování každého sezení „starý Allobrog“ Petr Blanc — prohlížím si jakéhosi amatéra, celého hastrmana a který se zdá vyřezán do dobře uvařeného špenátu, jak troubí na esthéta žluto-Serainga (město na Kanárských ostrovech, nezapomínejme), Serainga jářku s hlavou jako nazutou do střevíců, který prorokuje: „Mým dílem jest syntetická idiosynkrasie k šíleným a abskonsním měkkostem modalit náhodnosti.“ A nikdy se nenadívám na dobrodružné polychromie, jimiž se odlišuje despotická Buržoa v hedvábí, Nestvůra ukládající nebohé Strp-Všecko, by sbírala drobty spadlé pod stůl, aby si z nich nastrouhala nudlí na večer.

Mám podotýkati, že karikatura Jossotova, nevšímajíc si valně denních upozornění o aktuálnosti, jichž prchavá důležitost zjednává jich výrobcům jen doživotní slávu, že pohrdajíc nahodilostmi povznáší se k entitám? že

si libuje v uštěpačných odvetách na bouření soudobé mládeže, literární, umělecké nebo prostě bohemské, zuřivé ať tehdy, když hájí svého povolání proti trampotám finančním a krutostem rodinným, či když odpravuje po literárních hospodách, s běsněním nevydávaných ožralů, všelike alkoholické nápoje a všelike spisovatele dosahující úspěchu? Nač! Otevřete toto album, jež si nežádá tak dlouhého dokládání, a listujte pozorně. Velmi bych žasl, kdyby jen někdo litoval své koupě a Durdil* se na sympatického vydavatele tohoto jmena.

WILLY

* Album vydal Boudet, což jest conj. od sl. boudet - durditl se.

LIST JOSSOTŮV

redakci „Noviny“ v Praze.

Pane redaktore, poněvadž list Váš přinesl tak pochvalný referát o mé výstavě v Rudolfině, odvažuju se doufat, že mně neodepřete uveřejnění této odpovědi, kterou mně vnukla četba četných článků kritických, jež mně ovšem byly překládány.

Jaká zátopa kritik, navzájem odporujících si co nejvíce! Co inkoustu prolitého v počest mých kreseb! Nikdy nedostalo se jim něčeho takového od chvíle, kdy ve Francii skonala kritika. (Redaktoři našich denníků dorozuměli se a ani nevelebí, ani nesnižují zadarmo umělců; nemluví o nich ani v dobrém ani ve zlém, leč za zvonivou minci.)

V Čechách máte ještě pravé kritiky: pánové K. B. Mádl, F. X. Harlas a Hubert Cyriak, abych uvedl jen tyto tři, překvapili mne tak šíří svých uměleckých znalostí, hloubkou svých myšlenek a zvláště nepopíratelnou poctivostí, že snad se nemýlím, domnívám-li se, že jsou u vás pokládáni za tři knížata kritiky.

Jeden z těchto pánů užívá metody, naprosto neznámé ve Francii; ale pospíším si a objevím ji obdivu svých krajanů, tak se mně zdá být geniální.

Kritisovati dílo, o němž se již utvořil veřejný soud, dovede kdokoli; soudit umělce, o němž nebylo posud nic napsáno, jest již méně snadno, a chápu rozpaky, kterých asi zakusili kritikové druhého řádu, když spatřili na zdech šest set sedmdesát kreseb, jejichž autor jim byl neznám.

Na štěstí byl tu p. Mádl: šel prostě na policii a zeptal se jí po jejím názoru.

Zde jest třeba, vrhnouti se na zem a s nosem v prachu zbožně se kořiti.

To jest cosi lepšího než malý objev — to jest projev úžasné geniálnosti.

Ano pochopil tento veliký kněz, že Umění nemůže být bez sankce veřejné Moci. Dílo, které nemá autorisace biřiců, jest realisováno jen na polo: zbývá vdechnouti mu ještě život. A životem díla uměleckého jest tedy posvěcení policie.

Proto vyryl p. Mádl tato lapidární slova: „policejní censura dala odstraniti dvě nebo tři kresby a naznačila tím dobře způsob, jak bylo třeba dívati se na ostatní.“

Rozumíte již, vy nezasvěcenci?

Nevzruší-li vás nijak pohled na obraz, jest to proto, že neumíte naň hledět, jak chce policie, aby se naň hledělo.

Čím víc o něm myslím, tím více se podivuji této zjednodušující methodě. Jak usnadňuje úkol kritikův!

Rád bych věřil, že Čechové se složí a koupí p. Mádlovi uniformu policejního zřízence. Jest třeba zříditi

pro něho zvláštní stolicí, jmenovati jej profesorem kritiky umělecko-policejní.

Zneuznají-li jeho rodáci jeho genia, pokusím se vyvolat v Paříži hnutí v jeho prospěch. Musím však přiznat, že Pařížané, ať jsou z té neb oné třídy společenské, mají předsudek proti policistům a že jsou jim na výsost nesympatičtí. Nicméně pokládám za svou povinnost, rozšířiti všude jméno velikého muže, který objevil nový druh kritiky. A té povinnosti se nevyhnu: může na mne spoléhat. —

Zcela jiný jest způsob p. Harlasův : ani jemu nechybí originalnosti.

Doktor Harlas (patrně doktor theologie...) líčí mne jako „člověka, který není z dobré společnosti, jako dítě ulice nebo boulevardu, uličníka, běhouna, tuláka a zloděje.“ Neokolkuje nijak, a kdož mne neznají, vědí hned, co si o mně myslit.

Dobrá, Harlase (pobudové mohou si tykat), ačkoliv ze mne děláš krále nadávkařů, nebudu ti nadávat, neboť neměl bych s tebou posledního slova: tvůj slovník jest zásobenější než můj. Naopak : blahopřeji ti za mistrný způsob, jímž soudíš umělce: srazíš ho k zemi lavinou epithet tak špinavých, že jest omámen a nemůže odpovídati, a poněvadž se obracíš skoro vždy na lidi dobře [vychované, obávají se tě a třesou se před tvou hubou. Ale vrhaje se na mne, obracíš se náhodou na pobudu skoro takového, jako jsi sám.

Pohovořme si trochu tedy, můj drahý, jako praví

poběhlíci, jako tuláci, jimiž jsme. Jaká škoda, že jsme od sebe tak daleko! Nabídl bych ti procházku, ty bys zaplatil zase jinou; připíjeli bychom si a snad bychom se na konec spili. Pak bychom šli k ženám. Co tomu říkáš, starý satyre? Že uhoduji tvůj vkus?

Pochopil jsem tě, jak jsem tě četl, nádobo nečistá, jen po tom, jak pojmáš karikaturu. Karikatura jest tobě nevěstka, která vykládá své dráždivé tajnosti ve všech pornografických listech. Hle Umění a Pravdivé a neútočí to nijak na úctyhodné předsudky, že ano

Harlase, starý Harlase, domnívám se, že těžce bloudíš: rád bys měl karikaturu roztomilou a vyčítáš mně mé rozšklebené hlavy; ale, nešťastníče, uveď mně jediného umělce od Leonarda k Daumierovi, který svedl někdy karikaturu i líbivost.

Rád bych také věděl, kdo tě poučil o mně a řekl ti že jsem dítě ulice, uličník, poběhlík, tulák a zloděj. Jiní tví kolegové líčí mne jako opravdového sedláka, jakéhosi Cincinnata.

Nemám ti za zlé: poházev mne označeními nejurážlivějšími, charakterisoval jsi jen sebe. Je to tvůj genre, tvá specialita. Nedovedeš psát jinak, jinak přestal bys být Harlasem. —

A Vy také, drahý pane Cyriaku, máte speciální genre: vaše kritika vyznačuje se svou stručností. Ach, neunavujete čtenáře příliš dlouhými rozbory: pokrčíte rameny a jdete dál. Čím vyvolal jsem tento pohyb vašich lopatek? Prostě tím, že soudím a proklínám.

Jste dle toho, co mně bylo řečeno, stoupencem theorie Umění pro umění a utíkáte se do nepřístupné věže ze slonové kosti. Po vašem mínění umělec hodný toho jména musí se hypnotisovat pozorováním svého pupku a nesnižovat se, aby tvořil díla, zvláště ne díla živá.

Dovolte, abych vám řekl, že v Paříži byl byste cosi překonaného.

I my poznali jsme dekadentní kroužky, kde prorochovali bledí dlouhovlasí estéti, provázení hieratickými ženami, učesanými à la Botticelli. Ale jest tomu již nějakých patnáct let. Dnes není již těchto kapliček u nás a nadarmo hledal byste po nich poslední stopy.

Ano, tehdy byly módou povýšené pósy a affektovati opovržení vším, co člověka obklopuje. Bylo to v jádře velmi škodlivé, poněvadž tak opovrhovalo se i prací, jako by byla poskvrněna vulgárností. Komediantství lenochů!

Ti, kdož cítili, že v nich něco jest, rychle se unavili a vrátili se k normálnímu životu. Musím se vám však přiznat, že i já jsem stoupencem věže ze slonové kosti. Ale utíkám-li se do věže oné, jest to proto, abych se vyšplhal na její vrchol a s něho volal, co mám říci, jako mohamedánští muzzimové se svých minaretů.

Právě jako vám i mně jest odporný Dav a p. Mádl mylí se uboze, pokládá-li mě „z a d o b r é h o l i b e r á l n í h o r e p u b l i k á n a z p ř e s v ě d ě n í, o b ě t h u m a n i t á ř s k é l ž i“!

Nejsem po té stránce naivní: mé prsty neposkvrnily

se nikdy dotykem hlasovacího lístku a ... mám hrůzu ze stáda. Ale mezi zvířaty, z nichž se skládá toto stádo, některá, jichž pohled nese se šíleně za světlem; proto umísťuju maják nad svou střechou.

Poněvadž jsem silný a zdravý, žádám si, abych se mohl rozlít, zářit; kdož necítí této potřeby, jsou slaboši, kteří nemají práva na život, nemohoucí, kteří měli by mít stud a nekritisovat, poněvadž netvoří.

Zpozoroval jsem, že většina kritiků mně nepřátelských rozumějí si jako zloději na trhu a házejí mne do téhož pytle jako mého přítele Kupku, nač jsem ostatně velmi hrd. Všichni protestují proti tomu, aby naše díla putovala, a tážu se, není-li tento protest vyvolán žárlivostí některých umělců českých, kteří by také rádi cestovali.

Nikdo jim nebrání, aby nepřišli do Francie; ale ať neoddávají se naději, že se tam setkají s kritiky tak původními, jako jsou pp. Hubert Cyriak, Harlas a Mádl.

V Paříži, dne 5. května 1908.

J o s s o t.

GALANTNÍ LOUPEŽNÍK

neboli Příjemný mrav

Zahradní scherzo Paula Scheerbarta

„Stát!“ zvolal hejtman.

A třicet lesknoucích se pušek otočilo se k společnosti. Pan hrabě upustil sklenici, že se mu rozbila na koleně a postříkala žluté botky červeným vínem.

Šest dam zavřísklo a omdlely, kavalíři zbledli a sáhli si po peněženkách.

„Ne tak rychle, pánové!“ řekl hejtman, „pohrdám vašimi penězi. Mýlíte se ve mně. Knoppke, dej pánům na ruce okovy. Pán z Rabenwitzů vezme si za čest postříkati omdlelé dámy arabskými voňavkami.“

Měsíc v úplňku vyšel temně rudý za labutím rybníkem z šeříkových křů, a oba lupičové dělali, co jim byl poručil jejich velitel, jenž si zapálil dobrý doutník.

Když šest dam se zase probralo, veliký hejtman loupežníků uklonil se dvorně jako páže a řekl něžně jako holoubek k hraběnce: „Nejmilostivější, rádi bychom vám uchystali překvapeníčko. Za odměnu prosím jen, aby mi dovolena byla jedna jediná prosbička. Dovoluje se mi?“

Hraběnka naklonila dvorně přisvědčujíc hlavu, bylať přece jen zvědava.

A několik loupežníkův odešlo od společnosti, vstoupili na veliký člun a veslovali až doprostřed labutího rybníka.

Společnost, jež seděla v divoce rozšklebené skalní sluji pod kolébavými lampiony, oddechla si poněkud, neboť zbylí lupiči se uklidili se svými puškami za růžové kře. Hejtman se posadil do houpací židle. Růže lahodně voněly.

I hledělo se v napiatém očekávání do rybníka, rudým měsícem trapně osvětleného.

Náhle na rybníce bouchne, a veliké, barvy měnící plynové bubliny — zelené a modré — vystupují pomalu k černému nočnímu nebi.

Veliké kulaté bubliny se chvějí, zelené a modré kotouče oblakové v bublinách se táhnou, rozpínají se, trhají sebou a shlučují se — a pak ty jemné vzduchové balony praskají — jako bubliny mydlinové — a veliké jemné perly padají z nich jako sníh — pomalu do rybníka.

Hejtman podává hraběnce rámě a jde s ní několik krokův stranou.

Hrabě vyskočí, třase svými pouty na rukou, koulí očima a vzteká se za šest.

Ale hraběnka ihned se vrací a usmívá se — ovšem svého perlového náhrdelníku, jenž byl za půl centnýře zlata, už na sobě nemá.

Hrabě si zase sedá.

A hejtman se nyní obrací k dámám, jež mají černé vlasy (najdou se jen dvě) a slavnostně praví: „Nejmilostivější

dámy, také vám chceme uchystati překvapení. Pochopíte, že bych rád jen nepatrnou památku — a neodepřete mi jí; — není-liž pravda?“

Dámy kývají spěšně, neboť jsou ještě zvědavější než hraběnka.

A dvě rakety vyletují z labutího rybníka, dělí se nahoře v sedm ramen, z jejichž zahnutých koncův rychle padají veliké rudé krůpěje, podobající se krůpějím krve.

Černé dámy se uleknu, pán z Rabenwitzů je však postříkne vonnou olivovou vodou.

Černovlasé stahují své prsteny s prstů a odpínají také náušnice, dávají všecko dobrému hejtmanovi, jenž s díkem strká do kapsy, co byl přijal, ale při tom hned upozorňuje, že by také na památku rád měl jehlice, jež mají v černých vlasech. Dostává se mu i těchto jehlic, na nichž se blýská nesčetně rubínův.

„Nevypil byste, táže se hrabě, sklenici vína? Bohužel, mé obsluhy tu není.“

Hejtman se usmívá, škubne rameny a praví zticha:

„Zamilovaní nepijí, pane hrabě! Nyní nastává překvapení třem rusovláskám.“

A v tom už také vyhouknou tři veliká slunce — jiskří to a blýská — praská a třaská — bouchá a hřmotí — jako praví rebelové.

Slunce se točí a metají hořící diamantové snopky na všecky strany.

Hejtman dostává zatím od těch tří plavých všecky skvosty, jež mají na sobě, na památku.

A líbá dámám všem velice něžně ruce a pohlíží jim vážně
a sladce jako ve snu do očí.

A pak loupežníci zmizí — zanechávají malou společnost
zase samotnu.

„To bylo věru úchvatné — brilliantní!“ volají kavalíři,
neboť jim nebylo nic vzato.

Ale dámy jsou nadobro zmateny.

Hrabě volá hřmotně: „Tož rozvažte nám přece pouta.
Netřeba jen stále dělati zamilované.“

Dámy jsou ještě více zmateny, ale činí přes svůj zmatek,
jak jim hrabě poručil.

Dámy jsou rudy jak červené víno.

Plný měsíc svítí všem jasně do tváří.

Th. Th. Heine: Galantní loupežník.

Karel DOSTÁL-LUTINOV

Karla DOSTÁLA-LUTINOVA *Osud*, jak sám si jej zbásnil v červnu r. 1914: „Do větrů žití všedního já nesu kahan umělce. A se všech stran jej lidé shášejí, že nestačím jej chránit dlaněmi. A nucen jsem meč třít pravicí, pod paždím svírat kalich, matriky, a světlo moje větrem blikotá! Kdo chápe moje těžké poslání? ...“ My chápeme, milý básníče! Zvláštní peklo: Do větrů nosit *kahan* a dbáti, by nezhasl; předně, čím ho nésti? Dlaněmi, (kolik jen dlaní třeba na tolik větrů a takový plamínek?) mnoho se neuchrání, když se všech stran lidé foukají, a pravicí přece nutno třímati meč! A ten *kalich pod paždím*! Maně se mi vynořuje z blahých dob mládí obrázek v kalendáři „Poutníku“ od Stýblů v Praze, kde mistr Potěh právě tak pod paždím svíral symbol svého úsilí, botu, když vyskakoval s verpánku na nepodárka učně, na dopal mistrovi hrajícího na zouvák před kanárkovou klecí. A ke všemu ty *matriky*! Jak snadno se věří, že světlo mu *blikotá*. — Dosti však vlipů. Fakta Lutinovská více mluví než náš slabý um.

J. F.

Karel DOSTÁL-LUTINOV

Prohlížím krámek Dostála-Lutinova s vývěsnou tabulkou „Archa“. Pokorně vyznáváme: nemožno jednomu smrtelníku súčtovat se vším, co všestranný podnikatel a majitel tohoto krámků vykládá. Dlužno jen se spokojiti povšechným dojmem, kterýž jest takovýto: S archou souvisí hluk potopy. Dostálovi zbyl jen hluk. Ne hluk potopy, jenž byl velebný a tklivý kolem stěn pokojného útulku Noemova, ale prostě jen hluk. Není to šelest dešťů na střechu, ani šplouchání vln o prkna, ani poryv větrů v okna úzkostlivá z burácení vod mnohých. Ne že by se „v čas církevního smutku(!) hlučně veselil“ (doslovně z jeho zповědního zrcadla). Není tu ani rytmu bubnování, jak by se čekalo u dryáčníků. Snad hluk školy? Ale vždyť Dostál nemá školy. Neboť on jest *sám*, ba on *jest* a s ním jest hluk. Ba možno s filosofy říci: zde hluk *jest*, jak on sám *jest*.

J. F.

K. M. ČAPEK-CHOD

K. M. ČAPEK-CHOD, **TURBINA**. Román. II. kniha „Žatvy“. 1916. Nakl. Fr. Borový v Praze. Form. $18\frac{1}{2}$ cm $\times$ 14 cm. 600 stran. Za K 10'80.

Forma deníková nebo drobných kreseb (na způsob A. P. Čechova) s přímým jmenováním věcí a osob více by slušela spisům Čapkovým, zvláště delším „románům“. Bylo by to sice nemravné a pohoršlivé v duchu a tonu „vyšších“ vrstev velkých měst, ale tím lepší dobré dílo. Což nebyl ještě do nedávna tento krém buržoasní společnosti naší milostivou vrchností? A nezasluhuje si svého kronikáře? Takto dílo Čapkovo, vzdělávané na „romány“, jeví se jako jemná krásná litografie, tisknutá z kamene před tím neopatrně rozbitého a pak kýmsi slepovaného hrubým tmelem z hydraulického vápna. *Užitečné* však dílo jest. Kdo nečte novin a nesúčastňuje se veřejného života, tomu poslouží výborně tato zábavná zrcadla, zvlněná grotesknem vidění Čapkova. *Výtka*: Brání jmen božích nadarmo nepřidává ličení živosti. Vím sice, že jest to realita života, neboť tento průtržní nevкус a nemrav zblblých rozplývaců zavládl v městech i na venkově; ale v knihách, v ústech osob často sympatických, takové neomalenosti jen dílo třísní. *Hrdinové*: I nejnadanější, nejvýraznější, dominantní postavy na konec se zlámou, sesují, rozpliznou, i v tom pravdivy dle nynějších mravů. Vše žije od hodiny k hodině, jepice, od svítání až k plameni večerní svíce. Umírajíc, jakoby každá osoba povzdechla: „Jsme ve století mrch.“

Bratři ČAPKOVÉ

Bratři ČAPKOVÉ, **ZÁŘIVÉ HLUBINY** a jiné prosy. Ilustroval a vypravil arch. Vlastislav Hofman. 1916. Nakladatel Fr. Borový v Praze. Form. $22\frac{1}{2}$ cm 14 cm, stran 126. Za 3 K 60 h.

OBSAH: Červená povídka. — *L'éventail*. — Lásky hra osudná. — Skandál a žurnalistika. — Mezi dvěma polibky. — Ostrov. — Živý plamen. — Zářivé hlubiny.

„V hučící noci loď na moři smrtelně zasažena. Z hvězd nebo z hlubin moře zadul van smrti jako prudký vítr. Kam oko dohlédlo (dohlédlo do nekonečna, neboť pohled mroucích nikde nekončí), ležela oblast smrti: byla jako hučení vod, jako moře mrazivě zvlněné pod nebesy. Spatřil jsem smrt z blízka; byla to mrtvá loď na moři, bez konce vanoucí vody, nebesa bez hranic a nescíslný zástup lidí shromážděných ve hluboké hodině.“

Jest mnoho takových krásných míst v těchto podivných, zdánlivě mravopustých povídkách. Zvláště poslední, jež dala titul celé knize, hned tak z mysli nevymizí. Z nejnovější domácí tvorby snad dílo nejlepší!

Moderní ŠKOLA

„... má duše byla již na věky zpuštěna, mrtva a zhanobena. Nízká neurasthenická bázlivost vpila se do ní jako klíště do psiho ucha : utrheš-li je, zůstane hlavička, a opět vyrostе v celý, ošklivý hmyz. Ne já sám jsem padl touto morální nákazou. . . . Celé pokolení vyrostlo v duchu nábožného poslouchání, násilné úcty, bezcharakternosti. Budiž kleta ona nečestná doba . . . Jest tiché mrzačení duše lidské hroznější než všechny barikády a všechno střelení na světě.“ (Z Kuprina.)

Hans THOMA

Karel HLAVÁČEK, *Spisy*; str. 173. (Výstava litografií H. Thomy.)

... z vystavených prací ovane dech tiché snivosti, dech ze zapadlých samot durynského lesa, dech mateří doušky a dymiánu. Jest to ten Thoma s liniemi evangelické prostoty a s barvami upřimné sdílnosti, který kreslí zapomenuté ballady a romance s veškerým kouzlem věcí zapadlých. Idylly a selanky ožívují se vším archaistickým pelem pod dotekem jeho delikátních prstů. Jest lyrikem, nekoncepuje dlouho, skládá své písně bezprostředně pod dojmem přírody, se silnou dosí primitivismu místy. Vane v něm plný dech plavé a snivé rasy.

Vojtěch PREISSIG

COLOURED ETCHINGS by VOJTĚCH PREISSIG. The First and only american edition, in sixty portfolios, arranged, designed & printed by the artist himself. New York, N. Y. 1906, Edward Preissig. Edition „A“ contains 20 etchings, „B“ 12 etchings, „C“ 6 etchings.

Dvacet barevných leptů, tištěných autorem na silném hollandě, všechny číslovány a umělcem podepsány. Před listy jest ozdobný titul a úvod Miloše Jiráňka. V elegantních plátněných deskách, form. 46 cm 65 cm. Vydání „A“ (úplné) za 500 K. Po vytištění plotny zničeny.

„Album p. Vojtěcha Preissiga, určené pro Ameriku jako odbytiště (cítí se, co to znamená pro rodnou zemi autorovu?) podává vrchovatě na dvaceti listech dosavadní ovoce jeho činnosti umělecké v tomto okrsku. Všechny technik leptu jest zde využito do krajních mezí, jsou slučovány v nová a nenadálá sdružení, ovládány po nejzazší možnost své výrazovosti. Někdy máte pocit, že šlo o důkaz technické virtuosity, o vnější efekt, o bravurní hru, jak možno všechny překážky dokonale přemoci. Na štěstí neruší základního dojmu, neboť na všech listech jeví se určitě a jasně jejich morální umělecká...“

Vojtěch PREISSIG

BAREVNÝ LEPT A BAREVNÁ RYTINA Technické poznámky. Díl I. Text napsal, obrazce nakreslil a přílohy vyleptal Vojtěch PREISSIG. V Praze 1909. Nákladem „České Grafiky“. Knížka o 120 stranách form. 13 cm 18 cm, vysázena ušlechtilým písmem a vyzdobena 32 názornými kresbami. K 150 zvláštním výtiskům, číslovaným a podepsaným autorem, připojeny 2 barevné lepty (krom 2 otisků rozložených barev od druhého leptu) a jeden černý, k ostatním výtiskům 1 lept barevný a 1 černý. Mimo výtisky subskribované (po 15 K a 7 K) vydáno bylo jen málo výtisků, a ty jsou už dávno rozebrány.

„*Technické poznámky* jsou stručné. Měl jsem na mysli nejvíce interesenty a umělce, a znám ze své cvičné doby cenu zkušeností, získaných vlastními pokusy; těmto pokusům chtěl jsem dát nezbytný podnět a jen tolik vůdčího pokynu, aby ve snaze ovládnouti techniku zbytečně se nezapalo. Myslím, že víc není třeba: individualita umělcova vytváří svojí vlastní technikou svojí mluvu“. (Úvod.) — Kresby, jimiž Preissig objasňuje svůj výklad, svou stylovostí i zasazením do textu jsou vzory klasických názorných obrázků.

Melanie o ŠKOLE

ŽIVOT MELANIE, pasačky La Salettské, jejíž sama napsala, české vydání str. 48:

„Co jsem tak po různu asi rok chodila do školy, nenaučila jsem se ani dobře rozeznávat písmenek. Děti mne volaly jenom „Němáku“, poněvadž jsem nikdy nemluvila a vždycky bývala zcela sama někde v koutku; a když dobrá učitelka mne volala a kázala mi říkati moji úlohu, živou mocí nebylo možno dostati ze mne jediného slova. Kdysi na mne naléhala, bych jí řekla, proč nechci říkati své úlohy. Odpověděla jsem jí, protože její úloha neříká nic pěkného a že v nebi se neříkají věci ošklivé jako toto a že nechci zde činiti leč co budu činiti se svou Matičkou v ráji... „A pak, dodala jsem, nechci už choditi do školy, poněvadž se tam tropí příliš hluku: bojím se, by moje srdce ho neuslyšelo, neboť můj Bratříček mi mnohokrát pravil: Sestřičko, to ti vroucně doporučuji, abys zavírala svoje srdéčko všelikému hluku světa: neposlouchej toho, co říká svět, nečiň toho, co svět činí, nevěř tomu, čemu svět věří.“

SLÁVA

Jules BARBEY D'AUREVILLY, *MYŠLENKY UVOLNĚNÉ*.

VII. Proč bychom byli tak hrdi na to, co sluje slávou? ...

Vždyť jest to hluk a hřmot koncertu slepců, kteří nad to jsou hlui.

LXXXII. „Co jest sláva? ... — pravil kdosi, jenž mnoho o ni pracuje. — „Brázdění prachu.“

— Takli tomu jest, — namítla jistá žena, domnívající se, že jest logická, — proč se tolik namáháte, byste zanechal svou stopu v tomto prachu? ...“

A uslyšel jsem tuto krásnou odpověď: — „Takovým způsobem po něm šlapeme!“

LXXXVIII. Kolika kovů jest třeba, by se vyrobil Korintský bronz? ...

Nadávky na zdích nebo na papíře, skvrna inkoustem nebo uhlem nebo blátem, výkaly srdce, ducha i těla, kal pomluvy, vše to na slunci času se vysuší, ztverdne, přetvoří se v pevný a skvoucí bronz, — v čistý bronz, jenž sluje Slávou!

NESTOR letopisec

NESTORŮV LETOPIS RUSKÝ. Přeložil *Karel Jaromír Erben*. Nákladem Musea Království Českého. V Praze 1867.— Předmluva překladatelova. str. V.—XVIII., překlad Letopisu str. 1 — 224, dodatkem Naučení, list k Olegovi a modlitba Vladimíra Monomacha, str. 225 — 244, na konec Poznámky a Ukazatel jmen, 245 -- 328. Formát 15 cm 23 cm.

Nestor, mnich kláštera pečerského u Kyjeva, z konce věku 11. a počátku 12. jest nejstarším letopiscem ruským i slovanským, jenž psal své dílo jazykem rodným. Na prvních stránkách vidíme před sebou široou pláň slovanskou v stříbrné mlze, z níž se rodí neb ze sna se probouzejí silní a mužní kmenové, hledající sobě příhodných krajin, tlačící na sebe a potýkající se, jako by zkoušeli své síly. Křest vyhraňuje mezi nimi osobnosti mohutné a zářící, bohatýry a knížata — Oleg, Igor, Svatá Olga, Vladimír, Jaroslav a další až po Vladimíra Monomacha, toť samé typy velikých knížat slovanských. — Erben, jak sám praví, „všecku možnou pilnost a bedlivost na to vynaložil, aby překlad byl originálu svého důstojný“, a kdo jest rozmrzen poruchou jazyka v českých knihách, občerství se zde čistou mluvou, kterou proniká svěžest oněch starých dob. Jenže třeba ustrojiti nové vydání, poněvadž toto první jest dávno rozebráno.

Viktor DYK

KONEC HACKENSCHMIDŮV. *Akta působnosti Čertova Kopyta.* Napsal Viktor DYK. V Praze, nákladem J. Otty. 1904. Věnováno „Památku L. K. Hofmana“. „Slovo úvodní“ vysvětluje, že román chce býti časovým, a zároveň vymezuje dobu působnosti. Kniha má 420 stran.

Dílo plné životnosti, i když až k Životu se nedopracovává. „Nad knihou, jež má v sobě smutky neblahých mládí, je nepochybně šero... Šero může býti svítáním i soumrakem...“ Dobrá četba pro zdravé křesťanské duše. Uvidí jasně, kam vedou snahy a touhy po „tom nejkrásnějším na světě“ a nejlepším v životě — bez Boha. Jaká bída lidí, kteří jsouce dosud v těle ztratili zemi pod nohama. Beze Skály, bez pozemské Neomylnosti, důsledný člověk, ten Hackenschmid! „Chci, aby se věc vyjasnila. Nelze nám obcházeti jako kočka horkou kaší. Trpím tím. A všim trpím. Nelze dále tak existovat. Něco rozhodného, něco jistého! Je mi, jakobych byl neustále v závratí. Stojím vůbec? Mám pevnou půdu pod nohama? Chci mít tu pevnou půdu!“

„Hledal jsem původu zlého, a zle hledal jsem ho, ale v samém hledání svém toho zlého jsem neviděl,“ žaluje na sebe sv. Augustin ve *Vyznáních*, který rovněž „boje se smrti, nenalézal pravdy.“ I on „zavrhl matematikův klamné předpovídání a bezbožné blouznění,“ ale „pevně tkvěla v srdci jeho víra v Krista, Pána a Spasitele našeho, víra Církve katolické,“ a on na svůj konec zvítězil.

LEON BLOY, STAŘEC S HORY, 20. března 1908. „Včerejší sezení ve Sněmovně, ve kterém Barrès protestoval proti přenešení Zoly do Pantheonu. Přátelé Zolovi jsou pitomi a hnusni. Barrès neméně, ale jest nádavkem ještě pokrytec. Mizera ví nebo měl by věděti, co by bylo třeba odpověděti prasatům, jež chtějí tuto apotheosu, ale chrání se toho jak se patří, neboť dlužno se připodobniti davu parlamentnímu tak jako davu voličskému nebo davu akademickému. Není dovoleno rozhněvati si chodník. Potom se dohodnou a rozeznají nevím jakou zásluhu na Zolovi, citují s úctou Anatola France, obdivují Victora Huga a Berthelota a ukazují je víceméně příznivými průkopníky tomuto novému společníku jejich mrchoviště, Pantheonu. Mluví o pornografii, literárním sviňstvu atd., přece však nepřekračují pravé míry; ale o jediné věci, kterou dlužno říci, o urážce Boha a křesťanského národa, o strašlivém zapření projevovaném hanebnou a groteskní ceremonií, jež se připravuje, o tom se ani slovíčkem nezavadí.“

ŽIDÉ

LEON BLOY, ÚVOD K „ŽIVOTU MELANIE“, kap. VI.

Israel nemá nic než své právo prvorozenství, nikdy nezrušené, a slib jistého vítězství, ač do neurčita odloženého. Peníze, jimž jest symbolickým držitelem a jichž lakotní křesťané mu závidějí, když mu jich nemohou vyrvati, peníze kotálejí se k němu jako bystřina bláta a bídy, vyvolávající propast zoufalství. Israel cítí tak dobře, a čím dál více, že není toto Bůh, který šel před nimi na poušti v sloupě oblakovém a ohnivém. Ale on má jeho slib, jehož nic neškrťá, protože Ten, kterýž jej učinil, jest „bez lítosti“. Ať jest jakákoliv „perfidie“ tohoto lidu, který přetrval všechny národy, drží ve svých drápech Chirograf Ducha Svatého, úpis svého Patriarchy, čestné slovo Boží Abrahamovi, jimž jest mu zajištěna nejlepší částka, která nebude od něho odňata.

Leon BLOY

Leon BLOY: **RYTÍŘKA SMRTI**. Přeložil Otto Albert Tichý. *Dobré Dilo*, svazek 36. V Staré Říši, v lednu 1917. Tištěno v úpravě Jaroslava Bendy, s vignetou a iniciálou do dřeva rytými. Form. 9,5 cm 16 cm, 116 stran drobného tisku. Výtisků 80 na simljaponě a 620 na papíře obyčejném po 3,50 K.

„*Rytířka Smrti* jest mým prvním literárním pokusem. Byla dopsána r. 1877 v jedné kanceláři Společnosti Severní železné dráhy, u níž jsem byl ten dávny čas jedním z nejmizernějších úředníků... Dvě kapitoly data mnohem pozdějšího — *Hněj Lilií* a *Černý Princ*, — připojené k tomuto vydání, jeví jasně rozdíly dvou epoch a dvou stanovisk“ — (Z úvodní poznámky.)

Rytířkou Smrti jest Marie Antoinetta, guillotinovaná královna francouzská, jejíž osobnost tu jest skvěle ukázána. Už z této první knihy Leona Bloy vane k nám onen mocný duch prorocký, který povyšuje jeho díla nad nejlepší literaturu. Zde konstatuje konec Zákona Salického a soudí století XVIII., ono „vesměrné sploštění duší“ a z něho zrozené „století mrch“, v očekávání neznámého spasitele, starými Liliemi Francie snad jen předobrazného.

NOVA ET VETERA číslo 25

NOVA ET VETERA ČÍSLO DVACÁTÉ PÁTÉ, V KVĚTNU 1917

Bernhard Guttman: *Huber a Cox*. Časová rozmluva. — Mary Ryanová: *Francis Thompson, básník*. — Nikolaj Punin a Essem: *Výstava staroruského umění, pořádaná Moskevským Archeolog. Institutem r. 1903*. — Gustav Schieffler: *Edward Munch*. — *Básně Ernesta Dowsona*. — Theodor Däubler: *Chagall*. — Martin Buber: *Z okružního listu velikonočního 1914*. — Arthur Rimbaud: *Báseň prózou*. — Paul Adler: *Poslední kniha Joannidův*. Povídka. — Willyho *Předmluva k Jossotovým „Umělcům a buržoům“*. — List Jossotův redaktoru „Noviny“ v Praze. — Paul Scheerbart: *Galantní loupežník neboli Příjemný mrav*. Zahradní scherzo. — Elsa Lasker-Schülerová: *Ubohé děti bohatých rodičů*. *Kdyby mé srdce bylo zdrávo*. — Deset listů *Pramenů*.

Obrázky: Vladimír Šindler: Větrný mlýn. Pův. řezba do linolea. — Th. Th. Heine: Kresba k Scheerbartovu Galantnímu loupežníkovi. — Dřevoryt k bajce Ezopově o oslu a psíku. — Na obálce pův. dřevoryt Jaroslava Bendy.

N O V A E T V E T E R A

pořádá

a s pomocí Boží a přátel Studia

sedmkrát do roka vydává

Hedvika Vašicová

v Staré Říši na Moravě.

Tiskem

Frant. J. Trnky v Třebíči

a Františka Obziny ve Vyškově